

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku

(Diplomová práce)

Autor: Bc. Dominika Šarounová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Jakub Holeček

Zadání diplomové práce

Autor:	Dominika Šarounová
Studium:	P15P0276
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku
Název diplomové práce AJ:	The use of internet in smartphones by older school aged children

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zmapovat využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku. Práce je teoreticko-empirického charakteru. V teoretické části práce jsou popsána rizika a přínosy, které chytré telefony přinášejí dětem. Dále je popisován způsob trávení času na internetu v chytrých telefonech, nejčastěji navštěvované internetové stránky a věk, ve kterém děti začaly aktivně využívat internet v mobilním telefonu. Empirická část práce má kvantitativní design, výzkumné šetření je uskutečněno prostřednictvím dotazníku distribuovaného na vybrané základní školy. internet, chytrý telefon, rizikové chování, starší školní věk, volný čas

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Jakub Holeček
Oponent:	Mgr. et Mgr. Petra Kalibová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce
Mgr. Jakuba Holečka samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 18. 6. 2017.

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou srdečně poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Jakubovi Holečkovi, který mi poskytl cenné rady, informace a odbornou pomoc při zpracování mé diplomové práce. Děkuji též všem respondentům za spolupráci při výzkumném šetření.

Anotace

ŠAROUNOVÁ, Dominika. *Využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 88 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá využíváním internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku. Jejím cílem je zmapovat problematiku využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku. Práce je teoreticko – empirického charakteru. V teoretické části jsou popisována rizika a přínosy, které využívání chytrých telefonů disponujících připojením k internetu přináší dětem. Také je v teoretické části práce popisován způsob trávení volného času na internetu v chytrých telefonech, nejčastěji navštěvované internetové stránky a věk, ve kterém děti začínají aktivně využívat internet v mobilním telefonu. Empirická část práce má kvantitativní design. Výzkumné šetření je uskutečněno prostřednictvím dotazníku distribuovaného na vybrané základní školy.

Klíčová slova: internet, chytrý telefon, rizikové chování, starší školní věk, volný čas.

Annotation

ŠAROUNOVÁ, Dominika. *The use of the internet in smartphones by older school aged children*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 88 pp. Diploma Thesis.

This diploma thesis deals with the use of internet in smartphones by older school-aged children. The subject of the thesis is to map the use of internet in smartphones by older school-aged children. The thesis consist of two parts - theoretical and empirical. The theoretical part of the thesis focuses on risks and benefits of the internet access in smartphones by children. The theoretical part also describes the way children spend their leisure time using their smartphones, the most viewed websites and the age when children start using internet in smartphones. The empirical part of the thesis has a quantitative design. The research survey is carried out by a questionnaire which was distributed in selected elementary schools.

Keywords: internet, smartphone, risk behavior, older school age, leisure time

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem 1/2013 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Dne 18. 6. 2017

Podpis studenta

Obsah

ÚVOD	9
1 Internet jako volnočasová aktivita dětí	10
1.1. Volný čas a jeho atributy.....	11
1.2. Náplň volného času dětí se zaměřením na využívání ICT	14
2 Bezpečnost dětí na internetu	17
2.1. Pozitivní aspekty využívání internetu vzhledem k dětem.....	20
2.2. Negativní aspekty využívání internetu vzhledem k dětem	24
2.3. Zásady bezpečného užívání internetu s ohledem na charakteristiku cílové skupiny	30
3 Děti staršího školního věku využívající informační a komunikační technologie (ICT) jako fenomén dnešní doby	34
3.1. Znaký vývojového období – starší školní věk.....	35
3.2. Co jsou to informační a komunikační technologie?.....	41
3.2.1. Chytré telefony	44
3.2.2. Dospívající online	48
4 Výzkumné šetření zaměřené na dané téma.....	51
4.1. Teoretická východiska empirického výzkumného šetření	51
4.2. Cíl výzkumného šetření.....	57
4.3. Stanovení výzkumných hypotéz	57
4.4. Výzkumná metoda	60
4.5. Výzkumný soubor	62
4.6. Výsledky výzkumného šetření	62
4.7. Verifikace stanovených hypotéz	71
4.8. Závěr výzkumného šetření	75
ZÁVĚR	80
Seznam použité literatury a pramenů:	82
Seznam tabulek a grafů.....	87
Přílohy.....	1

ÚVOD

V diplomové práci se zabývám problematikou využívání internetu v chytrých telefonech, tzv. smartphonech, a to u dětí staršího školního věku. Tato problematika je vysoce aktuální a přináší s sebou další sociální problémy, které se v souvislosti s vývojem dnešní společnosti dostávají do popředí. Jako příklad nových pojmů, které vznikly v souvislosti s rozvojem moderních komunikačních technologií mohu uvést např. kyberšikanu, kybergrooming, stalking, webcam trolling, krádež identity, sexting, phishing a další. Tyto pojmy označují rizika, která s sebou přináší využívání internetu a chytrých telefonů a která se týkají nejen dospělé populace, ale ve velké míře i dětí, které se s těmito problémy často neumí samy vypořádat.

Hlavním důvodem, proč jsem se rozhodla zmapovat problematiku využívání internetu dětmi v chytrých telefonech byla aktuálnost tématu. Tato problematika se navíc dotýká nejen dětí, ale i dospělých, tedy i mne a mého okolí, tudíž mi je téma blízké. Dalším důvodem, proč jsem se rozhodla pro toto téma bylo, že jsem chtěla lépe poznat oblast, která vzhledem k tomu, jak je problematika aktuální, není dle mého názoru tak dopodrobna prozkoumána jako témata starší. Měla jsem k dispozici spoustu dostupné literatury, která se zabývá problematikou využívání internetu dětmi a riziky, která s sebou toto využívání přináší. Publikace, které by se věnovaly přímo využívání internetu v chytrých telefonech dětmi jsem nenašla téměř žádné. Musela jsem tedy čerpat z již realizovaných českých a zahraničních výzkumů.

Z dostupných výzkumných šetření a literatury víme, že děti internet a další moderní technologie využívají a jsou tím pádem ohrožovány riziky s tímto využíváním souvisejícími. Jsem si vědoma faktu, že v dnešní společnosti využívají internet prostřednictvím moderních zařízení i děti mladšího nebo středního školního věku, ale já se chci zaměřit na opravdu pravidelné a samostatné využívání internetu v chytrých telefonech, a tudíž jsem si jako cílovou skupinu zvolila děti staršího školního věku.

Vágnerová (2000) označuje starší školní věk jako období dospívání, puberty, pubescence. Toto období ohraničuje 11. až 15. rokem věku dítěte. Ve věku 11 let děti většinou přechází na druhý stupeň základní školy a ve věku 15 let končí povinnou školní docházku. Děti v tomto věku mohou také navštěvovat víceletá gymnázia. Matějček a Pokorná (1998) toto období ohraničují již desátým rokem věku a končí patnáctým. Toto období označují pojmem „vývojový zázrak“, který je připodobňován ke kojeneckému období, během kterého dítě dokáže zázrak – ztrojnásobí svou tělesnou

hmotnost, vyroste o 25 centimetrů a začne chodit a mluvit. V období staršího školního věku dochází k nespočtým fyziologickým procesům. Děti se vyvíjí po stránce fyzické, psychické a také sexuální, jež je charakteristická právě pro toto období. Vzhledem k tomu, že dítě v tomto období prochází mnoha fyziologickými procesy a postupně se z něj začíná stávat dospělý člověk, označuji v práci toto období často pojmem dospívání.

Cílem předkládané diplomové práce je zmapovat problematiku využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku. Práce by měla poskytnout teoretické a praktické poznatky, které mohou být využity jako východiska k další práci a zkoumání v dané oblasti.

Vymezenému tématu se věnuji v následujících kapitolách, které jsem zpracovala na základě příslušné literatury a dalších zdrojů. Práce je neformálně rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části charakterizuji hlavní a související pojmy jakými jsou například internet, volný čas a jeho atributy, způsoby trávení volného času dětmi, bezpečnost dětí na internetu, přínosy a rizika využívání internetu, starší školní věk a jeho znaky a také propojuji poznatky o využívání internetu a chytrých telefonů s charakteristikou cílové skupiny.

Empirická část práce představuje vlastní výzkumné šetření zabývající se danou problematikou. Vědeckovýzkumným problémem práce je to, jakým způsobem využívají děti staršího školního věku internet ve svých chytrých telefonech. Výzkumné šetření provádím za pomoci dotazníku distribuovaného cílové skupině prostřednictvím několika vybraných základních škol. Vzhledem ke svému bydlišti volím základní školy v Hradci Králové. Výzkumný vzorek se skládá z 380 respondentů staršího školního věku.

1 Internet jako volnočasová aktivita dětí

Volný čas a jeho náplň jsou nedílnou součástí lidského života. Slepíčková (2005, s. 14) volný čas definuje jako *„dobu, časový prostor, v němž jedinec nemá žádné povinnosti vůči sobě ani druhým lidem a v němž se pouze na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí věnuje vybraným činnostem. Tyto činnosti ho baví, přinášejí mu radost a uspokojení a nejsou zdrojem trvalých obav nebo úzkostí.“*

Prostředkem, kterým lze vyplňovat volný čas jsou volnočasové aktivity. Ty mohou mít různou podobu- např. zájmové kroužky, sportovní oddíly apod. V souvislosti

s markantním rozvojem informačních technologií je trávení volného času dětí na internetu čím dál tím častější. Výjimkou není ani několikahodinové hraní počítačových her. Jedním z rizik, která s sebou přináší toto časté užívání moderních technologií je rozvoj závislosti na internetu nebo počítačových hrách. (Kraus, 2015)

1.1. Volný čas a jeho atributy

Volný čas je nedílnou součástí životního stylu. Ovlivňuje jedince, ale i celé rodiny a jejich život. Na jedné straně můžeme na volný čas nahlížet jako na běžnou součást denního života a na straně druhé je způsob trávení volného času u každé rodiny velmi specifický. V rámci sociální hierarchie jsou sociální skupiny včetně rodin posuzovány a „škatulkovány“ podle toho, jak, s kým, jak často a v jakém prostředí volný čas tráví. (Kraus, 2015)

Dle Pávkové (2002, s. 15) je volný čas možné definovat jako: *„opak nutné práce a povinností, jako dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojem volný čas se běžně zahrnuje odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.“* Krystoň (2003, s. 7) zase volný čas definuje jako *„hodnotu, tedy něco cenného, co má pro člověka důležitý význam a co výrazně zasahuje do jeho existence. Je zároveň hodnotou individuální a sociální.“* Šoltésová (2013) volný čas pojímá jako prostor, o jehož využití a náplni rozhoduje sám jedinec. Mezi nejčastější požadavky lidí na jejich volný čas totiž patří: svobodné rozhodování o jeho náplni, mít čas na odpočinek, pobavit se, odreagovat se, aktivně přispět ke svému zdraví, případně se naučit a dozvědět něco nového. V současnosti se také řeší poměr mezi aktivním a pasivním využíváním volného času, a to především u dospívající generace. Problematický je také vztah mezi přáním věnovat se ve volném čase určité aktivitě a mezi její faktickou realizací. Výzkumy z českého, ale i zahraničního prostředí ukazují, že například mezi mládeží je na předních místech zájem o sport, sociální interakce s vrstevníky, kulturu a zábavu zprostředkovanou masovými médii.

Dle Kvašňákové (2011) můžeme veškerý čas, který máme k dispozici rozdělit na:

1. Pracovní čas – trávíme ho obvykle výdělečnou činností
2. Vázaný/polovolný čas – vynakládáme ho na činnosti každodenního života (spánek, strava, osobní hygiena)

3. Volný – čas, který nám zbude. Kvalitní trávení volného času může, do určité míry, kompenzovat případné nedostatky rodinného prostředí, školského systému a dalších vlivů.

Kraus (2015) také zmiňuje, že existují určité rozdíly mezi volným časem dospělých a dospívajících. Tyto rozdíly se týkají především míry samostatného ovlivňování volného času, jeho množství a rozložení během dne i týdne, struktury zastoupených činností a finančních možností. Jak v generaci dospělých, tak v generaci dospívajících existují jisté disproporce. Jedná se například o množství volného času, kdy někteří jedinci mají volného času příliš a někteří naopak velmi málo. V případě nedostatku volného času dospívajících jde nejčastěji o přetěžování pracovními/školními povinnostmi, velké množství zájmových činností nebo jedné, úzce zaměřené zájmové činnosti, která může být prováděna na vrcholové či špičkové úrovni, časové nároky dojíždění za prací/školou a nevhodné rozvržení denních aktivit.

Co se týká trávení volného času u mládeže, tak dle Saka (2000) klesla v posledních 10 letech pozice samostudia, četby, aktivního pohybu a zájmu o veřejnou nebo politickou činnost. Více času mládež naopak tráví povídáním si s vrstevníky (v současnosti především v rámci sociálních sítí), návštěvami restauračních podniků a výdělečnou činností. Mezi nejčastější důvody, které brání v provozování těch aktivit, které by dospívající opravdu chtěli, patří nedostatek času, financí, nedostupnost vhodných příležitostí v okolí nebo špatné vybavení k provozování vybrané volnočasové aktivity.

V případě velkého až přebytečného množství volného času se vyskytují problémy s jeho využíváním. Nastává situace, kdy má jedinec tolik volného času, že neví, co s ním. Anglosaská literatura stav, který v důsledku přemíry volného času nastává, označuje termínem *time killing*, což můžeme přeložit jako zabíjení času. Jedinec v takovém případě tráví svůj volný čas nahodile, ve skupinách vrstevníků a nevěnuje se systematicky žádným volnočasovým aktivitám. Může se také stát, že jedinci s přemírou volného času nudu zahánějí činnostmi společensky nežádoucími. Tento problém je závažný především u té části populace, která je nezaměstnaná – tedy osvobozena od práce a k volnému času „přinucena“. V takové situaci volný čas přestává být prostorem pro svobodné jednání a vede k zahálce, rozpadu životních hodnot a samotného smyslu života. (Hofbauer, 1998)

Livingstone (2002) zmiňuje, že v oblasti volného času došlo v posledních letech k výrazným změnám. Kultura a sport se komercializovaly, s nástupem informačních technologií probíhá informační revoluce, dominantním médiem se stala televize a těžištěm volného času dospívajících se stal mobilní telefon a internet. Trávení volného času dětí se postupně přesunulo z míst, která jsou volně dostupná venku mimo rodinu do domácností, kde je větší množství volného času tráveno u médií. Tato situace mění povahu dětství i život celé rodiny. Rodiče nejčastěji argumentují tím, že venku na děti číhá spousta nebezpečí, zatímco domov je považován za místo bezpečné. Děti argumentují zase tím, že mají menší rozsah možností, jak aktivně a kreativně trávit svůj volný čas venku mimo domov. Důležité je zmínit, že často nastává situace, kdy děti sice tráví svůj volný čas „venku“ spolu s vrstevníky, ale tráví ho u svých kamarádů doma nebo na místech s Wi-Fi připojením, kde se společně věnují moderním informačním a komunikačním technologiím (ICT).

Volný čas je velmi důležitou součástí lidského života a aby byl pro člověka přínosný, měl by splňovat určité funkce. Existuje několik dělení funkcí volného času dle různých autorů. Já jsem zvolila dělení podle Kratochvílové (2004), která uvádí pět základních funkcí volného času:

1. Zdravotně-hygienická funkce – představuje odpočinek, kompenzaci zátěže a povinností.
2. Seberealizační funkce – je realizovaná především v individuálně vybraných smysluplných aktivitách vedoucích k uspokojování a rozvíjení potřeb, zájmů, předpokladů a schopností členů rodiny. Subjektivní potřeby mohou být pozitivního, ale i negativního charakteru.
3. Formativně-výchovná funkce – má vliv na formování osobnosti a na všechny její stránky. Jedinec se působením na potřeby, rozvíjením motivace, tvořivosti a vztahu k hodnotám seberealizuje a rozvíjí. Tato funkce má největší význam na výchovné ovlivňování volného času především u dospívající generace, tedy dětí v rodině.
4. Socializační (společenská) funkce – je vytvářena podmínkami pro navazování širších vrstevnických a sociálních interakcí pro děti v rodině. Např. seznámení se se společenskými normami a dále např. umožňuje sociální učení.

5. Preventivní funkce – umožňuje předcházet sociálně-patologickým jevům. Cílem je především působení na kvalitní využívání volného času a skládá se z různorodých nabídek činností.

Dle mého názoru je v současné době na děti kladeno více a více nároků, a to jak v oblasti školy (příliš domácích úkolů, zkoušek, stresu z probírané látky atd.), tak v oblasti rodiny (přemíra zájmových kroužků, problémy v mezilidských interakcích v rodině, mezigenerační problémy a další). I děti tedy mohou být ve stresu a je potřeba, aby si uměly odpočinout, uvolnit se a svůj volný čas využít co nejlépe.

1.2. Náplň volného času dětí se zaměřením na využívání ICT

V současné době je možné trávit volný čas velmi různorodým způsobem. V porovnání s dobou minulou máme nyní více povinností, a to jak v pracovním procesu, tak v rámci mimopracovních činností. Je také nezbytné zohlednit i finanční náročnost volnočasových aktivit a z toho plynoucí omezení některých položek v domácnostech. (Brady, Vodanovich, Rotunda, 2008)

Kraus (2015) uvádí průzkum, který realizoval Národní institut dětí a mládeže ČR (2011) v rámci projektu „Klíče pro život“. Tento průzkum byl věnovaný hodnotovým orientacím dětí ve věku 6–15 let a jeho cílem bylo mimo jiné zjistit, jakou roli hrají rodiče, kamarádi a učitelé v životě dětí, jak tráví svůj volný čas a co od života skutečně očekávají. Výsledky průzkumu potvrdily skutečnost, že aktivní trávení volného času dětí je závislé na iniciativě, informovanosti a možnostech jejich rodičů, což souvisí především se vzdělanostní úrovní a socioekonomickými podmínkami rodiny. Pokud jde o individuální činnosti dětí, dominuje čas strávený u televize a překvapivě také čas věnovaný škole. S přibývajícím věkem stoupá důležitost kontaktu s vrstevníky, poslech hudby a čas strávený u počítače. Sledování televize patří stále mezi nejdostupnější a nejrozšířenější způsob pasivního trávení volného času. Denně se na ní dívají zhruba tři čtvrtiny dětí, ovšem několikrát do týdne ji sleduje více než 90 % respondentů. Míra sledování televize roste s věkem a také souvisí s tím, zda ji má dítě ve svém pokoji. Co se týče trávení volného času dětí s rodiči, sourozenci a prarodiči, tak čím lépe je rodina situována, tím více času s těmito lidmi dítě tráví. Rodiče v tomto případě mají větší přehled o činnosti svého potomka, více ho podněcují a motivují. Děti ze špatně situovaných rodin tráví samy téměř dvakrát více času než děti z rodin průměrně nebo lépe situovaných. Z průzkumného šetření dále vyplynulo, že 74 % respondentů

navštěvuje alespoň jednou týdně některou z volnočasových aktivit. Co se týče zaměření kroužků, tak s největším zájmem se setkávají sportovní oddíly, hudebně-dramatické, výtvarné, rukodělné kroužky a u starších dětí vzdělávací aktivity. Dále se prokázalo, že důležitým faktorem, který rozhoduje o trávení volného času dětí je velikost obce. Děti, které žijí v obcích do pěti tisíc obyvatel se častěji nudí a věnují se spíše neorganizovaným činnostem, např. návštěvám kamarádů nebo sportovním aktivitám venku.

O vlivu bydliště, ve kterém dítě s rodinou vyrůstá, na způsob trávení volného času dítětem píše také Kašpárková (2002). Snažila se zjistit rozdíly v trávení volného času dětí do patnácti let s ohledem na to, zda žijí ve městě nebo na vesnici. Z uvedených hodnot vyplynulo, že:

- Děti, které žijí ve městě mají v pracovní dny v průměru o hodinu více volného času oproti dětem, které žijí na vesnici. O víkendech to je dokonce o dvě hodiny více.
- Děti na venkově sledují televizi více (87,1 %) než městské děti (80,7 %). Také věnují více času odpočinku a relaxaci (45,5 % oproti 37 % ve městech).
- Městské děti naopak více navštěvují kina a divadla (45,2 % oproti 30,3 % na vesnici), více navštěvují restaurace a kavárny (26,7 % oproti 13,6 % na vesnici) a více čtou (40 % oproti 34,1 % u dětí z vesnice).
- Podobné procentuální hodnoty má provozování aktivního sportu a téměř shodná je i četnost trávení času s kamarády (město 89,6 %, vesnice 89,4 %).

Co se týče trávení volného času dětí v rodině, tak Kuncová ([online], 2014) uvádí výzkum agentury STEN/MARK, který ukázal, že 52 % dotázaných jezdí alespoň jednou měsíčně na výlety; 39 % oslovených jezdí jednou za půl roku do multikina a 21 % do akvaparků. Také ale 48 % respondentů odpovědělo, že nejčastěji tráví volný čas doma u televize. Nakupování patřilo v žebříčku sedmé místo. O volném čase rodiny nejčastěji rozhoduje matka (48 %), poté otec (33 %) a na posledním místě dítě (9 %).

Dle Hoška (1999) můžeme trávení volného času také rozdělit na aktivní a pasivní. Aktivní trávení volného času jsou činnosti, na kterých se jedinci (nebo rodiny) podílí přímo, ovlivňují jejich průběh a výsledek. Patří sem například stolní hry, sportovní, turistické a poznávací činnosti, hra na hudební nástroje a další. Do pasivního trávení volného času patří aktivity, na kterých se jedinec nebo rodina podílí nepřímou a nemohou

ovlivnit jejich průběh. Zařadit sem můžeme sledování televize, sledování sportovních utkání, návštěvy kina a divadla a setkávání se přáteli. Zvláštní místo v životě každého jedince má prožitek. Jde o to, aby naprostá většina prožitků nebyla spojena jen s tělesnou pasivitou, neměla pouze diváckou a virtuální povahu nebo dokonce chemickou podstatu. Právě pohybové aktivity a hry jsou nejfrekventovanější oblastí výskytu vhodných prožitků s optimální zkušeností (flow) ve volnočasových aktivitách.

Kraus (2015) uvádí, že v důsledku razantního rozvoje informačních technologií a výrazných společenských změn došlo v průběhu posledních dvaceti let rovněž k viditelným změnám ve vývoji konkrétních volnočasových aktivit. V dnešní době má dominantní postavení především televize, mobilní přístroje, počítače a internet. Značný pokles zaznamenávají čtenářské aktivity a také se snižuje návštěvnost divadel. Oproti trávení času před televizí, počítačem, internetem a také časem vyplněným lenošením, zastávají pohybové aktivity spíše zadní místa. Z výzkumu Národního institutu dětí a mládeže (2011) (In Kraus, 2015) vyplynulo, že děti během školního týdne tráví volný čas nejčastěji sledováním televize, filmů na počítači a u internetu, poslechem hudby a návštěvami kamarádů. O víkendech převládají rodinné aktivity, společné sledování televize v rodině a pobyt venku s kamarády.

Trávení volného času dětmi tedy v souvislosti s rozvojem moderních informačních a komunikačních technologií prošlo výraznými změnami. Využívání internetu a trávení času s chytrými telefony u dětí a mládeže získává v posledních letech na čím dál vyšší oblibě. Děti používají chytré telefony denně. Umožňují jim zůstat v obraze, komunikovat s vrstevníky a vytvářet si svou vlastní image (např. prostřednictvím profilu na sociálních sítích). Mohou pro ně být také určitým symbolem sociálního statusu, přičemž čím lepší telefon dítě má, tím větší obdiv a uznání od vrstevníků získává. Často si tedy děti přejí nový telefon k Vánocům, narozeninám nebo například za vysvědčení. Myslím si, že s ohledem na dnešní společnost je nemožné dětem zakazovat trávit čas tímto způsobem, ale rodiče by měli dohlížet na to, aby takto stráveného času nebylo příliš a aby chytrý telefon dítě nerozptyloval od důležitých věcí (např. od studia). Také si myslím, že by rodiče měli dbát na to, aby se při komunikaci s nimi nebo s dalšími členy rodiny dítě dívalo na ně, a ne na obrazovku telefonu. To samé platí pro různé rodinné události, společné obědy nebo večery a výlety, kdy by se dítě mělo věnovat rodině a programu a telefon nechat vypnutý.

2 Bezpečnost dětí na internetu

Abych mohla popisovat, s jakými riziky se děti na internetu mohou setkat a jak na ně reagovat, je důležité trochu přiblížit charakter daného prostředí. V jedinečném virtuálním světě se totiž spousta lidí chová zcela jinak než ve světě skutečném a také komunikace se od reálného života značně liší. S ohledem na nezralost dětí je důležité, aby nástrahy internetu znali dospělí (především rodiče), a děti před nimi varovali a vysvětlili jim, jak se v tomto virtuálním prostředí mají chovat. Jak uvádí Kožíšek, Písecký (2016, s. 36): *„Internet jako takový je bezpečný, nebezpeční jsou na něm jen lidé.“*

Internet do našich životů vstoupil tak rychle, že jsme neměli možnost ani čas od tohoto nového média trochu poodstoupit a podívat se na něj jako na prostředek, který může výrazně ovlivňovat lidské chování. Internet je prostor, kde se mnoho lidí chová zcela jinak než ve světě skutečném, což může mít sice některé pozitivní důsledky, ale i ty negativní. Dostupnost tohoto nového média způsobila velké změny v sociálních a personálních oblastech. Spousta lidských aktivit se přesunula z oblasti fyzického kontaktu face to face (tváří v tvář) do oblasti on-line komunikace, což způsobilo a zřejmě bude i nadále způsobovat změny v kulturách, zvycích a lidských prioritách. Vzhledem k velkému rozmachu počítačových sítí a informačních technologií nastaly obrovské změny v oblasti vzdělávání, obchodu, politiky, zábavy, trávení volného času, komunikace apod. Z psychologické perspektivy se stal internet prostředkem, který může významně ovlivňovat lidské rozhodování, chování, emoce a postoje. Internet dal vzniknout jakémusi virtuálnímu sociálnímu prostředí, ve kterém se mohou lidé potkávat, debatovat, spolupracovat, jednat a vyjednávat, vyměňovat a směňovat informace a zboží. Moderní technologie vytvářejí prostor, který existuje paralelně ke světu reálnému a který označujeme pojmem kyberprostor (z angl. cyberspace). Tento prostor se lidem otevírá ve chvíli, kdy pomocí internetových sítí vstupují do on-line prostředí. (Hulanová, 2012)

Dle Sulera (1998) se v kyberprostoru mění nejen vnímání sebe samotného, ale i vnímání druhých lidí. Digitalizace vztahů a vlastně i lidí změnila a stále mění hranice ve vzájemném vnímání interakcí. Suler (1998) dále uvádí psychologické aspekty kyberprostoru:

1. Omezená percepce – v kyberprostoru je nejčastějším prostředkem komunikace psaný text. Chybí neverbální komunikace, která obsahuje výraz tváře a řeč těla. Komunikující navíc nemohou slyšet změny v hlase, což ovlivňuje schopnost empatie. Ačkoliv existuje komunikace prostřednictvím webové kamery a audiozařízení, nic se nevyrovná osobní komunikaci face to face.
2. Psaný text – k nejčastějším formám sociální interakce v kyberprostoru patří e-mail, chat, IM (Instant Messages), SMS a blogy. Díky nim může uživatel prezentovat svou identitu, vnímat identitu druhého člověka a navázat tak vztah. Vzhledem k tomu, že v kyberprostoru velice často vystupují lidé pod jinou identitou, je velmi těžké rozpoznat, zda to, co píše člověk „na druhé straně“ je opravdu pravdivé.
3. Flexibilita identity – anonymitu v kyberprostoru využívají lidé různými způsoby. Těmi pozitivními jsou upřímné a otevřené vyjádření vlastního názoru nebo svěření se s osobním problémem. Kyberprostor může být pro ostýchavější lidi také místem, kde se mohou lépe vyjádřit. Některým uživatelům navíc dodává sebevědomí to, že mohou navazovat kontakt a vztah s dalšími uživateli, aniž by museli být atraktivní. Díky anonymitě ale mohou někteří uživatelé také ventilovat nepříjemné pocity, nezákonné či nepřiměřené potřeby a mohou jejím prostřednictvím zneužívat jiné uživatele.
4. Změněné vnímání – v kyberprostoru mohou lidé zažívat zvláštní a pro některé jedince až opojné zážitky, které mohou vést až k závislosti na internetu. Jako příklad můžeme uvést procházení zdmi, vytváření představ z ničeho nebo prožívání různých druhů imaginárních pravomocí.
5. Rovnost statutu – na internetu mají všichni lidé stejnou příležitost se vyjadřovat, a to bez ohledu na své postavení, bohatství, rasu, pohlaví, náboženství, vzdělání a další. To, že na internetu všichni začínají stejnými podmínkami je označováno pojmem *Net Democracy*. To, co určuje vliv uživatelů kyberprostoru je pouze jejich schopnost komunikace, vytrvalost, myšlenky, dovednost zacházet s novými technologiemi a technické vybavení, které mají k dispozici.
6. Transcendentální prostor – svět se díky internetu zmenšil. Zeměpisná vzdálenost mezi jedinci již neudává hranice v komunikaci. Tento aspekt kyberprostoru je důležitý pro podpůrné skupiny, které pomáhají lidem prostřednictvím kyberprostoru řešit jejich problémy.

7. Časová flexibilita – v kyberprostoru dochází k tzv. „natahování“ času. To můžeme vysvětlit tak, že interakci na zprávu, která uživateli přijde je možné „natáhnout“, což mu zajistí pohodlnou zónu pro promyšlení odpovědi. Jednoduše řečeno na zprávu nemusíme odpovědět hned, jako je tomu v komunikaci face to face, ale můžeme si promyslet, co a jak odpovíme.
8. Sociální mnohočetnost – v kyberprostoru může uživatel kontaktovat stovky, až tisíce dalších uživatelů a může komunikovat s několika uživateli najednou. Mohou také navazovat kontakt s uživateli stejných zájmů.
9. Možnost záznamu – je důležité si uvědomit, že vše, co uživatel v kyberprostoru řekne nebo napíše může být nahráváno, zkopírováno a uloženo jiným uživatelem a posléze může být použito proti němu.
10. Narušení přenosu – znamená to, že nastane nějaká porucha na softwaru nebo hardwaru a komunikace s druhým člověkem je v tu chvíli ohrožena. V takovém případě často dochází k frustraci a hněvu uživatele.
11. Disinhibice (opadnutí zábran) - jde o stav, kdy uživatel při on-line komunikaci překonává ostych, rozpaky a plachost, a dokonce může i obcházet zákazy nebo zákon. Na internetu lidé často říkají a dělají věci, které by ve skutečném životě nikdy neřekli a neudělali.

Toto byly znaky kyberprostoru, ve kterém se spousta dětí pravidelně pohybuje a v němž probíhá spousta jevů zcela odlišně od reálného (skutečného) světa. Jak uvádí Kožíšek a Písecký (2016, s. 10) jde o „*úžasný zdroj informací, zábavy a určitý druh odreagování, ale také o zdroj potenciálních rizik a nebezpečí.*“ Aktuálním trendem současné doby je užívání internetu a elektronických médií dětmi, a právě děti jsou ve virtuálním prostředí internetu nejvíce ohroženou skupinou. Mnoho rodičů se domnívá, že jejich dětí se tato rizika netýkají. Soudí tak dle toho, že dětem zajišťují dostatek jiných aktivit a nad časem svých potomků mají absolutní kontrolu. Ani ten nejpečlivější rodič však není schopen plně zajistit kontrolu užívání internetu svého dítěte. Nejde totiž jen o rodičovskou kontrolu domácího počítače. Dítě se s riziky může setkat na školních počítačích, u spolužáků/kamarádů nebo v rámci volnočasových aktivit, kde mohou bezplatně využívat internet. (Kožíšek, Písecký, 2016)

V dnešní době, kdy má spousta dospívajících dětí svůj vlastní chytrý telefon, je navíc připojení k internetu nesmírně jednoduché a dostupné. Děti v období dospívání tráví spoustu času spolu se svými vrstevníky. Tento čas děti mohou také trávit na místech,

kde je bezplatné připojení k Wi-Fi, tudíž internet mohou na svém smartphonu využívat několik hodin zdarma a rodiče se nemusí nic dozvědět. Nemají tedy šanci uhlídat, jaké stránky dítě na internetu navštěvuje a s jakými lidmi komunikuje.

Děti se ve virtuálním prostoru často stávají oběťmi z toho důvodu, že nejsou dostatečně psychicky a sociálně zralé, jsou důvěřivé, nedokáží rozpoznat dobro a zlo a snadno se nechají zmanipulovat. Tohoto faktu zneužívají dospělí agresori. V poslední době ale bohužel stoupá i počet agresorů nezletilých. Právní subjektivita internetu těmto lidem umožňuje volný pohyb a možnost kontaktování dítěte pod různými záminkami a identitami. Internet nezná hranice ani časová omezení. Agresorem může být tedy kdokoliv a děti může kontaktovat kdykoliv a z jakéhokoliv místa. Pokud má dítě připojení k internetu, není v bezpečí ani u domácího počítače, ani na svém smartphonu. (Kožíšek, Písecký, 2016)

Rodiče své děti často nezvládnou uhlídat před útoky v prostředí internetu. Dítě se jim většinou ani nesvěří a rodiče tedy nemají šanci odhalit, že mu někdo ubližuje. Mohou ho ale připravit na to, jaká rizika v tomto prostředí vyskytují a jak by se jim mohlo vyvarovat. Dítě, které užívá internet, by mělo dobře vědět, jak se má v prostředí internetu chovat, s kým nemá komunikovat, co nemá přes internet posílat nebo psát a mělo by vědět, že nemá reagovat na sprosté a urážející zprávy. Také je nezbytně nutné, aby dítě vědělo, že pokud se na internetu dostane do nepříjemné situace, musí se s tím svěřit. Žádný problém není neřešitelný, a i když bude daná situace způsobena chybou dítěte, vždy se může obrátit na blízkou osobu, která mu pomůže.

2.1. Pozitivní aspekty využívání internetu vzhledem k dětem

Aktuálním trendem současné doby je rychlost a dostupnost. Stačí několikrát kliknout na smartphone a člověk se dozví, kde se koná nějaká kulturní akce, kolik lidí na ni potvrdilo účast a pomocí Google Maps se nechá dovést na danou adresu. Když bude z akce odjíždět, tak si ještě po cestě na autobusovou zastávku zjistí, v kolik mu jede autobus, kde bude muset přestupovat a na základě toho si buď pospíší nebo si po cestě na zastávku ještě stihne přes svůj chytrý telefon prohlédnout Facebook, vyřídit si e-maily, chatovat přes Messenger nebo si třeba zahrát hru. Hlavním důvodem, proč si většina lidí pořizuje chytrý telefon, je, že mohou neustále využívat internet a spoustu užitečných aplikací. To je obrovskou výhodou, protože internet je skvělým zdrojem informací, zábavy a také odreagovávání se. Navíc nám neuvěřitelně zjednodušuje život.

Díky němu jsou všechny domácí úkoly mnohem jednodušší, nemusíme kvůli všemu chodit do knihovny, dozvíme se, kde mají zrovna nejlevnější konkrétní zboží, můžeme se seznamovat, komunikovat a bavit se. Troufám si tvrdit, že bez stálého přístupu k internetu by se většina mladých lidí v dnešní době vůbec neobešla.

Rozmach v užívání počítačových sítí a informačních technologií způsobil výrazné změny v oblasti vzdělávání, obchodu, politiky, zábavy, komunikace atd. Hulanová (2012) popisuje oblasti využívání internetu, které jsou pro lidi přínosné. Já jsem z nich zvolila ty, které se týkají cílové skupiny práce:

Internet a vzdělání

Co se týká dětí, tak asi největším pozitivním přínosem je rozvoj vzdělání. Internet a jeho užívání se dá totiž různými způsoby aplikovat na vzdělávání. Studenti se mohou účastnit různých on-line výukových kurzů a programů, mohou komunikovat se svými učiteli a spolužáky prostřednictvím e-mailů nebo IM (okamžité zprávy – jako příklad můžeme uvést ICQ nebo chat). Využívat se dá ve vzdělávání také webová kamera, která může být přínosná např. pro tělesné postižené studenty a může jim tak zajistit účast na vyučovací hodině bez nutnosti jejich fyzické přítomnosti. Využívat internet mohou studenti také při vypracovávání různých seminárních prací nebo domácích úkolů. Existují on-line knihovny a vědecké databáze, které usnadňují jakoukoliv výzkumnou činnost.

Internet funguje jako jedinečný zdroj informací. Dítě si v něm může samo nacházet podklady k domácím úkolům a jeho zvědavost ho může posouvat i o pár odkazů dál. Na rozdíl od dřívější vědomostní hegemonie učitelů a rodičů si nyní dítě může samo vybírat, co se chce dozvědět. (Úřad pro ochranu osobních údajů: The office for personal data protection, [online], 2013)

Internet a zábava

Dalším přínosem internetu, který je pro děti jistě nejzajímavější, je fenomén využívání internetu za účelem zábavy. Odhaduje se, že současná generace mladých lidí využívá internet pro zábavu daleko častěji než televizi. Televize je totiž pasivní forma zábavy, zatímco internet disponuje interaktivními možnostmi zábavy, vzdělání a komunikace. Je ale pravdou, že spotřebitelé mají tendenci využívat nejvíce ta média, se

kterými vyrůstali. To znamená, že starší generace budou více využívat televizi, noviny a časopisy, zatímco mladší generace bude více tíhnout k on-line médiím.

Jednou z nejvyužívanějších forem zábavy na internetu jsou hry. Ty se dají hrát jak na herních konzolích a na počítačích, tak v chytrých telefonech. Virtuální prostředí nabízí nepřeberné množství různých typů her. (Úřad pro ochranu osobních údajů: The office for personal data protection, [online], 2013)

Hraní online her znamená, že můžeme hrát hry v reálném čase s lidmi z celého světa prostřednictvím zařízení, která umožňují připojení k internetu. Hraní online her je pro děti lákavým a zábavným způsobem, jak trávit volný čas. Je všeobecně známo, že online hry s sebou přinášejí nebezpečí. Mohou mít ale i pozitivní dopad- např. povzbuzují týmového ducha a rozvíjejí určité lidské dovednosti. Vzhledem k charakteristice věkové kategorie dětí je ale potřeba vždy dbát na jejich bezpečnost. Rodiče by se měli zajímat o to, jaké hry jejich dítě hraje a zda jsou vhodné pro danou věkovou kategorii. Některé online hry umožňují nejenom hraní, ale i komunikaci prostřednictvím chatu. Zde se dítě může setkat s vulgární komunikací nebo šikanou. Extrémním případem šikany může být tzv. "griefing", což je šikana, která slouží jako taktika k výhře hry. Děti se tedy mohou stát obětí šikany nebo naopak útočníky. Důležité také je, aby děti věděly, že ne všichni lidé online jsou těmi, za které se vydávají. Některé hry také nabízejí dokoupení extra doplňků do her, které mohou být velmi drahé. Děti by nic takového neměly samy potvrzovat. (Internet matters.org: Helping parents keep their children safe online, [online], 2017)

Internet a komunikace

Díky internetu je v dnešní době komunikace mezi lidmi rychlejší, jednodušší a mnohem méně nákladná. Internet svým uživatelům umožňuje komunikovat s lidmi z celého světa a nabízí tak možnost on-line střetu s různými světovými kulturami. Dalo by se říct, že internet boří hranice geografické, ale i hranice související s věkem, pohlavím, sociální třídou, rasou a náboženstvím. Internet umožňuje seznamování se s druhými lidmi, kontaktování bývalých spolužáků a kamarádů, čtení zpráv a článků z celého světa, na které je možné hned reagovat. Také nabízí možnost on-line konzultace s odborníky z různých oblastí.

S komunikací v prostředí internetu souvisí fenomén sociálních sítí, který se dotýká především mladé generace, tedy i dětí. Sociální sítě dětem umožňují být v kontaktu

s přáteli prostřednictvím chatu, potkávat nové lidi se stejnými zájmy a sdílet své fotografie a videa. Prostřednictvím sociálních sítí mohou také projevovat svou kreativitu. I tato oblast internetu s sebou ale nese určitá úskalí, na která by rodiče měli své děti umět připravit. (Internet matters.org: Helping parents keep their children safe online [online], 2017)

Internet a jazyk

Internet se zrodil v USA a jeho hlavním jazykem tedy je angličtina. Díky internetu angličtina proniká do všech jazyků. Mnoho výrazů, které se používají v kyberprostoru dosud nemají český ekvivalent nebo se zkrátka přestaly překládat. Vytvořil se tak dialekt, který pro člověka, jenž nepoužívá internet může být nesrozumitelný. Jako příklad mohu uvést výraz *vygooglovat* – tzn. vyhledat prostřednictvím Google vyhledávače.

Toto používání anglických názvů může být dle mého názoru pro některé lidi (především starší generace) nepříjemné a mohou ho považovat za projev neúcty k českému jazyku. Některé nově vzniklé výrazy z prostředí internetu se však nedají vhodně nahradit českými výrazy a používání anglických slov je tedy vhodnější. V souvislosti s využíváním internetu dětmi si myslím, že to na škodu není, protože v dnešní době je angličtina světovým jazykem, který se učí již na základních školách a dětem by tedy nemělo dělat problém těmto výrazům rozumět.

Já bych mezi přínosy internetu ještě zařadila fakt, že dospívající dítě má často spoustu otázek, které se týkají jeho tělesného dospívání (např. u dívek první menstruace, u obou pohlaví první pohlavní styk, otázky ohledně antikoncepce a další) a pocitů (první lásky, přátelství, problémy v rodině, problémy spojené s pubertou atd.). Děti se často ostýchají na tyto choulostivé otázky zeptat rodičů či kamarádů a někteří dokonce nemají nikoho tak blízkého, koho by se zeptali. Nejjednodušší cestou tedy pro ně může být vyhledat si tyto informace na internetu nebo se zeptat anonymně v nějaké on-line poradně. Děti by ale měly vědět, že na internetu se vyskytuje také spousta zkreslených nebo chybných informací, a tak by se měly snažit hledat kvalitní a seriózní zdroje nebo se na informace, které na internetu našly, zeptat ještě např. rodičů nebo jiného dospělého.

2.2. Negativní aspekty využívání internetu vzhledem k dětem

Internet nám přináší výše zmiňovaná pozitiva. Je obrovským pokrokem a dětem může nabídnout spousty svých výhod. Musíme ale zmínit i rizika, která s sebou využívání internetu přináší a která jsou konkrétně pro děti nejvíce ohrožující.

Internet dospívajícím nabízí prostor, kde mohou řešit témata důležitá pro jejich životní období. Internetové prostředí také umožňuje například zvyšovat svou atraktivitu často za pomoci lži o svém věku nebo fyzickém vzhledu, který je pro dospívající v tomto období velice důležitý. Ve virtuálním světě spolu lidé komunikují jinak než ve světě reálném. Neexistují zde žádná explicitní pravidla komunikace a pokud na některých serverech existují, nemusí být uživateli zcela dodržována. Lhaní na internetu je tedy považováno v tomto prostředí za zcela normální. (Konečný, 2011)

Z výzkumu rizikového chování dětí na internetu, který provedla v roce 2014 Univerzita Palackého ve spolupráci se společností Seznam.cz vyplynulo, že 40,22 % dětí by bylo ochotno jít na schůzku s člověkem z internetu, pokud by je o to požádal, a o této schůzce by řekly hlavně kamarádům, rodičům a jen ve 3 % učitelům. Přes 58 % dětí však toto jednání považuje za nebezpečné. (Kožíšek, Písecký, 2016)

Hulanová (2012) zase uvádí faktory, které by mohly přispět k viktimizaci dětí v kyberprostoru. Na tuto charakteristiku můžeme nahlížet z hlediska charakteristik dětí, které se v kyberprostoru vyskytují a patří k on-line rizikovým skupinám. Jedná se o:

1. Zranitelné děti – tyto děti mohou procházet obdobím úzkostí nebo trpět momentální emoční labilitou; mohou zažívat problémy v rodině, ve škole, v partnerském vztahu nebo mohou mít spory s vrstevníky.
2. Děti v nebezpečí – tito jedinci jsou ohroženi i v jiných oblastech než jen v prostředí internetu. Čelí významným duševním problémům, narušeným vztahům s rodiči, vrstevníky, kamarády. Mohou to být také jedinci se sníženou inteligencí, mentálním postižením nebo děti s nízkým sebehodnocením.

S využíváním internetu dětmi je spojený samozřejmě i fenomén sociálních sítí. Na sociálních sítích o sobě můžeme vyplnit mnoho osobních informací a vložit spoustu svých fotek. Tyto informace se dají snadno zneužít. Proto je obzvlášť při práci s dětmi vhodná tato rada: *Vždy předtím, že něco vložíš na sociální síť, představ si, že bys to samé vyvěsil na místo plné lidí, např. na zastávku školního autobusu nebo na školní nástěnku.* (Kožíšek, Písecký, 2016) Myslím si, že aby měly děti tuto větu stále na očích

a opravdu si ji zafixovaly, měli by ji rodiče vytisknout a nalepit ji dítěti na monitor, na psací stůl nebo na jiné viditelné místo, kde dítě často surfuje na internetu. Také si myslím, že by rodiče měli s dětmi komunikovat o tom, jak internet funguje, co vše se na něm dá dělat a zda jsou jejich děti v kontaktu s cizími lidmi. Vhodné také je, aby si rodiče nechali od dítěte např. poradit ohledně svého profilu na sociální síti (díky tomu rozpoznají, jak hodně je v jejím užívání dítě zbláhlé). Kožíšek a Písecký (2016) uvádí výsledky průzkumu zabývajícího se rizikovým chováním dětí na internetu (Univerzita Palackého, Seznam.cz, 2014), ze kterého vyplynulo, že: 80,95 % dětí má účet na Facebooku; 44,56 % na Google+; 27,68 % na Lidé.cz a 26,50 % na Twitteru. Nejčastěji využívanou sociální sítí je tedy Facebook, který má většina dětí.

V roce 2011 společnost Seznam.cz zrealizovala průzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké údaje a proč lidé vkládají na sociální sítě. Výzkumný vzorek obsahoval odpovědi od 12.400 uživatelů. Z toho 19,8 % uvedlo, že ve svých profilech záměrně neuvádějí pravdivé informace nebo je zkreslují. Také uvedli, že nepoužívají pouze 1 profil, ale průměrně jich mají 2,7, a to na několika sociálních sítích. Anonymitu na internetu oceňuje 60 % respondentů. Důvodem, proč zkreslují svoje data na síti je dle více než 20 % respondentů to, že mají obavu z prozrazení u svých přátel. (Kožíšek, Písecký, 2016) Tato data dokazují, že je opravdu vysoká pravděpodobnost toho, že se dítě v prostředí internetu setká s uživatelem, který bude vystupovat pod skrytou identitou, bude dítěti lhát a může se ho např. pokusit vylákat na schůzku nebo od něj získat osobní údaje či fotografie.

Kožíšek a Písecký (2006) uvádí, že dalším negativním jevem, který s sebou přinesl internet je dětská pornografie. Její sběratelé mají v dnešní době svoji situaci značně ulehčenou tím, že nezodpovědní rodiče vkládají na internet nezabezpečené fotografie svých dětí. Na těchto fotografiích jsou děti například v plavkách, plenkách nebo dokonce nahé. Při vytváření statistiky Lidé.cz byla k vidění statistika nejprohlíženějších a nejstahovanějších fotografií. Jednalo se o fotografie dětí uživatelů, kteří se na síti chtěli seznamovat a nezodpovědně vkládali i fotky svých potomků. Nejžádanější fotografie byly fotografie dětí koupajících se v bazénku nebo ve spodním prádle. Některé z těchto fotografií byly později nalezeny i ve schránkách, jejichž obsah si vyžádala policie. Hulanová (2012) tvrdí, že každou vteřinu si skoro 30 000 uživatelů internetu prohlíží pornografii a 89 % sexuálních nabídek směřovaných k mládeži se odehrává v chatovací místnosti.

Uveřejňování nevhodných fotografií dětí samozřejmě nemusí dělat pouze rodiče. Tyto fotografie může umístit nebo ve většině případů někomu poslat přímo dítě, které může být později kvůli intimním fotografiím vydíráno. Tento tlak na dítě u něj může způsobit velký strach, stud, deprese, psychosomatické potíže nebo dokonce sebepoškozování a suicidální myšlenky, které v některých případech mohou dokonce skončit dokonanou sebevraždou.

Využívání internetu dalo vzniknout novým pojmům, které označují rizikové jevy, které se na internetu vyskytují. Jedná se o rizika, která mohou ohrožovat dospělé i děti. Já se ale zaměřuji především na ta rizika, která mohou poškodit cílovou skupinu. Jedná se tedy o pojmy: kyberšikana, kybergrooming, sexting, stalking, phishing a webcam trolling. Kožíšek a Písecký (2016) tyto pojmy definují následovně:

Kyberšikana

S proměnou a modernizací společnosti postupně dochází k proměně mnoha sociálních jevů. Mezi ně patří i šikana. V poslední době se do popředí dostává její modifikovaná podoba označovaná jako kyberšikana. Tato modifikace je spojena právě s rozvojem informačně komunikačních technologií. (Vašutová a kol., 2010).

Kyberšikana je jakékoliv dlouhodobé chování, jehož záměrem je oběť vyvést z rovnováhy, ublížit jí, zastrašit ji, nebo ji jinak ohrozit za pomoci moderních informačních technologií (především internetu a mobilního telefonu). Vzhledem k tomu, že na rozdíl od běžné šikany kyberšikana probíhá ve virtuálním prostoru, dochází k smazání nepoměru sil mezi agresorem a obětí. Velkou roli v tomto sehrává anonymita, která útočníkovi dodává sebevědomí a pocit bezpečí. Útočník na oběť navíc může působit prostřednictvím několika identit, čímž v ní vzbuzuje pocit, že ho pronásleduje celá skupina lidí. Hulanová (2012, s. 37) kyberšikanu definuje jako „specifický druh šikany, který využívá internet, mobilní telefony a další nástroje moderních komunikačních technologií za účelem ublížení či zesměšnění jiné osoby.“

Důsledkem kyberšikany může být uzavřenost oběti, odlišné chování, strach z reakcí rodičů nebo okolí a pocit bezmoci

Často kyberšikana vzniká „omylem“, „nezáměrně“, a to tak, že dítě/skupina dětí na internet například vyvěsí fotografii nebo zábavné video svého spolužáka, aniž by to

vnímaly jako ubližování. Oběti ale tento nepovedený žert může připadat jako velmi ponižující.

Hulanová (2012) navíc uvádí způsoby, kterými může být kyberšikana realizována:

1. Webové stránky – některé webové stránky mohou být vytvořeny přímo za účelem kyberšikany. Jako příklad můžeme uvést umístování karikovaných fotografií či videí obětí, které mohou být také měněny v provokativním či sexuálním stylu, na web. Na tyto webové stránky může agresor uvést i kontakt obětí, která se posléze může stát terčem mnoha útoků.
2. Sociální sítě na internetu – sociální sítě v současné době získávají na stále větší oblibě, a i ony jsou jedním ze způsobů realizace kyberšikany.
3. Instant Messaging (IM)- mezi nejpoužívanější typy IM patří ICQ a Skype. Agresor může oběti prostřednictvím těchto zpráv zasílat agresivní a zastrašující zprávy, kompromitující fotografie nebo videa a také může jiným osobám zasílat IM pod jménem obětí.
4. E-mail – je vynikajícím prostředkem pro kyberšikanu, protože umožňuje v krátké chvíli zaslat zprávu stovkám lidí. Obsahem zprávy mohou být tedy i pomluvy či kompromitující fotografie, které se během několika sekund mohou rozlétnout po celém světě.
5. Chat – chatování v chatovacích místnostech patří k nejnebezpečnějšímu chování na internetu a patří také k oblíbenému trávení volného času dětí i dospělých. U tohoto způsobu komunikace si nikdy nemůžeme být jisti, kdo je na druhé straně. Chatovací místnosti jsou oblíbeným působištěm kyberstalkerů a sexuálních predátorů.
6. Blog – jedná se o webovou aplikaci, která obsahuje příspěvky jednoho editora. Agresor může na svůj blog umísťovat kompromitující materiály, které se týkají obětí.
7. SMS – oběť může na svůj mobil dostávat stovky nechutných či výhružných SMS nebo může být obtěžována neslušným, vyhrožujícím nebo „mlčícím“ voláním.
8. MMS – příkladem může být situace, kdy dívka pošle chlapci svou intimní fotografii prostřednictvím MMS a ten ji poté rozešle například spolužákům.

Kybergrooming

Jde o takové chování uživatelů internetu, jehož cílem je pomocí internetu vyvolat v dítěti nebo dospělém pocit důvěry a prostřednictvím falešné identity ho vylákat na schůzku nebo zneužít. Příkladem může být zneužití dětí a mladistvých k terorismu – dítě se ve jménu víry stává teroristou. Při tomto zneužívání oběti je zásadní získání důvěry. Tu může agresor v oběti vzbudit důvěryhodným profilem, zájmem o pocity dítěte a sdílením jeho problémů nebo zájmů.

Oběťmi kybergroomingu jsou zpravidla děti ve věku 11 až 17 let. „Z 833 případů nahlášených uživateli na sociální síti Lidé.cz v roce 2013 bylo procentuální zastoupení poškozených v poměru 56 % dívky a 44 % chlapci.“ (Kožíšek, Písecký, s. 77, 2016) Pokud jde ovšem o to, kdo snadněji podlehně zaslání intimní fotografie, je tento poměr naopak. U dívek byly nejčastěji blond dívky ve věku 13–14 let, u chlapců ti, kteří uváděli na svém profilu sport a bylo jim mezi 12–13 rokem. Zajímavé je, že 28 % oslovených chlapců mělo na profilu fotografii, kde byli částečně odhaleni (např. do půl těla).

Naopak útočníky bývají často lidé, kteří se ve vztahu s dětmi cítí bezpečněji než s dospělými. Ze vzorku nahlášených agresorů ze sítě Lidé.cz byl útočník nejčastěji ve věku 17–34 let, zaměstnaný a se středoškolským vzděláním. Průměrný věk, který tito útočníci na svém falešném profilu uváděli bylo 16, 3 roku. Fotografie, které měli na svém profilu byly buď běžně dostupné z internetu (37 %), nebo byly získané v komunikaci s jinými uživateli (12 %).

Z různých studií bezpečnosti dětí na internetu vyplynuly tyto typy nejrizikovějšího on-line chování (Swedish Children's Welfare Foundation, 2006 In Hulanová, 2012):

- poskytování osobních informací (jméno, adresa, telefonní číslo, hesla k on-line aplikacím),
- chatování se zcela neznámou osobou o sexuálních tématech,
- odesílání nebo on-line sdílení vlastních fotografií/nahrávek se sexuální tematikou,
- účastnění se živých „sex-show“ prostřednictvím webkamery s neznámou osobou,
- dostavení se na schůzku s neznámou osobou z prostředí internetu bez bezpečnostních opatření,

- poskytování osobních fotek na internetu za úplatu, provozování kybersexu za úplatu

Sexting

Slovo sexting vzniklo spojením slov sex a textování (Hulanová, 2012) a jedná se o zasílání textových zpráv, fotografií nebo videí se sexuálním obsahem. Tato komunikace může probíhat na dvou rovinách, přičemž rovinou první je posílání těchto zpráv se svým partnerem a druhou rovinou je zasílání tohoto materiálu lidem cizím, což je zpravidla rizikovější. Avšak běžné jsou i případy, kdy intimní fotografie zneužije partner například po rozchodu. Dle Hulanové (2012) byly první případy sextingu v ČR zdokumentovány v roce 2005. Také tvrdí, že sexting podporuje šíření pornografie dětí, které je celosvětově zakázáno.

Děti by měly vědět, že cokoliv někomu pošlou je zneužitelné a může se kdykoliv a kdekoliv objevit. Měly by si uvědomovat, že fotografie, které zašlou někomu přes internet můžou později vidět jejich rodiče, učitelé, přátelé a děti ze školy.

Stalking

Jedná se o dlouhodobé pronásledování, v tomto případě prostřednictvím moderních komunikačních technologií. Agresor se snaží neustále komunikovat s obětí, zahrnovat ji zprávami, výhrůžkami. Stalker se vydává za oběť a předstírá, že se mu opravdová oběť mstí. V jeho chování jsou patrné známky manipulace a citového vydírání.

Internetové služby většinou nabízejí možnost vložit stalkera do ignorace, blokovat kontakt, popřípadě kontaktovat administrátora služby, který by měl zasáhnout.

Od 1. ledna 2010 se v ČR s účinností nového trestního zákoníku objevil i nový trestný čin Nebezpečné pronásledování.

Phishing

Jedná se o podvodnou techniku, která je založena na získávání údajů, kterými mohou být hesla, kreditní karty nebo jiné údaje. K dosažení cíle jsou využívány především e-maily a SMS zprávy, ve kterých se útočník snaží pod cizí identitou oběť zmanipulovat.

Mezi obvyklé znaky těchto podvodů patří špatná jazyková úprava nebo požadavek na platby předem v hotovosti. Tento rizikový jev spojený s internetem se týká spíše

dospělých, ale je důležité, aby i děti uměly tento podvod rozpoznat a nikdy nikomu neposílaly citlivé údaje.

Webcam trolling

Především děti jsou podvodem lákány na erotické video skrz oblíbené komunikační nástroje (např. Skype, FB videochat, ICQ a další). Získané intimní záběry dětí potom podvodníci umisťují na internet nebo oběti manipulují a vydírají. Děti by měly znát rizika, která s sebou nese využívání webkamery a pokud možno ji nevyužívat ke komunikaci s cizími lidmi.

Toto byla nejčastější rizika, se kterými se děti mohou v prostředí internetu setkat. Dalšími riziky, která souvisejí s využíváním moderních technologií podle Eckertové a Dočekala (2013) jsou také například závislost na internetu a počítačových (on-line) hrách, ovlivňování dětí komercí a reklamou, nekritické přijímání informací z internetu dětmi, problém odlišit svět reálný od světa virtuálního, problémy s navazováním vztahů v reálném životě nebo zdravotní problémy související s častým sezením u počítačů nebo u telefonů.

Vzhledem k tomu, že spousta dětí v dnešní době vlastní chytrý telefon, je pro rodiče velice obtížné uhlídat, jak se děti v prostředí internetu chovají a kolik času na něm tráví. Z realizovaných výzkumů vyplývá, že tato rizika se v prostředí internetu opravdu vyskytují a děti se s nimi tedy mohou snadno setkat. Je tedy důležité, aby děti i jejich rodiče znali zásady bezpečného užívání internetu, které jsou rozpracované v následující podkapitole.

2.3. Zásady bezpečného užívání internetu s ohledem na charakteristiku cílové skupiny

Dle JUDr. Miroslava Antla (In Eckertová, Dočekal, 2013, s. 9): „*Nebezpečí internetové komunikace postihuje stále častěji děti, které si mnohdy nástrahy internetu neuvědomují. Je pak na nás, na dospělých, na rodičích, učitelích, vychovatelích, pedagogických poradcích a dalších, abychom děti včas ochránili tak, aby se nestaly obětmi různých trestných činů a někdy (bohužel) i hrůzných zločinů.*“

Rodiče by měli dětem vštípit zásady bezpečné komunikace na internetu, ukázat jim grafy, které znázorňují četnost těchto jevů u českých dětí a často jim uvádět konkrétní příklady, které se doopravdy staly. Dle Eckertové a Dočekala (2013) děti často reagují

otázkou: „Proč by se to mělo stát zrovna mně?“. Na to je dle nich dobré reagovat odpovědí: „A proč by se to nemělo stát zrovna tobě? Zkus mi říct důvody, proč ne.“ Tím rodič dítě přiměje alespoň k zamyšlení.

Děti by měly mít neustále na paměti, že na internetu nelze nikdy vyloučit kontakt se „skrytou identitou“. Dítě by mělo vědět, že opravdu existují lidé, kteří se na internetu vydávají za někoho jiného, pokouší se s obětí navázat důvěrný vztah, využívají její slabosti (např. soucítí s jeho problémy doma, ve škole) s cílem získat intimní fotografie nebo vylákat dítě na schůzku, kde ho mohou zneužít. Mezi nejčastější důvody, které vedou děti k tomu, že útočníkovi pošlou tyto fotografie, patří dle Eckertové a Dočekala (2013) potřeba zájmu a pochopení. Proto je žádoucí, aby se o pocity dítěte zajímali rodiče a věnovali mu dostatečné množství času. Děti se sice může tvářit, že o to nestojí, ale v tomto vývojovém období spousta z nich zažívá pocity nejistoty a potřebují v někom blízkém cítit oporu.

Moc (2015) také zmiňuje problematiku zdánlivé anonymity v prostředí internetu. Není pravda, že když si člověk založí anonymní profil na některé ze sociálních sítí, je naprosto anonymní. Jeho poskytovatel internetu totiž ví, kdo je, jakým zařízením a odkud se připojuje, jaké stránky nebo protokoly používá. Navíc každá webová stránka ví, odkud na ni uživatel přišel (tzn. z jaké IP adresy a do jakého rozsahu tato IP adresa spadá – tudíž, kde zhruba uživatel bydlí), jaký má internetový prohlížeč, operační systém nebo dokonce nastavení rozlišení monitoru a další věci. Proto se používá označení „zdánlivá“ anonymita. Spears, Lea (1994) In Konečný (2011) zmiňují, že o anonymitě na internetu se nejčastěji hovoří s negativní konotací, tedy jako o rizikové nebo škodlivé kvalitě tohoto prostředí. Určitá míra anonymity může být ale potřebná. Pod ochranou anonymity lidé totiž častěji vyjadřují, co si opravdu myslí nebo cítí.

Děti by také měly vědět, že nikomu nemají posílat své nahé fotografie. To samé se týká fotografií v choulostivých polohách, v plavkách nebo spodním prádle. Pokud už se dítě takto fotí a tyto fotografie někomu posílá, mělo by alespoň vědět, že mu na nich nemá být vidět do obličeje. Často se děti také setkávají s tím, že se agresor vydává za známou osobnost (jejich idol, vzor) nebo za fotografa/fotografku, který jim nabízí práci modelky/modela. Na tuto variantu by měly být také připravené, což souvisí s nekritickým přijímáním všeho z internetu. Děti by měly být schopné rozpoznat, zda se opravdu jedná o konkrétní osobu. Dle Kožíška a Píseckého (2016) je vhodné například

napsat známé osobnosti, ať napíše na papír to, co jí oběť určí (např. Ahoj, Pét'o), vyfotí se s tím a obratem fotografií pošle oběti. To samé může dítě udělat pokaždé, když bude chtít zjistit, zda je osoba na druhé straně opravdu ta, za kterou se vydává. U falešných fotografií nebo scoutů modelingových agentur může dítě požadovat odkaz na webové stránky agentury, popřípadě požádat o telefonní číslo, kam mohou zavolat jeho rodiče pro další informace.

Co se týká webové kamery, tak je důležité děti upozornit na to, že se videohovory dají nahrávat. To znamená, že cokoli dítě na videu ukáže nebo udělá, může agresor později všem nahrát na internet nebo poslat dalším lidem. Tím může oběť vydírat a vyhrožovat jí.

Dle Moce (2015) je také důležitá bezpečnost hesel. Není vhodné používat jednoduchá nebo snadno uhodnutelná hesla (např. 1234, heslo, love, křestní jméno). Uživatelé internetu by také neměli mít jedno univerzální heslo. Na cizích počítačích (např. ve škole) by si také měli dávat pozor na zapamatování hesla.

Rodiče často řeší dilema, zda dítěti kupovat kredit nebo mu zařídit paušál. Dle Kožíška, Píseckého (2016) je lepší variantou rozhodně pořízení paušálu. Rodiče totiž tak mohou mít kontrolu nad tím, s kým si dítě píše, a navíc se vyvarují potenciálních útočníků, kteří mohou dítěti nabízet kredit za různé služby (Např. „Když mi pošleš nahou fotku, dobiju ti kredit.“)

Eckertová, Dočekal (2013) také uvádějí, jakými atributy může disponovat falešný, nebezpečný profil na sociálních sítích. Podezření by mělo vzbudit několik souběžných indicií:

1. Profilová fotka je prvoplánově vyzývavá a atraktivní.
2. Fotografie z profilu jsou dokonalé, chybí rozmazané nebo neupravené fotky
3. Nick je podezřelý: NADRZENA.JANA apod.
4. Lidé, které má daná osoba v přátelích jsou krásní, do profilu přispívají pouze pochvalnými komentáři.
5. Mezi přáteli jsou často jen lidé vybrané věkové skupiny a pohlaví (nebývají tam rodiče, starší lidi).
6. Profil často nemá dlouhou historii, ale zato má vysoký počet přátel.

Toto není univerzální návod, jak falešný profil vždy rozpoznat, ale pokud se dítě s některými z těchto znaků u nějakého profilu setká, mělo by začít pochybovat a buď si s ním přestat psát, nebo se alespoň pokusit ověřit jeho identitu (viz již zmíněný papír se vzkazem).

Projekt Seznam se bezpečně uvádí na svých stránkách desatero bezpečného internetu. (Seznam se bezpečně: Buďte na internetu v bezpečí, [online], 2016)

1. Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem.
2. Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní.
3. Udržuj hesla k e-mailu i jinam v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.
4. Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy.
5. Nedomlouvej si schůzku na internetu, aniž bys o tom řekl někomu jinému.
6. Pokud narazíš na obrázek, video nebo e-mail, který tě šokuje, opusť webovou stránku.
7. Svěř se dospělému, pokud tě stránky uvedou do rozpaků nebo vyděsí.
8. Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.
9. Nevěř každé informaci, kterou na internetu získáš.
10. Když se s někým nechceš bavit, nebav se.

Vzhledem k charakteristice vývojového období starší školní věk je občas pro rodiče opravdu obtížné dítě takto pozitivně ovlivňovat. Dospívající si do toho často od rodičů nenechá mluvit a cítí se neohroženě a dospěle. Existují tedy různé peer programy nebo osvětová činnost realizovaná prostřednictvím škol nebo právě internetu. Já bych ráda zmínila především projekt Seznam se bezpečně (<http://www.seznamsebezpecne.cz/>). Jedná se o projekt, který prostřednictvím filmu, jenž je určen pro děti ve věku 10-16 let, pomáhá těmto dětem, rodičům i pedagogům bojovat s nástrahami internetu. První i druhý díl získal záštitu MŠMT ČR a byl distribuován do všech základních škol v ČR. Dne 22. května 2013 tento projekt obdržel z rukou prezidenta republiky Miloše Zemana, ocenění Zlatý záchranářský kříž za výjimečný nebo kreativní počín k osvětě a vzdělávání. (Seznam se bezpečně: Buďte na internetu v bezpečí, [online], 2016)

Já spatřuji přínos tohoto projektu také ve spolupráci se zpěvákem Benem Cristovaem, který s projektem Seznam se bezpečně jezdí na základní a střední školy v ČR a seznamuje děti s riziky, která s sebou užívání internetu přináší. Myslím si, že jako známá osobnost dokáže oslovit velkou masu lidí – především děti a dospívající a

že od něj děti informace přijmou úplně jinak než od rodičů nebo některých odborníků. Ráda bych zmínila zpěvákovu písničku „Spi“, která reaguje přímo na tuto problematiku a na YouTube má již přes milion shlédnutí (<https://www.youtube.com/watch?v=R-gciaHbliM>).

3 Děti staršího školního věku využívající informační a komunikační technologie (ICT) jako fenomén dnešní doby

Informační a komunikační technologie můžeme zjednodušeně popsat jako veškeré technologie, nástroje a postupy, které lidem umožňují komunikaci a práci s informacemi. (Pifka, 2010) Mezi tyto technologie patří také chytré mobilní telefony. Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá především těmito zařízeními a internetem, který je jejich prostřednictvím možné využívat, ráda bych nyní charakterizovala znaky mobilní komunikace a její psychologické zvláštnosti. Vykoukalová (2005) In Vybíral (2005) píše o tzv. koordinační komunikaci, ke které se dobře hodí mobilní telefon. Napomáhá totiž nasměrování nebo přesměrování činnosti druhých lidí, kontrole, ujišťování se, získání okamžitého potvrzení a upřesnění. Dále uvádí, že mobilní telefony značně proměnily životní styl. Sociologové hovoří o *digitalizovaném domově* nebo *novodobém nomádismu*. Stěžejní se stala dostupnost člověka kdykoliv je to potřeba. Vypnutí telefonu se stává samo o sobě zprávou, že jeho uživatel nechce být rušen, nechce komunikovat. Spolu s hovory mobilními telefony se proměnily i neverbální prostředky – vzniká dojem tzv. „sluchové bubliny“ kolem volajícího, který většinou nevnímá okolí, popochází nebo se např. dívá do země. Mezi dětmi je časté tzv. prozvánění, což je způsob komunikace, k němuž dotyčný sahá, když se nudí, cítí se být sám nebo si na někoho vzpomene. Člověka tedy pouze prozvoní a ten mu to může opřevovat. Tímto symbolicky dochází k naplnění potřeby blízkosti a sounáležitosti. Také může prozvánění sloužit k tomu, když chceme druhé osobě sdělit, ať se nám ozve (např. když dítě nemá dostatečný kredit) nebo že už jsme na sjednaném místě.

Informační a komunikační technologie a jejich pravidelné využívání se staly v lidských životech dnešní společnosti samozřejmostí. Spousta dětí vlastní svůj chytrý telefon (smartphone) a spousta z nich má také ve svém pokojíčku svůj vlastní počítač nebo notebook. Moderní technologie nám přináší mnoho obrovských výhod, které nejen dospělým, ale ve velké míře i dětem značně zjednodušují život. Využívání moderních technologií (především internetu) s sebou nese ale i velké množství potenciálních rizik, která mohou mít především pro děti fatální důsledky. Děti, včetně cílové skupiny této

práce – děti staršího školního věku, ICT v současné době využívají a s těmito riziky se opravdu setkávají.

3.1. Znaky vývojového období – starší školní věk

Cílovou skupinou předkládané diplomové práce jsou děti staršího školního věku. Důvod, proč jsem se rozhodla pro tuto věkovou kategorii, jsem zmiňovala již v úvodu. Dle mého názoru u dětí v předškolním a mladším školním věku jsou rizika využívání internetu podstatně menší, pokud se o dítě rodiče řádně starají a vychovávají ho. Děti v tomto věku by podle mě neměly mít svůj vlastní chytrý telefon a už vůbec ne s mobilním internetem a přístup na počítač včetně internetu by měly mít pouze pod dohledem rodičů.

Jak jsem již zmiňovala v úvodu, tak existují drobné rozdíly mezi věkovým ohraničením vývojového období starší školní věk. Tyto rozdíly se týkají především spodní hranice, kterou někteří autoři uvádějí již od 10. roku života dítěte, zatímco někteří až od 11. roku. Jako příklad uvádím Matějčka a Pokornou (1998), kteří vymezují toto období již od 10. roku života a končí ho 15. rokem. Vágnerová (2000) školní věk dělí na mladší školní věk, střední školní věk a období dospívání, které charakterizuje jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí a ohraničuje ho zhruba 11. až 20. rokem života člověka. První fází tohoto období je pubescence. Tu ohraničuje 11. až 15. rokem věku a tato fáze koresponduje s obdobím staršího školního věku. Já se v této práci budu řídit věkovou hranicí 11. až 15. let, která odpovídá přechodu žáků na druhý stupeň a končí završením povinné školní docházky. Pro toto vymezení jsem se rozhodla z praktických důvodů – bude se mi lépe shánět výzkumný vzorek a realizovat průzkum.

Dle Matějčka a Pokorné (1998, s. 143): „*Mezi desátým a patnáctým rokem dítě nastupuje k jakémusi vývojovému finiši, prožívá dobu prepuberty a puberty.*“ Také zmiňují, že toto období je založeno na nesčetných fyziologických procesech, které probíhají v organismu dítěte a z nichž některé probíhají plynule z předcházejících období, ale výrazně se urychlují (např. výška, váha a psychický vývoj) a některé jsou dokonce charakteristické pouze pro toto období – sexuální vývoj. Celý tento proces se označuje pojmem „dospívání“.

Vágnerová (2000) popisuje, že v období pubescence dochází k proměně všech složek osobnosti dítěte. Dochází k tělesnému dospívání, které je spojeno především

s dospíváním pohlavním. V rámci vývoje dochází ke změnám ve způsobech myšlení (rozvíjí se abstraktní uvažování), pubescent se začíná osamostatňovat od rodičů a značný význam pro něj mají vrstevníci. Významným mezníkem pro děti staršího školního věku je ukončení povinné školní docházky a volba budoucího povolání nebo navazujícího studia, které bude určovat jeho budoucí sociální postavení. Pro toto období jsou také charakteristické první lásky a počátky partnerských vztahů. Sigmund Freud nazval toto období genitálním stadiem a dle jeho názoru v něm dochází k oživení sexuálního pudu na jiné úrovni než dříve. Sexuální potřeby stále určují směřování osobnosti, ale již není jejich objektem potenciálního uspokojení člen rodiny – nejde tedy už o incestní zaměření. Freudova dcera Anna Freudová byla toho názoru, že dospívání je charakteristické růstem pudových tendencí a následným narušením osobnostní rovnováhy (mezi id a egem). Jako reakce na tuto nerovnováhu vznikají dva obranné mechanismy. Jde o intelektualizaci a asketismus. Intelektualizace transformuje sexuální puzeň na jinou aktivitu, která vede k intelektuální aktivitě. Výsledkem je zájem dítěte o různé teorie, umění, filosofické otázky a nekonečné debaty o všem možném. Askeze znamená nadměrnou sebekontrolu a potlačení pudových tendencí. Ty nejsou dále transformovány do žádné další aktivity.

Matějček a Pokorná (1998) uvádějí nejčastější tělesné změny, které můžeme u dospívajících zaznamenat. Patří mezi ně: nápadná změna hlasu související s růstem hrtanu u chlapců, zvětšování prsů a zaoblování postavy s charakteristickým uložením tuku u dívek, u obou pohlaví pak dotváření a zvětšení zevních pohlavních orgánů a typické ochlupení. Úplné dozrání pohlavních žláz se projeví u chlapců tvorbou semene a u dívek menstruací. V pubertě se také velmi urychluje růst a hmotnost. Zajímavé je, že jakmile se u dívek dostaví menstruace, růst se zpomaluje a během 2-3 let se většinou zastaví. Při růstu do výšky roste hlavně kostra a prodlužují se dlouhé kosti končetin – tím vzniká známý typ „samá ruka, samá noha“. U dospívajících také stoupá spotřeba živin. Především chlapci dokáží v tomto období spořádat neuvěřitelné porce jídla. Některé dívky si již s ohledem na svojí zaoblenější postavu začínají hlídat stravu. V tomto období se také definuje velikost hlavy a proporce obličeje – stabilizuje se tvář – podoba. U chlapců se často z důvodu přílivu hormonů, především růstového, objevuje velký nos a hrubé rysy, ale později se při dokončování růstu vše zakomponuje, zharmonizuje a dospělou podobu získají i chlapci. Dospívání má vliv i na definitivní

chrup, který se v této době doplňuje a teprve po 20. roce je úplný. Poslední stoličky („osmičky“) se mohou, ale ani nemusí, prořezat až v dospělosti.

Spouštěčem a koordinátorem dílčích dějů i celého procesu dospívání je mozkový podvěsek – hypofýza spolu s nejbližšími částmi mozku, které vytvářejí řídicí hormony. Hypofýza je součástí mozku a značně ovlivňuje i nejvyšší korové funkce a sama je jimi ovlivňována. Toto úzké spojení tedy vysvětluje náhlé psychické změny, kterými se puberta vyznačuje. (Matějček, Pokorná, 1998)

Matějček a Pokorná (1998) dále uvádějí, že jednou z nejdůležitějších lidských schopností je introspekce. Je to schopnost člověka, sledovat a hodnotit svoje vlastní duševní pochody. Člověk je schopný zaměřit se na vlastní prožívání a umí hodnotit své city a myšlenky. Tato lidská schopnost dozrává právě v období dospívání a je tedy dalším důležitým znakem staršího školního věku. Dospívající dítě se tedy učí pochopit, jak souvisí jeho jednání s prožíváním. Často svým pocitům děti ale nerozumí, nejsou schopny je objektivně zhodnotit a mohou být zmatené, podrážděné, lítostivé. V období puberty má dítě v důsledků vývoje příležitost více si uvědomovat sebe samo. Vlastní „JÁ“ dítěte se teprve utváří. Nemůžeme tedy očekávat to, co čekáme od opravdu dospělé osobnosti. Dospívající má často značné výkyvy. Jednou je příliš sebevědomé a myslí si, že když dosáhlo jednoho úspěchu, budou následovat další a další a podruhé má zase pocit, že stojí za nic – když se mu něco nepodaří. Dospívající děti bývají na své nové „JÁ“ často nedůtklivé a přecitlivělé. Chtějí mít jakousi intimitu – mít své city pouze pro sebe a jsou háklivé na různé poznámky rodičů (i když jsou dobře míněny). Dítě se v tomto věku pokouší být samostatné a nechce, aby s ním bylo zacházeno jako s dítětem. Poznámky rodičů o tom, zda se najedl, jestli mu není zima apod. jsou pro dítě nepříjemné a reagují často podrážděně, což může vyvolávat konflikt s rodiči nebo i prarodiči.

Vágnerová (2000) uvádí také změny, které probíhají v prožívání pubescentů. Dochází ke kolísavosti emočního ladění, větší lability, tendenci reagovat přecitlivěle, a to i na běžné podněty. Jeho prožitky a nálady bývají i pro něj samého často nepříjemné, a to hlavně proto, že si není schopen vysvětlit jejich příčinu. Emoční reakce jsou sice intenzivní, ale spíše krátkodobé a proměnlivé. Intenzivní aktivitu snadno vystřídá nechuť a apatie k jakékoliv činnosti. Změna emočního prožívání se navenek také projevuje větší impulzivitou a nedostatečným sebeovládáním pubescenta. Dospívající

také nemá chuť projevovat navenek své pocity a také jim věnuje mnohem větší pozornost než dříve, ale pouze uvnitř – stává se více intovertovaným. Nemá ve svých pocitech jasno a stydí se za ně. Často se objevuje pubertální vztahovačnost, která může být výrazem osobní nejistoty.

„S citovým vývojem jde ruku v ruce nový příliv fantazie – nejmohutnější od doby předškolního věku“ (Matějček, Pokorná, 1998, s. 154). Dítě v období dospívání je často „samo v sobě“, spoustu času přemýšlí o svých pocitech a sní („denní snění“). Jeho vlastní osoba se stává centrem fantazijního děje. Dítě si představuje samo sebe jako sportovní hvězdu, světového zpěváka, herečku, ale i mučedníka, nešťastníka, kterému nikdo nerozumí. V tomto období se děti často cítí osamělé a nešťastné. Často nechtějí pokračovat v zálibách, které měly rády ve středním školním věku. Rodiče mají často pocit, že dítě ztrácí zájem o to, co pro něj bylo důležité a většinu času pouze bezcílně „profláká“. Tyto změny ale k dospívání patří. (Matějček, Pokorná, 1998).

V souvislosti s touto vývojovou fází je třeba také zmínit rizika spojená s tímto obdobím. Spousta dospívajících se během tohoto období chová jinak než v mladším a středním školním věku. *„Hormonální proměny stimulují změny emočního prožívání, jehož výkyvy mají subjektivní i objektivní dopad a mohou ovlivňovat aktuální hodnocení dospívajícího“*. (Vágnerová, 2012, s. 369) Častokrát slyšíme „On/ona je v pubertě“. Děti mohou být přecitlivělé, lítostivé nebo naopak vznětlivé. Mají pocit, že jim rodiče nerozumí a hlubší vztahy navazují spíše s vrstevníky. Někdy se mohou objevovat konflikty způsobené krizí rodičovské autority nebo soužitím generací.

Významnou roli v tomto období hraje také vzhled a potřeba být akceptován. Děti v období dospívání tráví spoustu času ve vrstevnické skupině a vztahy s členy této skupiny jsou pro ně nyní prvořadé. *„Pozice, kterou dospívající ve vrstevnické skupině získá, se stane důležitou součástí jeho identity“* (Vágnerová, 2012, s. 424–425)

Dítě touží být oblíbené, mít ve skupině nějakou moc a vliv, chce si umět určit pravidla. Tato skupinová prestiž souvisí nejen s vlastnostmi dospívajícího, ale ve velké míře i s jeho vzhledem. Dospívající touží být atraktivní. Dívky často nosí vyzývavé oblečení, které zdůrazňuje jejich postavu. Také se dospívající svým stylem oblékání často snaží odlišit od toho, co nosili dříve a od toho, co nosí jejich rodiče – mohou si to dovolit, protože jsou mladí. Co se týká oblékání, tak je kladen velký důraz na uniformitu. Ta je ve velké míře podporována médii a v dnešní době i sociálními sítěmi –

především Instagram. Touha po uniformitě znamená, že dospívající chce být stejný jako ostatní vrstevníci, za účelem získání pozitivního hodnocení. Je to forma získání pocitu jistoty („Když budu nosit to co oni, nebudou se mi smát“). Na druhé straně jde o ztrátu individuality. Někteří dospívající tedy naopak svým vzhledem vyjadřují svou odlišnost skrze image, která odráží příslušnost k určité skupině (např. Emo nebo Skinheads). (Vágnerová, 2012)

Lašek (2005) tvrdí, že v pubescenci se zároveň s objevováním sebe sama jako osobnosti a formováním osobní identity probouzí nový zájem o vlastní tělo. U dospívajících přibývá pozorování se v zrcadle a srovnávání se s druhými. Formuje se tělesná identita. V souvislosti s kladením důrazu na hodnotu atraktivity a pozitivního přijetí vrstevnickou skupinou se může u dívek (někdy i u chlapců) objevovat negativní vztah k vlastnímu tělu. Zhruba od 11. roku věku totiž nabývá fyzická atraktivita na významu a podmiňuje část vnímání sebecey: váha, tloušťka, obličej, vlasy nebo moderní oblečení – tento nárůst zájmu o sebe může zapůsobit na úroveň sebeúcty.

Vágnerová (2000) zase píše, že tělesné a psychické dospívání nemusí probíhat ve stejném tempu a že pokud je tělesné zrání rychlejší než to psychické, pak to duševně infantilní jedinci nemusí být schopni přijatelným způsobem zvládnout. Dospívající, jemuž je tělesná změna nepříjemná, se této zátěži snaží často různě bránit. Jako příklad uvádí situaci, kdy značně vyspělá dívka nosí schválně volný svetr, aby zakryla velká prsa. Říčan (1990, s. 212) píše, že *„ranější dospívání chlapců nebývá tak zatěžující jako předčasné tělesné dospívání dívek“*.

Dívky, které byly vždy velmi štíhlé mají najednou boky, větší stehna a prsa. Některé dívky se v novém těle cítí přitažlivě a dospěle, ale u některých může vzniknout pocit, že jsou tlusté a hrozí riziko vzniku poruch příjmu potravy (PPP). Tyto dívky často dopodrobna zkoumají jednotlivé části svého těla a porovnávají je s částmi těla jejich kamarádek, spolužaček, ale i médií idealizovaných modelek nebo hereček. Rizikovým faktorem v tomto případě může být touha po porozumění vrstevníků nebo snaha se něčím odlišit nebo naopak někam zapadnout. Ráda bych také zmínila, že vzhledem k narůstající oblíbenosti sociální sítě Instagram, kde se prezentuje spousta dívek z celého světa, které jsou v očích dospívajících bezchybné, je pro dospívající dívky obtížné vyrovnat se se svým vzhledem a neporovnávat se s těmito ideály.

V prostředí internetu také existují různé on-line komunity, které tvoří specifické společenství lidí se stejnými zájmy potkávající se na určité internetové platformě. Některé z těchto komunit mohou být pro mladé uživatele internetu nebezpečné. Jde například o komunity s rasistickým zaměřením, se zaměřením na sebepoškozování nebo sebevraždy a na komunity zaměřené na poruchy příjmu potravy (PPP). (Ševčíková a kol., 2014) Komunity zaměřené na PPP sdružují dívky, které se zajímají o problematiku hubnutí – v extrémní podobě anorexie, bulimie a vzájemně se v nich podporují. Tyto komunity se nazývají Pro-Ana (podpora anorexie) a Pro-Mia (podpora bulimie). Dívky na tyto stránky postují obrázky extrémně vyhublých dívek, píší různé rady, jak zhubnout, jak vydržet co nejdéle nejíst apod. Dívka, která si v období dospívání vytvoří negativní vztah ke svému tělu a najde podporu v takovéto komunitě může velice snadno sklouznout k rozvoji některé z PPP. Tato problematika sebevnímání a spokojenosti se svým vzhledem úzce souvisí s využíváním internetu cílovou skupinou a může být tedy také jedním z rizik, která internet dětem nabízí.

V období staršího školního věku děti touží po svobodě v rozhodování. To sice posiluje jejich vlastní sebeuvědomování se a jejich sebevědomí, ale zároveň to může ohrožovat pocit jistoty, který dospívající také potřebují. Na konci této vývojové fáze totiž dochází k významnému sociálnímu mezníku, kdy se dítě rozhoduje, co bude dělat po ukončení povinné školní docházky. (Vágnerová, 2012) Toto období je pro dospívající často velice náročné. Obzvláště v případě, že dítě neví, co by chtělo dále dělat anebo v případě, že jeho představa o budoucím vzdělání/povolání je zcela odlišná od představ jeho rodičů. V 15 letech dítě také získává občanský průkaz, což mu dává pocit větší dospělosti a samostatnosti.

V období dospívání tedy dochází k mnoha vývojovým změnám člověka. Jedná se jak o změny fyzické, tak psychické. Tyto změny u každého jedince probíhají trochu jinak, a to s ohledem na různé faktory. Jedním z nich jsou genderové rozdíly. Matějček, Pokorná (1998) uvádí, že dívky dospívají zhruba mezi 8.- 18. rokem a chlapci mezi 10.- 19. rokem věku. Existují i další faktory, které ale nejsou tak průkazné. Je jimi například tělesná hmotnost. Tvrdí se, že u velkých a silných dívek se puberta projevuje dříve než u drobných, velmi štíhlých. Také se hovoří o vlivu prostředí, kdy městské děti často dospívají dříve nežli děti z vesnice.

U některých dětí *puberta* probíhá v rámci určitých mezí a nezpůsobuje dítěti ani jeho rodině žádné výraznější problémy. Někdy se ale může s dospíváním pojít vznik rizikového chování. Pelcák, Pelcáková (2013) popisují 3 základní oblasti rizikového chování adolescentů dle WHO, která rovněž stanovila adolescenty samostatnou rizikovou skupinu populace. Jedná se o tyto oblasti:

1. Abúzus návykových látek – zde se může jednat o alkohol, nikotin, kanabinoidy a ilegální drogy.
2. Negativní jevy v psychosociální oblasti – poruchy chování a projevy sociální maladaptace (krutost ke slabším, ničení majetku, krádeže, lhaní, školní selhávání, záškoláctví, útoky, agrese, autoagrese a suicidální chování, delikvence a kriminalita, charakteristická je častá psychiatrická komorbidita).
3. Poruchy reprodukčního zdraví – předčasný pohlavní život a s ním spojená promiskuita, pohlavně přenosné infekce, časná a nechtěná těhotenství.

Pelcák, Pelcáková (2013) dodávají, že jevy těchto tří oblastí se často vzájemně kombinují a usnadňují vzájemně svůj vznik. Také mají často společné rizikové i ochranné faktory. Z toho důvodu se mluví o syndromu rizikového chování v dospívání (SRCH-D).

3.2. Co jsou to informační a komunikační technologie?

Naše společnost se neustále mění a s tím i nová generace mládeže. Hovoříme-li o současné společnosti, bývá často spojována s pojmy jako postmoderní, post-postmoderní, postindustriální nebo zkrátka jen informační. Tyto výrazy v sobě odrážejí přerod, který s sebou přináší vzrůstající důraz kladený na informace a jejich zpracování, sdílení, využívání, interaktivitu, multimedialitu, a s tím spojené globalizační tendence informační společnosti. (Vašutová a kol., 2010). Jirovský, Hník a Krulík (2008) uvádějí, že informační společnost je společnost založena na intenzivním využívání informačních a komunikačních technologií. Pífka (2010) zase tvrdí, že za informační společnost je všeobecně považována společnost, ve které hrají hlavní roli informace spolu s informačními a komunikačními technologiemi, které přispívají ke zlepšování kvality života lidí, jenž v dané informační společnosti žijí. Pojmem „Informační a komunikační technologie“, který lze označovat českou zkratkou IKT nebo anglickou zkratkou ICT se zabývají také Polakovič, Dubovská, Hennyeyová (2016), kteří tento fenomén popisují především v souvislosti s edukačním procesem a zahrnují pod něj informační zdroje

jako jsou internet, edukační aplikace a různé multimediální a hypermediální prvky, které se v edukačním procesu využívají. Zmiňují, že většina lidí v Evropě používá osobní počítač na různé účely, a především pro mladší generaci je běžné, že se využívání IKT stává každodenní činností.

Pifka (2010) dále uvádí, že pro informační společnost je charakteristické využívání digitalizace (digitální zpracování, uchovávání, vyhledávání a přenos informací), která přispívá například ke transformovatelnosti a k potlačení prostorových a časových bariér při komunikaci. Informační společnost s sebou ale nese i určitá rizika, která je nutné také zmínit. Jedná se např. o stratifikaci společnosti na informačně chudé a bohaté. Informačně bohatí mají přístup k novým technologiím převážně v počátečních stádiích rozvoje informační společnosti. Dalším rizikem je možná frustrace především starších generací, která vzhledem k prosazování IKT do všech oblastí lidské činnosti, může mít značné problémy se změnami v pracovní činnosti nebo se stále většími nároky kladenými na celoživotní vzdělávání a rozvoj osobnosti. Zavádění IKT vytváří na jedné straně prostor a novou příležitost pro tvůrčí pracovníky, ale na straně druhé odstraňuje méně kvalifikovaná pracovní místa, která budou nahrazena místy, u nichž se pracovní proces zaměří na zpracování informací. Budování informační společnosti tedy nesouvisí jen s problémy technologického rázu, ale hlavně s problémy sociálními a politickými. Propracovaná sociální politika by měla doprovázet přijetí nových principů ve společnosti a měla by zajistit, aby žádné části populace nebyla upřena participace na možnostech, které informační společnost nabízí a nabídne.

Média a různé informační technologie se stávají důležitou součástí lidského života již v dětství. Jejich zvládnutí alespoň na základní úrovni je pro velkou část mladých lidí předpokladem pro úspěšné zvládnutí běžných životních situací a je také přípravou na budoucí profesní úspěšnost. Nedostupnost internetu v dnešní době zvyšuje „handicapovanost“ těch, pro které není dosažitelný. Můžeme očekávat, že tato digitální propast se bude postupně zvětšovat. (Larson, Wilson, Mortimer, 2002)

Sak (2004) tvrdí, že chceme-li porovnávat současnou generaci mládeže s těmi předchozími, zjistíme, že v řadě atributů je to nemožné, protože u dřívější generace mládeže tyto atributy vůbec neexistovaly. Zřejmě nejvýznamnějším atributem dnešní generace mládeže je její spojení s novými informačními a komunikačními

technologiemi. Ty totiž pronikají do všech oblastí lidského života a kvalitativně je proměňují.

„Digitální média – počítače, smartphony, herní konzoly a v neposlední řadě i televize – nám mění život. V USA dnes mladiství věnují digitálním médiím více času – alespoň sedm a půl hodiny denně – než spánku.“ (Spitzer, 2014, s. 13)

Informační a komunikační technologie nám přináší spousty výhod, ale i nevýhod, které mohou být obzvlášť pro děti velmi nebezpečné. Z výzkumů vyplývá, že uživatelé internetu jsou převážně mladí lidé. Důsledkem několika hodin denně strávených za počítačem nebo telefonem je u spousty dospívajících nadváha nebo dokonce obezita. Děti se všeobecně málo hýbou a vzhledem k tomu, že komunikace prostřednictvím moderních technologií částečně nahrazuje komunikaci tváří v tvář, děti často nemají motivaci chodit ven. Dostupnost techniky přispívá u dětí a dospívajících k sedavému životnímu stylu a tloustnutí. Sieberg (2014) uvádí výzkum, ze kterého vyplynulo, že děti, které tráví s technikou 3 a více hodin denně, jsou vystaveny o 17–44 % většímu riziku nadváhy a o 10–61 % většímu riziku obezity. Dalšími zdravotními riziky, která mohou moderní technologie způsobit jsou: syndrom kubitálního tunelu (mobilový loket), bolesti ucha, poškození sluchu (u digitálních přehrávačů hudby), teplo vydávané notebookem, který máme na klíně může způsobovat problémy s plodností, laserové tiskárny mohou uvolňovat částice, které mohou poškodit plíce. Pravidelní uživatelé také často trpí bolestmi hlavy, bolestí v kříži a napětí horní části trupu. Dalším negativním přínosem, který dětem přináší užívání internetu je také možný rozvoj závislosti.

Moderní technologie mohou do lidského života přinést spoustu užitečného a mohou mu zjednodušit a zároveň obohatit život. Jejich nadužívání ale může způsobovat některé problémy. Sieberg (2014) se ve své publikaci zabývá tím, jak moderní technologie mohou ovlivňovat lidské životy. Pokud má jejich uživatel pocit, že ho tyto moderní technologie začínají ovládat a věnuje jim přemíru času, je vhodné si položit tyto otázky:

- Cítíte někdy nutkání vytáhnout chytrý telefon, když během rozhovoru někdo něco poznamená?
- Uvědomili jste si někdy, že jste psali SMS zprávu, když vám potomek vykládal zážitky ze školy, a později jste si nedokázali vybavit žádné podrobnosti z jeho vyprávění?

- Měli jste někdy pocit, že se určité události snad ani nestaly, dokud je nezveřejníte na Facebooku nebo Twitteru?
- Ptáte se někdy sami sebe, zda jste se dokázali lépe soustředit, než vymoženosti vnikly do vašeho světa?
- Rozbuší se vám srdce, když vám na vašem chytrém telefonu zabliká světélko nebo mobil zavibruje, zapípá?
- Přerušíte při zazvonění/zavibrování vašeho telefonu veškerou činnost?
- Už se nerozhlížíte nalevo a napravo; díváte se jen nahoru a dolů, protože píšete na smartphonu a zároveň se snažíte kráčet po chodníku?
- Vídáte často temeno hlavy svého dítěte/partnera jako siluetu v odlesku videohry?
- Cítíte úzkost, pokud jste nějakou dobu off-line?
- Víte, že byste neměli při řízení auta psát SMS, a přesto to děláte?
- Stává se vám, že jsou všichni členové rodiny v jedné místnosti, ale nehovoří spolu, protože každý sedí u jiného elektronického zařízení?

Tyto otázky mohou nás i dospívající děti vést k zamyšlení nad tím, jak moc nám ICT ovlivňují život a zda je ovládáme ke svému prospěchu nebo ovládají ony nás.

3.2.1. Chytré telefony

Dle Myersona (2003) si něco tak masivního jako mobilní kampaň zaslouží vlastní pojmenování „mobilizace“.

„Především, i když to může znít samozřejmě, co se děje v procesu mobilizace starého telefonu? Mobilizace telefonu není skutečně technologickým procesem – je procesem kulturním. Problémem není vynalézt stroj, ale přimět nás všechny, abychom to přijali, abychom měli pocit, že ho potřebujeme. Neboť jsme to samozřejmě my, kdo se má mobilizovat.“ (Myerson, 2003, s. 13)

Tato kapitola podrobně popisuje tzv. chytré mobilní telefony a jejich možnosti využívání. Název chytrý telefon je odvozený od anglického pojmenování pro toto zařízení „smartphone“. Toto pojmenování je trefné, protože smartphony mají oproti klasickým mobilním telefonům spoustu chytrých funkcí a výhod. Z tohoto důvodu chytré telefony v dnešní době pozvolna vytlačují a nahrazují klasické mobilní telefony.

V klasických mobilních telefonech můžeme využívat funkce jako jsou: psaní SMS, telefonování, budík, na některých telefonech i fotografování, prohlížení si internetových stránek a přehrávání hudebních souborů – většinou ale v mnohem horší kvalitě nežli u

smartphonů. Na některých lze hrát jednodušší hry nebo vyřizovat elektronickou poštu. Aplikace jsou ovšem u těchto klasických mobilních telefonů pevně dány výrobcem a nelze je nadále rozšiřovat. (Konečný, 2015)

Sak a kol. (2007) zmiňují, že postupem času a vývojem komunikačních technologií klasickým mobilním telefonům přibývají další funkce. Jedná se například o fotografování, natáčení videí, přístup k internetu, e-mailu atd. Zatímco na počátku, kdy mobilní telefon vstupoval do české společnosti, jeho funkce odpovídaly názvu „mobilní telefon“, dnes je již tento název zachováván spíše ze setrvačnosti. Mobilní telefon se naprosto přeměnil a nyní přebírá možnosti a funkce všech ostatních nových technologií. Jeho výhodou ale je jeho velikost, a tedy možnost svůj obsah přenášet. Mobilní telefon se tak stává miniaturním multimediálním zařízením, nezbytným průvodcem a také pomocníkem digitálního člověka informační společnosti.

Chytré telefony se od těch klasických odlišují tím, že v sobě mají zabudovaný operační systém, do něhož lze podobně jako do počítače instalovat různé aplikace. Nejrozšířenějším operačním systémem smartphonů (ale také tabletů a dalších zařízení) je Android od společnosti Google. Dalším operačním systémem, kterým jsou vybaveny telefony iPhone a další zařízení od firmy Apple, je iOS. Jedná se o intuitivní systém, který je optimalizovaný pro konkrétní hardware a je propojený s on-line službami téže firmy. Služba App Store nabízí nepřehledné množství aplikací a služba iTunes zase hudbu a filmy. Telefony značky Blackberry jsou vybaveny stejnojmenným operačním systémem, který se uplatňuje především v podnikovém prostředí. Novinkou je také Firefox OS založený na webových technologiích a systém Symbian, s nímž se lze setkat u starších smartphonů značky Nokia. (Konečný, 2015)

Největší výhodou smartphonů je to, že poskytují svým uživatelům okamžitý přístup k aktuálním informacím na internetu, a to bez ohledu na to, kde zrovna v danou chvíli jsou. Herodek (2013) vysvětluje, že využívat internet ve smartphonech lze v současné době buď prostřednictvím Wi-Fi, což je bezdrátové připojení, které se nyní stává běžnou součástí mnoha domácností, pracovišť a kaváren, nebo prostřednictvím datového balíčku. Druhá varianta je vhodná pro uživatele, kteří chtějí internet využívat kdekoli bez ohledu na to, zda je v dosahu Wi-Fi.

Další možnou výhodou chytrých telefonů je využívání „Dual SIM“. To znamená, že si koupíte telefon, ve kterém můžete mít dvě SIM karty zároveň. Jednu můžete využívat

pro soukromé a druhou například pro pracovní číslo. Telefony s Dual SIM se využívají také kvůli výhodnějším tarifům. Na jedné SIM kartě můžete mít např. SMS zdarma a na druhé zase levnější volání. Tuto funkci také často využívají lidé v zahraničí, když chtějí být k zastižení na svém domácím čísle, ale zároveň chtějí výhodnější kartu místního operátora. (Konečný, 2015)

Konečný (2015) ale dodává, že smartphony mají také své slabší stránky, ve kterých je klasické mobilní telefony stále převyšují. První z nevýhod je, že jsou zpravidla mnohem větší a těžší, a to kvůli velkému displeji a výkonnému hardwaru (jedná se vlastně o „malý počítač“). Také mají mnohonásobně vyšší spotřebu energie, což znamená kratší výdrž baterie. Klasický telefon vydrží na jedno nabití většinou celý týden a průměrný smartphone je potřeba dobíjet denně (někdy i několikrát). Co se týká výdrže baterie, tak je třeba zmínit, že záleží na využití smartphonu. Pokud na něm člověk využívá GPS navigování nebo sleduje filmy, videa, stahuje soubory, pak musí počítat s tím, že bude s sebou neustále nosit napájecí adaptér. Tato negativa souvisí také s velkými dotykovými displeji, kterými jsou smartphony často vybaveny. Trendem je neustálé zvětšování displejů a v dnešní době již téměř není možné narazit na přístroje s kratší úhlopříčkou, než je 3,5“ (což je cca 9 cm). Nejvíce modelů se vyrábí s úhlopříčkou 4,5“ - tento rozměr se považuje za optimální, protože nabízí dostatečnou plochu, a přitom se dá ještě dobře ovládat palcem jedné ruky. Zpravidla čím je větší displej a rozlišení, tím vyšší je spotřeba energie. Další nevýhodou, která ještě stojí za zmínění je menší odolnost chytrých telefonů. Velmi často se stává, že se displej poškrábe nebo dokonce rozbije (např. následkem pádu). Vzhledem k tomu, že výměny displejů nebo i jen vrchní části skla displeje jsou velice nákladné, je dobré se proti těmto nehodám pojistit nalepením ochranné fólie nebo ještě lépe – tvrzeného skla. Také je výhodné používat kvalitní ochranný kryt.

Z mého pohledu největší výhodou smartphonů – hned po okamžitému přístupu k internetu – je vestavěný fotoaparát. Chytré telefony v sobě většinou mají zabudované fotoaparáty dva, a to zadní a přední. Zadní fotoaparát, který je zpravidla kvalitnější, slouží ke klasickému fotografování a natáčení videí. Ten přední se zase využívá na videohovory a na „selfies“, což jsou populární autoportréty. Konečný (2015) dodává, že při fotografování mobilním telefonem musíme počítat s tím, že fotografie nejsou tak kvalitní, jako u klasických fotoaparátů, ale u dražších smartphonů je kvalita fotografií pro laiky zcela dostačující.

Uživatelé smartphonů (včetně dětí) jsou také často uživateli sociálních sítí. Na nich mohou ve svých chytrých telefonech surfovat buď přihlášením přes webové rozhraní internetového prohlížeče nebo ve svém zařízení mohou využít nativní aplikace, které nabízejí více možností, např. senzory. (Herodek, 2013)

Dalším důležitým parametrem při pořizování smartphonů je jejich cena. Dají se sehnat již od cca 1500,- Kč, ale také v řádu desítek tisíc korun.

Vzhledem k tématu této práce je také nezbytně nutné vztáhnout užívání chytrých telefonů k cílové skupině, tedy dětem ve věku 11 až 15 let. Z výzkumu (Mascheroni, Ólafsson, 2013), který byl zaměřený na využívání internetu a smartphonů dětmi ve věku 9-16 let a jehož výzkumný vzorek sestával z respondentů této věkové kategorie z Dánska, Itálie, Rumunska a Anglie, vyplývá, že:

- 36 % dětí ve věku 9-10 let má klasický mobilní telefon bez připojení k internetu, zatímco 41 % respondentů má jak přístup k Wi-Fi, tak datové služby.
- Smartphony jsou zařízení, která děti vlastní nejčastěji (53 %), na druhém místě jsou notebooky (48 %), stolní počítače (34 %) a klasické mobilní telefony (31 %).
- Průměrný věk prvního využití internetu stále klesá. Nyní je to 8 let.
- Průměrný věk, ve kterém dítě dostane svůj první klasický mobilní telefon je 9 let, což je déle než věk, ve kterém poprvé použije internet. Děti v Evropě tedy začínají používat internet již předtím, než dostanou mobilní telefon. Průměrný věk, kdy dítě dostane svůj první smartphone je 10 let.
- 15 % respondentů uvedlo, že jako první mobil dostali rovnou smartphone – nikdy předtím neměli klasický mobilní telefon.
- Místem, kde děti nejčastěji užívají smartphone (minimálně jednou denně) je jejich pokojíček (39 %) nebo jiný pokoj doma (37 %). Děti tedy upřednostňují soukromí a pohodlí před mobilitou.
- Co se týče oblíbenosti zařízení, přes která se děti připojují na internet, tak 49 % dětí upřednostňuje notebook, 48 % smartphone, 40 % stolní počítač a 20 % využívá tablet.
- Denní využívání smartphonů a notebooků je diferencováno věkem: mladší děti denně využívají spíše notebooky, starší zase smartphony.

3.2.2. Dospívající online

Z technického hlediska je internet „komplexní, celosvětová počítačová síť (WAN), ve které jsou propojeny jednotlivé počítače a počítačové systémy. Může využívat hlavní prvky komunikace (text, obraz, řeč, tón, video) a ty propojovat přes různé interakční roviny do komunikačního média. V Internetu existuje řada různých aplikací, tzv. služeb, přičemž služba WWW (World Wide Web) je všeobecně považována za „Internet“ jako takový.“ (Shellmann, 2004)

Dle Musila (2007) je technickým základem internetu předávání multimediálních informací mezi počítači. Internet je technicky zcela nové médium (v dlouhodobějším historickém kontextu) a navíc se od všech dosavadních médií podstatně liší. Nejedná se o „masové médium“ v dosavadním slova smyslu, protože umožňuje každému uživateli individuální a relativně svobodný výběr z nepřeberného množství zdrojů. Původně byl internet vytvořen pro výměnu informací, a to zejména toho typu, pro který se běžně používá název data. Postupně se užívání internetu stávalo záležitostí široké veřejnosti a přibýly další funkce. V současnosti můžeme říci, že internet v zásadě plní stejné funkce jako klasická elektronická média a tou podstatnou modifikací, že většina z těchto funkcí je realizována interaktivním způsobem.

„Internet se stal pro mnohé sférou neohraničené svobody. Každý si zde prý může najít, co chce, není ničím omezován.“ (Trávníček, 2010, s. 29)

Dle Musila (2007) je internet nejrychleji se rozvíjející elektronické médium, které se stává v řadě ohledů nejvýznamnějším nástrojem mezilidské komunikace. Internet je také schopen plnit všechny funkce klasických i elektronických médií a zdokonalovat je zejména nabídkou interaktivity, hypertextových odkazů a funkcí databáze. Také představuje nástroj, který umožňuje jednotlivcům nabídnout své sdělení zájemcům v celosvětovém měřítku. Také nám ale přináší zvětšená a další specifická mediální rizika. Dle Hulanové (2012) je internet místem, kde se mnoho lidí chová jinak než ve skutečném životě. To může mít jak pozitivní, tak i negativní důsledky.

Trávníček (2010) uvádí průzkum, který se zabývá užíváním internetu lidmi staršími 15 let na území České republiky. Z průzkumu vyplynulo, že dvě třetiny respondentů se řadí mezi uživatele internetu (67 %). Z toho 43 % využívá internet denně, 19 % několikrát týdně, 4 % méně než jednou týdně a 1 % jednou měsíčně. Důležitým faktorem je věk, přičemž čím jsou občané mladší, tím častěji jsou uživateli internetu. Ve

věku 15-24 let najdeme 96 % uživatelů. Záleží také na vzdělání uživatelů. Lidé s vysokoškolským diplomem užívají internet častěji (85 %) než lidé s výučním listem (43 %). Také internet užívají více občané ekonomicky aktivní (80 %). Zajímavým faktorem je také počet členů v domácnosti (čím je domácnost početnější, tím více uživatelů internetu se v ní nachází). To samé platí u rodin, které mají více dětí. Ve vztahu ke čtení knih panuje zřetelná korelace: čím jsme silnější čtenáři, tím častěji využíváme internet.

Současné děti vyrůstají obklopené moderními technologiemi včetně internetu. Dá se dokonce říci, že se do světa těchto technologií přímo narodily a neumí si již představit, jak by vypadal život bez mobilních telefonů, elektronických zařízení nebo internetu. (Ševčíková a kol., 2014). Hulanová (2012) tvrdí, že moderní technologie, a především internet se staly součástí každodenního života dětí, ale i dospělých. Spousta z nás si již neumí představit, že by musela žít ve světě, kde by nemohla rychle komunikovat prostřednictvím e-mailu, vyhledávat si informace z různých oblastí pomocí klíčového slova zadaného do internetového vyhledávače, nakupovat po celém světě přes e-shopy nebo chatovat a volat s člověkem na druhém konci světa. Internet usnadňuje komunikaci a pomáhá zkracovat vzdálenost mezi světadíly, státy a lidmi. Internet mění styl práce, zábavy, komunikace chování a mění také lidské životy.

Důležitým atributem internetu je jeho sociální povaha, která je důležitá především pro mladé lidi. (Biocca, 2000) Rozšířenost internetu a množství lidí, kteří ho využívají dávají vzniknout obrovskému potenciálu k setkávání se s lidmi, kteří mají stejné názory, zájmy a koníčky, ale i v tom smyslu, že lidé patří ke stejné stigmatizované skupině. Ke sbližování v prostředí internetu přispívá také prvotní anonymita. (McKenna, Bargh, 1998)

Eckertová a Dočekal (2013) uvádí výsledky průzkumného šetření EU Kids Online, final report (2009-11) týkající se užívání internetu dětmi:

- Děti ve věku 9-16 let tráví online v průměru 88 minut denně. Ti 15 až 16letí až 118 minut, ti 9 až 10 letí až 58 minut.
- 49 % dětí používá internet v posteli
- 33 % dětí používá internet na mobilním telefonu či tabletu
- 87 % dětí používá internet doma, 63 % ve škole
- 53 % dětí používá internet u kamarádů či spolužáků

Podle Českého statistického úřadu vlastnilo v roce 2012 počítač 67 % všech domácností a 91 % domácností, ve kterých jsou děti. Z průzkumu také vyplynulo, že v roce 2012 používalo internet více jak 95 % českých dětí a podobně je tomu u užívání mobilního telefonu, který vlastní téměř 100 % dětí. (Český statistický úřad, 2012 In Ševčíková a kol. 2014)

Podle výsledků projektu EU Kids Online II. (In Ševčíková a kol., 2014) tráví 80 % českých dětí ve věku 9-16 let na internetu minimálně hodinu denně ve všední den i o víkendu. Zhruba pětina dětí pak tři hodiny a více ve všední dny a o víkendu je on-line tři hodiny a více dokonce třetina dětí.

Čím jsou děti starší, tím více času na internetu tráví- 27 % dětí ve věku 10-11 let na něm tráví přes dvě hodiny denně, zatímco u dětí ve věku 14-15 let je to 41 %. (Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson, 2011) Přes čtyři hodiny denně ve všední dny je on-line asi 5 % dětí a o víkendu 17 %. (Ševčíková a kol., 2014)

Děti (9-16 let) se na internetu věnují různým aktivitám, přičemž existují rozdíly mezi užíváním internetu dívkami a chlapci. Na prvním místě je u obou pohlaví práce do školy, na druhém místě čtení/posílání e-mailů, dále sledování videoklipů a používání sociálních sítí. Sociální sítě používají častěji dívky (o 16 % více). Opačně je tomu u hraní her, kterému se věnují spíše chlapci (hraje je 69 % chlapců, ale pouze 49 % dívek). Trend viditelný i v zahraničních výzkumech dokazuje genderové rozdíly i v komunikaci versus hraní, přičemž dívky internet využívají více ke komunikaci a chlapci ke hraní her, což je dáno jejich potřebou soutěžit a srovnávat se s vrstevníky. Rozdíly existují i z hlediska věku, kdy platí, že čím je dítě starší, tím u něj na internetu převládá komunikace. Děti do 12 let na internetu spíše hrají hry. Děti ve věku 13-16 let hry hrají také, ale přidávají k nim navíc komunikaci. (Ševčíková a kol., 2014) U dětí, které více hrají hrozí riziko závislosti na hraní her a u dětí, které spíše komunikují zase rizika zmiňovaná v podkapitole Negativní aspekty využívání internetu vzhledem k dětem (např. kyberšikana, kybergrooming).

V podstatě všechny výhody internetu a všechna rizika spojená s jeho využíváním, která jsem jmenovala v předchozích kapitolách se vyskytují také v souvislosti s využíváním internetu ve smartphonech. Jak napovídá název telefonu – chytrý telefon, tak dítě nemusí být nijak zvlášť technický zdatné a s novým smartphonem se naučí během několika hodin. Operační systémy v těchto telefonech jsou uživatelsky přístupné a navedou uživatele na vše, co potřebují. Ve svém chytrém telefonu můžete denně využívat diář (který vám zasílá upomínky a může je synchronizovat s dalšími

aplikacemi), krokoměr (který vám počítá kroky za den, týden a měsíc a říká vám, jestli máte přidat nebo zda jste splnili zdraví prospěšný denní limit), budík, mapy (včetně navigace), Microsoft Word, Excel, PowerPoint, Outlook, YouTube a spousta dalších aplikací. Spousta z těchto aplikací včetně různých her je zdarma, což je právě pro děti největší výhoda chytrých telefonů.

4 Výzkumné šetření zaměřené na dané téma

Následující část práce má za úkol zmapovat problematiku využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku pomocí vlastního výzkumného šetření. Kapitola popisuje teoretická východiska empirického výzkumného šetření, cíl výzkumného šetření, stanovené výzkumné hypotézy, zvolenou výzkumnou metodu, výzkumný soubor a na závěr předkládá výsledky výzkumného šetření a verifikaci stanovených hypotéz. Vzhledem k charakteru výzkumného šetření jsem se rozhodla pro kvantitativní metodu sběru dat, a to konkrétně – dotazník.

4.1. Teoretická východiska empirického výzkumného šetření

Tato podkapitola se opírá o poznatky, které byly získány prostřednictvím již realizovaných zahraničních výzkumných šetření. Teoretické poznatky, které se opírají o již realizované výzkumy zahraniční i české a o dostupnou literaturu jsou podrobně rozepsány v teoretické části práce, ale já jsem na tyto výsledky chtěla navázat ještě zde a připojit fakta, která mi posléze pomohou lépe stanovit výzkumné hypotézy, které budu následně verifikovat pomocí vlastního výzkumného šetření.

V následující části se budu věnovat výsledkům výzkumu realizovaného v rámci projektu Net Children Go Mobile (Mascheroni, Ólafsson, 2013), který se věnoval tématu mobilního přístupu k internetu a jeho využívání evropskými dětmi. Autoři tohoto výzkumného šetření apelují na to, že abychom zachytili celistvost a složitost dané problematiky, musíme vycházet z těchto tří indikátorů, o něž se opírali při sestavování dotazníků:

1. Místo používání:

- Vlastní pokoj, Doma ve společném prostoru, Ve škole, Na jiných místech-kavárny, knihovny, přátelé; Venku, Po cestě do školy

2. Frekvence používání:

- Denně, a to několikrát za den; Každý den, Alespoň jednou týdně, Nikdy nebo téměř nikdy

3. Typ zařízení, prostřednictvím kterého internet využívají:

- Stolní počítače, Notebooky, Mobilní telefony, Smartphony, Tablety, Další přenosná zařízení jako jsou iPod Touch, e-book čtečky a herní konzole

Následující tabulka č. 1 dokládá, kde děti nejčastěji využívají mobilní internet – věnuje se tedy prvním indikátoru – místu používání. Tento indikátor dává do souvislosti s četností využívání internetu cílovou skupinou. Za nejčastěji využívané místo většina dětí označila svůj vlastní pokoj nebo jiný pokoj ve společné domácnosti (např. obývací pokoj, jídelna). Z tabulky také vyplývá, že děti, které internet využívají několikrát denně nebo každý den, ho takto využívají nejvíce ve svém pokoji nebo v jiném pokoji doma. Na druhé straně děti, které internet využívají alespoň jednou týdně, ho využívají v prostředí školy nebo na jiném místě (tzn. např. knihovna, u kamaráda, v kavárně). Z tohoto můžeme vyvodit, že pokud dítě nemá přístup k mobilnímu internetu doma, využívá ho mnohem méně.

Tabulka č. 1: Místo a frekvence (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

	Několikrát za den každý den	Denně nebo téměř denně	Alespoň každý týden	Nikdy nebo téměř nikdy
Vlastní pokoj	38	26	9	27
Doma v jiném pokoji	26	32	19	23
Ve škole	12	15	35	38
Jiná místa (u kamarádů, knihovna, kavárna, ...)	9	13	33	46
Venku (po cestě do školy, na jiných místech venku)	11	13	11	65

Z výzkumu také vyplynuly rozdíly v oblasti pohlaví a věku. Genderové rozdíly zde nejsou příliš významné – přesto dívky o něco více využívají internet spíše doma ve společných místnostech, zatímco chlapci preferují soukromí vlastního pokoje. S využíváním mobilních zařízení v prostředí vlastního pokoje souvisí fenomén

označovaný jako *ložnicová kultura* (Livingstone, Bovill, 2001), který představuje stav, kdy dítě většinu svého času tráví ve své „mediálně bohaté“ ložnici/dětském pokoji a následkem toho jsou narušovány postupy výstavby jeho identity a sociální interakce s okolím mimo mediální svět.

Co se týče třetího indikátoru (zařízení, prostřednictvím, kterého je mobilní internet využíván), u denního využívání mobilního internetu vedou smartphony. Tabulka č. 2 ukazuje, jakými zařízeními, na jakých místech děti nejčastěji využívají mobilní internet, přičemž ve svém vlastním pokoji, v jiných pokojích doma nebo ve škole děti nejčastěji používají smartphone, druhý v pořadí je notebook, který děti také nejvíce využívají doma, to samé platí o tabletu.

Tabulka č. 2: Typ zařízení a místo (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

	Vlastní pokoj	Doma v jiném pokoji	Ve škole	Jiná místa (u kamarádů, knihovna, kavárna, ...)	Venku (po cestě do školy, na jiných místech venku)
PC	21	17	9	4	1
Notebook	34	29	9	6	1
Mobilní tel.	11	8	4	4	4
Chytrý tel.	39	37	23	24	26
Tablet	22	21	5	11	9
Čtečka knih	10	9	2	6	7
Ostatní kapesní zařízení	64	58	27	22	24
Hrací konzole	18	15	2	9	8
Přístup alespoň 1x denně	64	58	27	22	24

Tabulka č. 3 se věnuje typům zařízení ve spojitosti s pohlavím a věkem. Vyplývá z ní, že co se týče využívání smartphonů, genderové rozdíly nejsou nikterak významné, ale rozdíly věkové ano. Počet dětí, které chytrý telefon využívají ve věku 13-16 let je oproti věku 9-12 let dvojnásobný. Zajímavé také je, že dívky ve věku 13-16 let využívají častěji notebook než smartphone na rozdíl od chlapců, kteří smartphone preferují. Chlapci také častěji, než dívky využívají herní konzole, a to v obou věkových kategoriích. Denní využívání zařízení je také diferencováno věkem – mladší děti využívají spíše notebooky, starší mnohem častěji smartphony.

Tabulka č. 3: Typ zařízení a věk (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

	Chlapci (9-12 let)	Dívky (9-12 let)	Chlapci (13-16 let)	Dívky (13-16 let)	Všichni
PC	41	32	51	36	40
Notebook	41	34	52	65	49
Mobilní tel.	10	14	13	21	15
Chytrý tel.	31	31	62	62	48
Tablet	25	20	33	36	29
Čtečka knih	6	5	17	18	12
Ostatní kapesní zařízení	9	10	27	30	20
Hrací konzole	23	11	34	22	23

Dalším důležitým faktorem, který má vliv na způsob využívání mobilního internetu je to, jakým způsobem se přes svá zařízení děti k internetu připojují- tzn. dostupnost internetu dětem. Tabulka č. 4 ukazuje, že čím jsou děti mladší, tím častěji mají mobilní telefon bez přístupu k internetu a naopak – čím jsou děti starší, tím více jich má jak datový balíček (kdy se mohou připojovat bez ohledu na dostupnost Wi-Fi), tak připojování prostřednictvím Wi-Fi.

Tabulka č. 4: Pohlaví, věk a způsob připojování k mobilnímu internetu (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

	Mobilní data a Wi-Fi	Pouze mobilní data	Pouze Wi-Fi	Mobilní tel. bez připojení k internetu
Chlapci	39	17	21	23
Dívky	33	22	22	23
9-10 let	21	13	29	36
11-12 let	31	19	24	25
13-14 let	36	23	22	19
15-16 let	45	19	16	21

Další oblastí, které se výzkum věnoval je to, jaká zařízení děti vlastní. Výzkum dokazuje, že děti vlastní nejčastěji tato zařízení:

1. Chytré telefony (53%)
2. Notebooky (48%)
3. Stolní počítače (34%)
4. Běžné mobilní telefony (31%)

Vlastnictví každého z těchto zařízení se obecně zvyšuje s věkem a u některých zařízení je věkový předěl významnější než u jiných. Např. vlastnictví smartphone dítětem je zvláště strukturované podle věku- 40 % chlapců a 37 % dívek ve věku od 9 do 12 let oproti 68 % chlapců a 64 % dívek dospívajících. Vlastnictví různých zařízení se částečně liší i podle pohlaví. Zatímco chlapci všech věkových skupin mají častěji vlastní domácí herní konzole, dívky mají spíše notebooky a mladší dívky zase tablety.

Abych popsala i další oblasti problematiky využívání mobilního internetu dětmi, uvádím výsledky dalšího výzkumu (Lenhart, 2015). Výzkum se věnoval aktivitám, kterým se dospívající na svých smartphonech nejvíce věnují. Vyplývalo z něj, že psaní zpráv přes chytrý telefon je nejčastější formou komunikace mezi dospívajícími, přičemž hned za ním následuje telefonování.

- 1 ze 3 dospívajících pošle více než 100 textových zpráv denně nebo 3000 měsíčně. Denní psaní těchto zpráv mezi dospívajícími rapidně vzrostlo od roku 2008.
- Více než polovina dospívajících pošle 50 nebo více textových zpráv za den nebo 1500 za měsíc.
- Chlapci pošlou nebo obdrží průměrně 30 zpráv za den, dívky 80.

Telefonování je stále hlavní funkcí mobilních telefonů (ačkoliv dospívající více využívají psaní textových zpráv) a pro mnoho dospívajících je primárním způsobem komunikace s rodiči.

- Dospívající průměrně iniciují nebo obdrží 5 hovorů za den.
- Celých 59 % dívek a 42 % chlapců telefonují svým kamarádům denně.

Co se týče postojů rodičů a dospívajících k mobilním telefonům, tak rodiče i dospívající říkají, že mobilní telefony dělají jejich život bezpečnějším a pohodlnějším. Dále tvrdí, že mobilním telefonům vděčí za to, že mohou být stále ve spojení s rodinou a přáteli. Dospívající navíc uváděli, že jim telefon dodává pocit svobody- např. mohou být déle venku, protože rodičům stačí zavolat nebo napsat, kde zrovna jsou a v kolik přijdou.

- 98 % rodičů dospívajících, kteří vlastní mobilní telefon tvrdí, že je to proto, aby s nimi mohli být v kontaktu kdykoliv a kdekoliv
- 94 % rodičů a 93 % dospívajících ve věku 12-17 let se ztotožňují s tvrzením: „Cítím se bezpečněji, protože mohu vždy použít svůj mobilní telefon, abych si zavolaal/a pomoc.“
- 69 % dospívajících, kteří vlastní mobilní telefon ho často využívají k tomu, aby se zabavily, když se nudí

S prudkým rozmachem využívání chytrých telefonů (smartphonů) namísto klasických mobilních telefonů se vyvinula spousta dalších funkcí, která z těchto zařízení vytvořila nástroj, který již neslouží jen ke komunikaci, ale také k zábavě.

- 83 % dětí telefon využívá k pořizování fotografií
- 64 % sdílí fotografie s ostatními
- 60 % na svých telefonech poslouchá hudbu
- 46 % hraje hry

- 32 % dětí si vyměňuje videa
- 31 % si vyměňuje IM (Instant Messages)
- 27 % brouzdá po internetu z různých důvodů
- 23 % se připojuje přes svůj mobil k sociálním sítím
- 21 % využívá email
- 11 % nakupuje přes svůj telefon

Co se týče posílání nebo přijímání zpráv se sexuálním obsahem, tak 4 % dospívajících tvrdí, že někdy poslali nebo dostali nahou nebo téměř nahou fotografii přes mobilní telefon.

- Starší dospívající tyto fotografie dostávají častěji než mladší.
- U dospívajících, kteří si platí účty za svůj telefon sami, je větší pravděpodobnost toho, že budou posílat obrázky se sexuálním obsahem.

4.2.Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření této práce je zmapovat problematiku využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku. Tuto cílovou skupinu jsem v teoretické části práce ohraničila dle Vágnerové (2000) jedenáctým až patnáctým rokem života, což zhruba odpovídá žákům druhého stupně základních škol. Úlohou mého výzkumného šetření je tedy zjistit, jakým způsobem tato cílová skupina mobilní internet ve svých chytrých telefonech využívá – tedy např. jaké funkce smartphonů jsou u ní nejpopulárnější a jaké naopak vůbec, kolik času na mobilním internetu v telefonu tráví, od kolika let vlastní svůj chytrý telefon a další.

K cíli výzkumného šetření mě povede sestavený dotazník (viz Příloha A), který bude distribuován na několik základních škol v Hradci Králové.

4.3.Stanovení výzkumných hypotéz

V této práci se zabývám problematikou využívání internetu v chytrých telefonech dětmi staršího školního věku. Při tvorbě hypotéz jsem proto vycházela z tohoto směru. Hypotézy jsem sestavovala na základě již realizovaných výzkumných šetření, která jsem popisovala v teoretické části práce a také v podkapitole empirické části Teoretická východiska empirického výzkumného šetření. Ke každé hypotéze jsem následně přímo

doložila na základě, jakého výzkumu byla stanovena. Níže uvedené hypotézy budu ověřovat pomocí vlastního dotazníku.

ÚH: Děti staršího školního věku využívají pravidelně a intenzivně internet ve svých chytrých telefonech.

H1: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem a tím, kdy dítě dostane svůj první smartphone.

Z výzkumu (Mascheroni, Ólafsson, 2013) vyplynulo, že průměrný věk, kdy dítě dostane svůj první smartphone je 10 let, přičemž 15 % respondentů uvedlo, že jako první mobil dostali rovnou smartphone – nikdy předtím neměli klasický mobilní telefon.

Hypotéza je sycena položkami dotazníku číslo: 1, 3, 4, 5

H2: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem dítěte a frekvencí využívání internetu ve smartphonu.

Čím je dítě starší, tím častěji internet ve smartphonu využívá. Tato hypotéza byla stanovena na základě dvou výzkumných šetření, která se pro tuto hypotézu vzájemně doplňují. Livingstone, Haddon, Görzig, Ólafsson (2011) uvádí, že čím jsou děti starší, tím více času na internetu tráví- 27 % dětí ve věku 10-11 let na něm tráví přes dvě hodiny denně, zatímco u dětí ve věku 14-15 let je to 41 %.

Mascheroni, Ólafsson (2013) zase tvrdí, že vlastnictví chytrého telefonu dítětem je zvláště strukturované podle věku- 40 % chlapců a 37 % dívek ve věku od 9 do 12 let oproti 68 % chlapců a 64 % dívek dospívajících. Z těchto dat vyplývá, že čím je dítě starší, tím více využívá internet a častěji vlastní svůj osobní smartphone. Tím pádem předpokládám, že existuje závislost mezi věkem dítěte a frekvencí využívání internetu ve smartphonu.

Hypotéza je sycena položkami dotazníku číslo: 1, 9, 10

H3: Existuje závislost mezi věkem dítěte a jeho přístupem k mobilnímu internetu ve smartphonu.

Čím je dítě starší, tím častěji má jak přístup přes data, tak přes Wi-Fi. Hypotéza byla zvolena na základě dat z uvedeného výzkumného šetření (Mascheroni, Ólafsson, 2013). Tato studie prokázala, že čím jsou děti mladší, tím častěji mají mobilní telefon bez

přístupu k internetu a naopak – čím jsou děti starší, tím více jich má jak datový balíček, tak připojování prostřednictvím Wi-Fi.

Hypotéza je sycena položkami dotazníku číslo: 1, 6, 7, 8

H4: Existuje statisticky významná závislost mezi pohlavím dítěte a výběrem aktivity hraní her na telefonu.

Hypotéza bude přijata za platnou v případě, že chlapci se více než dívky, a to o 20 %, věnují hrám. Ševčíková a kol. (2014) tvrdí, že se děti (9-16 let) na internetu věnují různým aktivitám, přičemž zde existují genderové rozdíly. Sociální dítě používají častěji dívky (o 16 % více). Opačně je tomu u hraní her, kterému se věnují spíše chlapci (hraje je 69 % chlapců, ale pouze 49 % dívek). Trend viditelný i v zahraničních výzkumech dokazuje genderové rozdíly i v komunikaci versus hraní, přičemž dívky internet využívají více ke komunikaci a chlapci ke hraní her, což je dáno jejich potřebou soutěžit a srovnávat se s vrstevníky.

Hypotéza je sycena položkami dotazníku číslo: 2, 14, 15, 18,

H5: Z funkcí, které nabízí chytré telefony oproti klasickým mobilním telefonům, děti nejvíce využívají fotografování.

Lenhart (2015) ve svém výzkumu uvádí, že s prudkým rozmachem využívání chytrých telefonů namísto klasických mobilních telefonů se vyvinula spousta dalších funkcí, která z těchto zařízení vytvořila nástroj, který již neslouží jen ke komunikaci, ale také k zábavě.

- 83 % dětí telefon využívá k focení fotek
- 64 % sdílí fotky s ostatními
- 60 % na svých telefonech poslouchá hudbu
- 46 % hraje hry
- 32 % dětí si vyměňuje videa
- 31 % si vyměňuje IM (Instant Messages)
- 27 % brouzdá po internetu z různých důvodů
- 23 % se připojuje přes svůj mobil k sociálním sítím
- 21 % využívá email
- 11 % nakupuje přes svůj telefon

Na základě tohoto bude hypotéza přijata za platnou v případě, že alespoň 80 % respondentů bude svůj chytrý telefon pravidelně využívat k pořizování fotografií.

Hypotéza je sycena položkami dotazníku číslo: 14, 15, 16, 17

H6: Místem, kde děti využívají internet nejčastěji je jejich domov.

Hypotéza bude přijata za platnou, když alespoň 76 % dětí bude využívat internet doma. Tato hypotéza byla zvolena na základě již realizovaného výzkumného šetření (Mascheroni, Ólafsson, 2013), které bylo zaměřeno na využívání internetu a smartphonů dětmi ve věku 9-16 let a jehož výzkumný vzorek sestával z respondentů této věkové kategorie z Dánska, Itálie, Rumunska a Anglie. Vyplývá z něj, že místem, kde děti nejčastěji užívají smartphone (minimálně jednou denně) je jejich pokojíček (39 %) nebo jiný pokoj doma (37 %)- celkem tedy 76 % dětí využívá internet doma. Děti tedy upřednostňují soukromí a pohodlí před mobilitou.

Hypotéza je sycena položkami dotazníku číslo: 11, 12, 13

4.4.Výzkumná metoda

Výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomí lidstva. Výzkumem lze potvrzovat či vyvracet dosavadní poznatky, nebo naopak – získávat poznatky nové. Existují dva typy výzkumů – kvalitativní a kvantitativní. V případě kvalitativního zkoumání je cílem porozumění smyslu jevů a ověřování teorie, zatímco kvantitativní výzkum se soustřeďuje na vysvětlení jevů a ověřování teorie. Tyto dva typy odlišuje také přístup. Kvalitativní výzkum se orientuje na význam, slovo, zatímco kvantitativní naopak na číslo. Dalším rozdílem je povaha výzkumného souboru. U kvalitativního šetření se zkoumají malé skupiny lidí a je kladen důraz na jedinečnost, empatii a ponoření se do situace. Kvantitativní výzkum se orientuje na velké skupiny respondentů, směřování ke zevšeobecnění a udržení odstupu od zkoumaného. Tyto dva přístupy jsou zcela odlišné, každý má své silné a slabé stránky, a i díky tomu je někdy výhodné oba přístupy kombinovat. (Gavora, 2010).

Gavora (1996) definuje výzkumnou metodu a výzkumný nástroj. Výzkumnou metodou je procedura, která se sleduje při výzkumu. Jako příklad uvádí pozorování, škálování, dotazník, interview, metodu verbálních odpovědí, projektivní metodu nebo experiment. V rámci každé výzkumné metody je také možné vytvořit konkrétní

výzkumný nástroj – jako příklad zde uvádí systém na pozorování neverbální činnosti ve třídě nebo dotazník pro rodiče.

Já jsem se vzhledem k charakteru svého tématu rozhodla pro kvantitativní typ zkoumání a jako konkrétní výzkumnou metodu jsem si zvolila dotazník, který jsem distribuovala cílové skupině, a to v tištěné podobě. Jak uvádí Giddens (2003), jedná se o výzkumnou metodu s nízkou časovou a finanční náročností, která má možnost opakovaného využití a anonymity. Odpovědi z dotazníkového šetření lze kvantifikovat a analyzovat. Sedláková (2014) tuto metodu zase popisuje jako techniku poskytující vysoce standardizovaná data, která díky tomu umožňují zajistit srovnatelnost získaných dat a zároveň přispívá k jejich vyšší reliabilitě. Dotazník podle ní nezkoumá realitu jako takovou, ale to, jak lidé sociální realitu vidí, jak o ní uvažují a jaký k ní zauímají postoj. Nevýhodou dotazníkových šetření je, že respondenti mohou vnímat položené otázky odlišně, zkresleně a mohou být ovlivněni momentálním rozpoložením nebo mohou lhát. Gavora (2010) přidává, že osoba, jež vyplňuje dotazník se označuje jako respondent, jednotlivé prvky dotazníku se nazývají otázky nebo spíše položky, protože výrok nemusí mít pouze tázací, ale i oznamovací formu. Zadávání dotazníků se označuje pojmem administrace.

Každý dotazník musí mít jasně stanovený cíl. Cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jakým způsobem využívají děti staršího školního věku internet ve svých chytrých telefonech. Stanovený dotazník bude tedy směřovat k tomuto cíli. Skládá se z 18 výzkumných položek, z nichž většina je polouzavřeného typu. Tento typ byl zvolen z toho důvodu, aby respondenti měli prostor pro upřesnění svých odpovědí. Dotazník jsem zpracovala s ohledem na charakteristiku cílové skupiny, tedy jednoduše, stručně, přehledně. Některé výzkumné položky jsem také doplnila grafickými prvky, abych ho trochu oživila a děti měly větší motivaci k vyplnění – čímž by se mohla zvýšit návratnost dotazníků.

Abych měla jistotu, že respondenti dotazníku správně porozumí a bude tedy využitelný, ověřila jsem si v rámci malého předvýzkumu jeho nosnost. Tento předvýzkum byl realizován na malém souboru dětí (10), které odpovídají kritériím cílové skupiny práce (tito respondenti nespádají do celkového počtu respondentů). Respondenti byli ochotni zúčastnit se mého předvýzkumu, rozuměli zadaným pokynům, až na malé výjimky neměli doplňující otázky k výzkumným položkám a dotazník jim

nepřišel příliš dlouhý – část textu zabraly obrázky, které ho oživily. Dotazník je pro cílovou skupinu srozumitelný a sesbírané údaje se budou dát statisticky vyhodnotit.

Dotazník jsem tedy posléze zadala do několika základních škol v Hradci Králové, a to žákům druhého stupně základních škol. Ředitelé škol byli vůči mému výzkumnému šetření poměrně vstřícní a spolupráce s vyučujícími byla uspokojivá. Respondenti byli při zadávání dotazníků poučeni o jejich anonymitě a měli možnost klást dotazy v případě nejasností v zadání. V některých školách jsem dotazníky zadávala dětem přímo já a v některých to učinili sami vyučující. Vyplňování dotazníků respondenty bylo realizováno v rámci vyučovacích hodin a vybrané dotazníky jsem si následně vyzvedla a zpracovala. Na školy jsem distribuovala celkem 405 kopií, z toho se mi jich vrátilo vyplněných 380. Návratnost dotazníků byla 94 %, tedy uspokojivá.

4.5. Výzkumný soubor

Vzhledem k tomu, že se práce zabývá využíváním internetu v chytrých telefonech u dětí staršího školního věku, je základním souborem kategorie: děti staršího školního věku. Já jsem na začátku práce zmínila, že se budu věnovat dětem staršího školního věku v místě svého bydliště, tedy v Hradci Králové. Aby byl výběrový soubor, který reprezentuje základní soubor, dostačující, tak jsem musela obsáhnout respondenty jak přímo z Hradce Králové, tak i z okrajových částí. Vybrala jsem tedy respondenty ze základních škol přímo z Hradce Králové, ale i z menších škol v okrajových částech města.

Šetření se zúčastnilo celkem 380 respondentů z druhých stupňů základních škol v Hradci Králové. Byli slovně i písemně v rámci dotazníku seznámeni s cílem výzkumného šetření, s jeho anonymitou a byli upozorněni na fakt, že výsledky slouží pouze pro účely mé diplomové práce.

4.6. Výsledky výzkumného šetření

V této kapitole jsou předkládány výsledky výzkumného šetření zaměřeného na problematiku využívání internetu v chytrých telefonech, a to u dětí staršího školního věku. Tyto výsledky se zabývají konkrétními položkami dotazníku, který se vztahuje k dané problematice a který byl předložen výzkumnému souboru.

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 380 žáků (zde počítám pouze odevzdané a vyplněné dotazníky), z čehož je 57,1 % chlapců a 42,9 % dívek. Průměrný věk žáků je 13,5 roku. Nejmladšímu je 10 a nejstaršímu 16 let, podrobněji viz tabulka č.5.

Tab. č. 5: Kolik je Ti let?

Věk	Počet	Počet v %
10	1	,3
11	13	3,4
12	48	12,6
13	134	35,3
14	107	28,2
15	76	20,0
16	1	,3
Celkem	380	100,0

Celých 95 % respondentů má smartphone, ve kterém může využívat internet; 3,2 % má klasický telefon – viz tabulka č. 6.

Tab. č. 6: Jaký typ mobilního telefonu máš (tzn. je pouze Tvůj)?

Jaký typ mobilního telefonu máš?	Počet	Počet v %
Chytrý telefon	361	95,0
Chytrý telefon, ale nemohu na něm využívat internet	6	1,6
Klasický mobilní telefon	12	3,2
Žádný	1	,3
Celkem	380	100,0

Dále byli žáci dotazováni, v kolika letech dostali svůj první smartphone. Nejdříve jej jeden z žáků dostal ve 4 letech a nejpozději v 14 letech. Průměrný věk, kdy dostali žáci smartphone je 9,8 let.

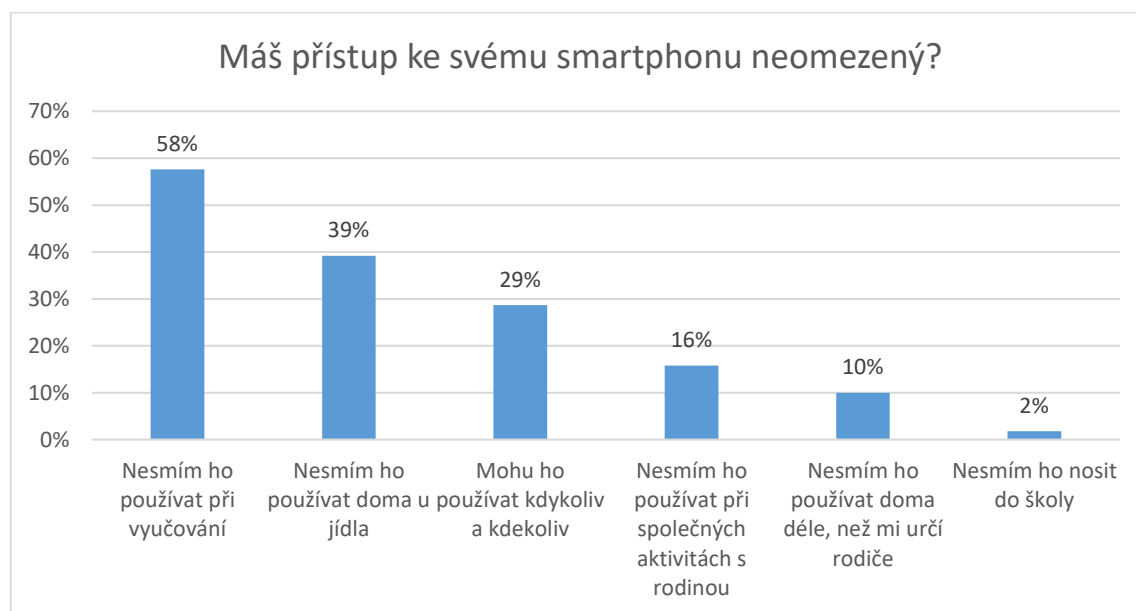
Celých 82,1 % žáků uvedlo, že jejich první telefon byl klasický, pouze 17,9 % dostalo jako první telefon rovnou smartphone.

Dále jsem se zajímala o to, jakým způsobem se děti přes svůj chytrý telefon připojují k internetu. Z tabulky č. 7 vyplývá, že 42 % dětí se má možnost připojovat pouze přes Wi-Fi a 56,3 % se může připojovat jak přes data, tak přes Wi-Fi.

Tab. č. 7: Jakým způsobem se přes smartphone připojuješ k internetu?

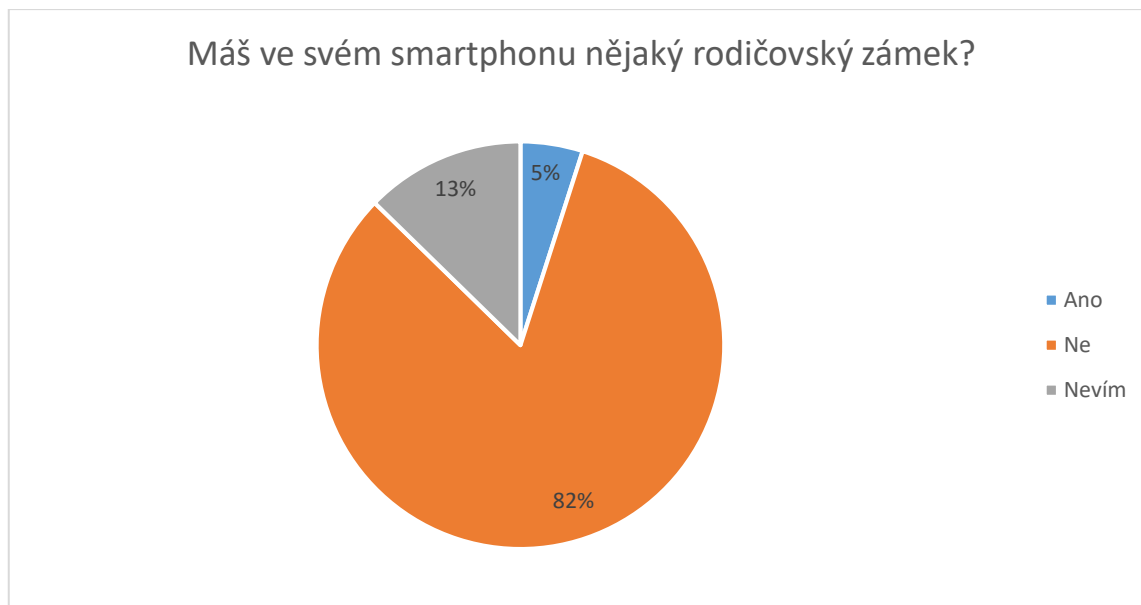
Jakým způsobem se přes smartphone připojuješ k internetu?	Počet	Počet v %
Přes Wi-Fi	153	42,0
Přes mobilní data	6	1,6
Obojí	205	56,3
Celkem	364	100,0

Co se týče různých omezení v rámci využívání smartphonů dětmi, tak následující graf č. 1 dokládá, že nejvíce jsou žáci v používání telefonu omezeni při vyučování (58%) a doma u jídla (39 %). Více než 29 % žáků uvádí, že se necítí být v používání telefonu nijak omezeni.

Graf č. 1: Máš přístup ke svému smartphonu neomezený nebo máš k němu přístup nějakým způsobem omezený?

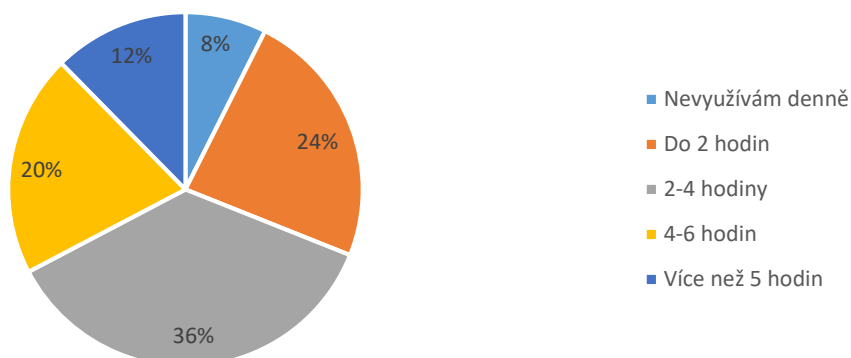
Pouze 5 % respondentů uvedlo, že má ve svém telefonu rodičovský zámek, 13 % uvedlo, že o tom neví a 82 % respondentů tvrdí, že žádný rodičovský zámek ve svém smartphonu nemá – viz graf č. 2

Graf č. 2: Máš ve svém smartphonu nějaký rodičovský zámek (tzn., že Ti rodiče mohou omezit přístup na internet, na některé webové stránky, na placené aplikace atd.)?

Zjišťovala jsem také, kolik času denně respondenti tráví na smartphonech aktivitami, které vyžadují připojení k internetu. Graf č. 3 ukazuje, že pouze 8 % uvedlo, že tyto aktivity nevyužívá denně. Celých 12 % uvedlo, že používá internet více než 5 hodin denně. Nejběžnější je ovšem používání internetu 2-4 hodiny denně, tuto možnost uvedlo 36 % dotazovaných žáků.

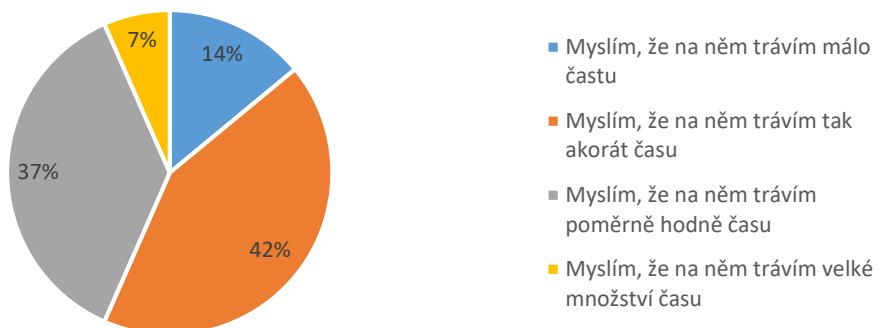
Kolik času denně strávíš na smartphonu aktivitami, které potřebují přístup k internetu?

Graf č. 3: Kolik času denně zhruba strávíš na smartphonu aktivitami, které potřebují přístup k internetu (např. FB, Messenger, email, Viber/Whatsapp, YouTube, vyhledávače – Seznam, Google; online hry atd.)

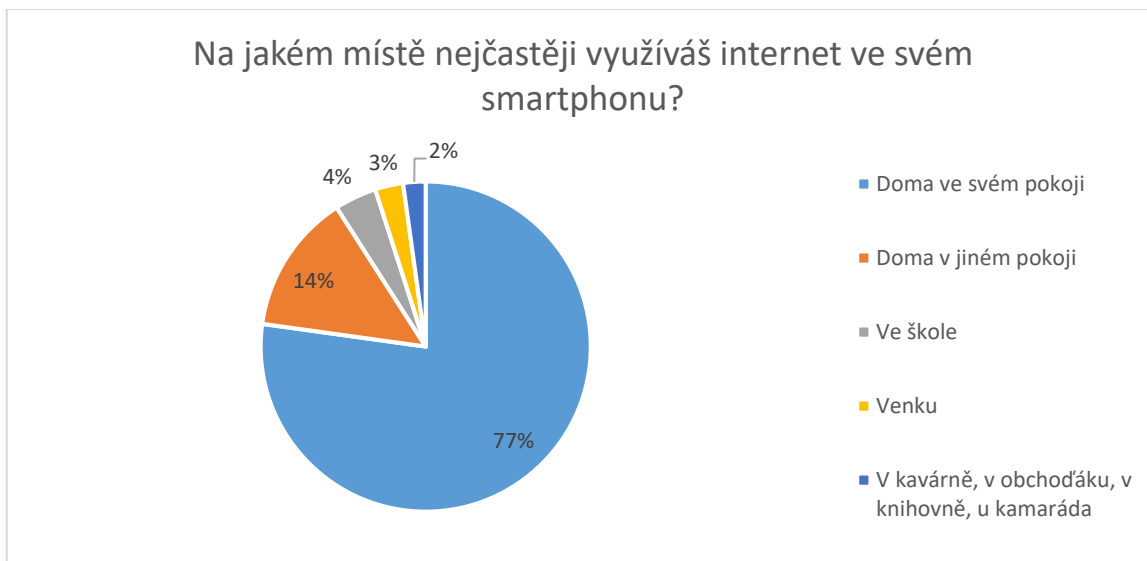
Zjišťovala jsem také vlastní názor respondentů na to, kolik času na internetu ve svém smartphonu stráví. Z grafu č. 4 můžeme vyčíst, že pouze 7 % žáků si myslí, že na internetu tráví opravdu velké množství času a 37 % žáků uvedlo, že na internetu tráví poměrně hodně času. Nejvíce žáků (42 %) si myslí, že na internetu tráví času tak akorát.

Jaký máš názor na to, kolik času na internetu na svém smartphonu trávíš?

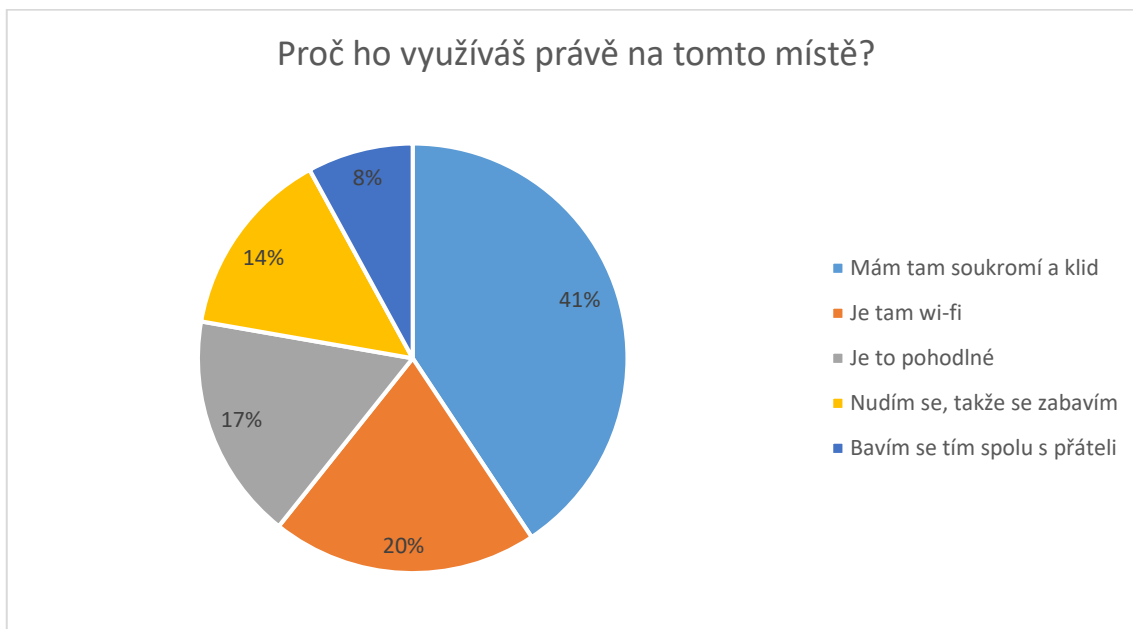
Graf č.4: Jaký máš názor na to, kolik času na internetu na svém smartphonu trávíš?

Graf č. 5 ukazuje, že co se týče místa používání smartphonu, tak nejčastěji respondenti používají internet v telefonu doma, a to buď ve svém pokoji (77 %), nebo v jiném pokoji doma (14 %).

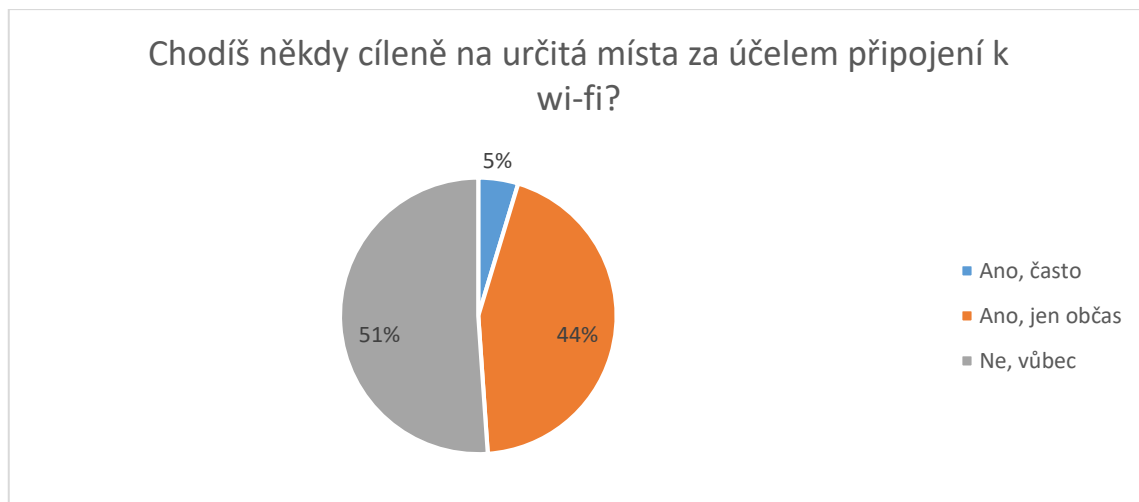
Graf č. 5: Na jakém místě nejčastěji využíváš internet ve svém smartphonu?

Co se týče důvodu, proč ho využívají zrovna na daném místě, tak nejvíce respondenti preferují soukromí a klid (41 %), připojení k Wi-Fi (20 %) a pohodlí (17 %)- viz graf č. 6.

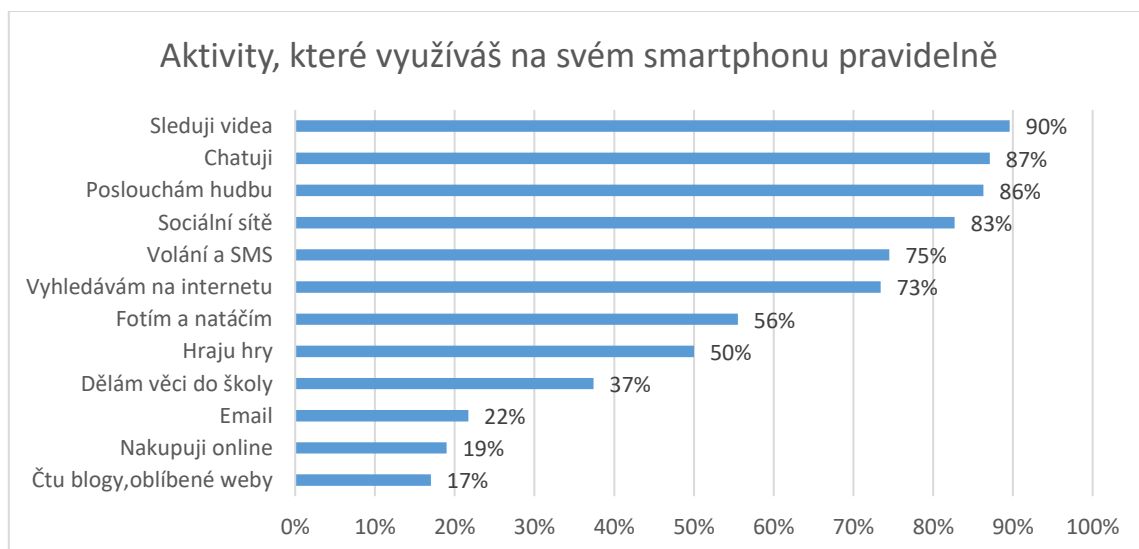
Graf č. 6: Proč ho využíváš právě na tomto místě?

Více než polovina žáků (51 %) uvedla, že nechodí cíleně na určitá místa (např. kavárna, obchodní centrum) kvůli tomu, aby se mohla zdarma připojit k Wi-Fi. Pouze 5 % dotázaných uvedlo, že to dělá často – viz graf č. 7.

Graf č. 7: Chodíš někdy cíleně na určitá místa za účelem připojení k Wi-Fi (např. do kavárny, do obchodáku, do knihovny apod.)?

Žáci byli dále dotazováni na aktivity, které využívají ve svém smartphonu. Následující graf č. 8 ukazuje, že respondenti nejčastěji sledují videa (90 %), chatují (87 %), poslouchají hudbu (86 %) nebo využívají sociální sítě (83 %). Naopak nejméně čtou blogy (17 %) a nakupují online (19 %).

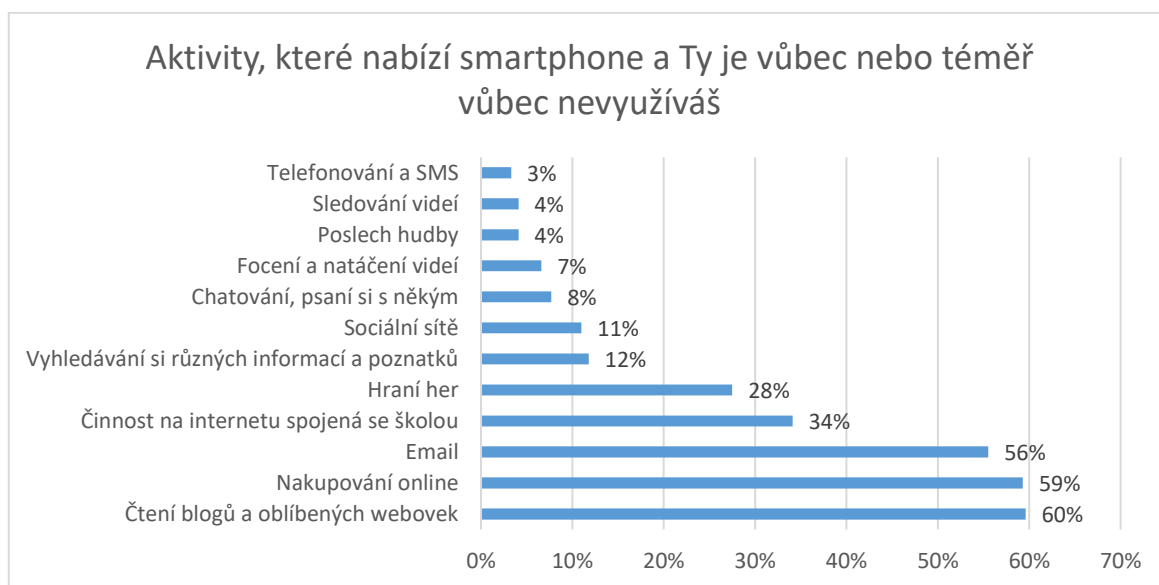
Graf č. 8: Udělej křížky do čtverečků těch aktivit, které využíváš na svém smartphonu pravidelně (tzn. alespoň každý druhý den).

V další položce dotazníku měli žáci na stupni vítězů znázornit, které 3 aktivity, jenž jim nabízí smartphone mají nejraději. Tabulka č. 8 ukazuje, že na prvním místě respondenti nejčastěji uváděli YouTube, chatování a sociální sítě. Na druhém místě byly nejčastěji sociální sítě, hudba a chatování. Na třetím místě pak nejčastěji končila hudba, sociální sítě a YouTube.

Tab. č.8: Kdyby sis měl/a z předchozích aktivit vybrat pouze 3, které máš nejradši, které by to byly? Dopln na stupeň vítězů podle oblíbenosti (na 1. místě bude Tvá nejoblíbenější).

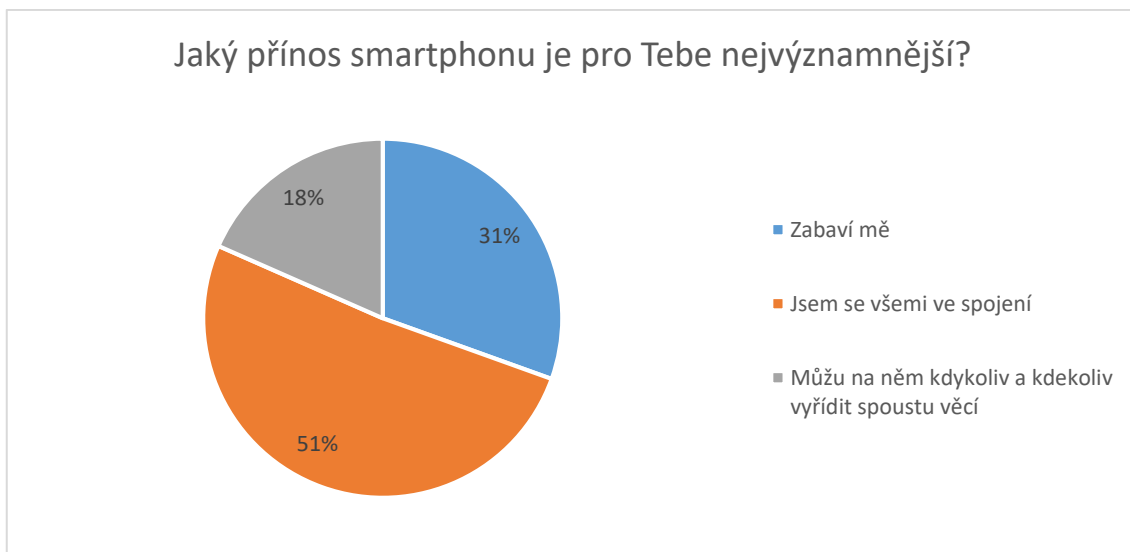
1. místo	2. místo	3. místo
YouTube	Soc. sítě	Hudba
Chatování	Hudba	Soc. sítě
Soc. sítě	Chatování	YouTube
Hudba	YouTube	Chatování
Hry	Hry	Hry

Zjišťovala jsem také, které aktivity žáci využívají na svém smartphonu nejméně – nejsou pro ně zajímavé, užitečné. Podle grafu č. 9 respondenti za nejméně využívané aktivity označili čtení blogů (60 %), nakupování online (59 %) a email (56 %).

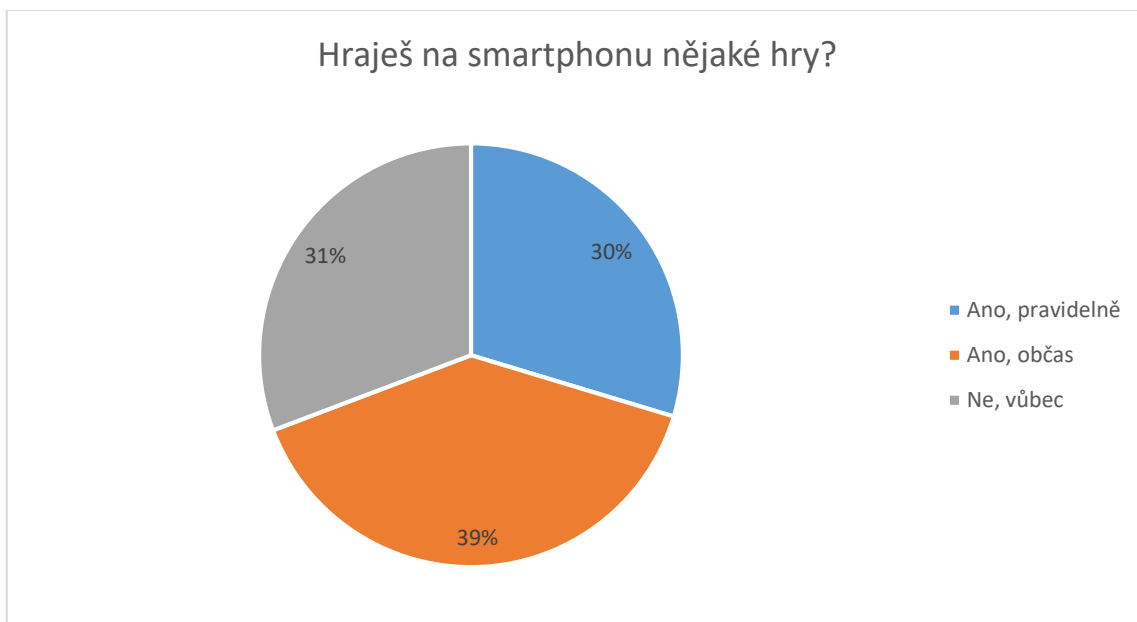
Graf č. 9: Zakřížkuj ty aktivity, které nabízí smartphone a Ty je vůbec nebo téměř vůbec nevyužíváš – nejsou pro Tebe zajímavé, užitečné.

Co se týká přínosu, který smartphony pro cílovou skupinu mají, tak za největší přínos respondenti považují spojení s ostatními (51 %) a zábavu (31 %)- viz graf č. 10.

Graf č. 10: Jaký přínos smartphonu je pro Tebe nejvýznamnější?

Dotazník obsahoval také položky, které se zabývaly hraním her na smartphonech. Z grafu č. 11 vyplývá, že hry na smartphonu hraje pravidelně 30 % žáků, občas 39 % žáků a 31 % vůbec.

Graf č.11: Hraješ na smartphonu nějaké hry?

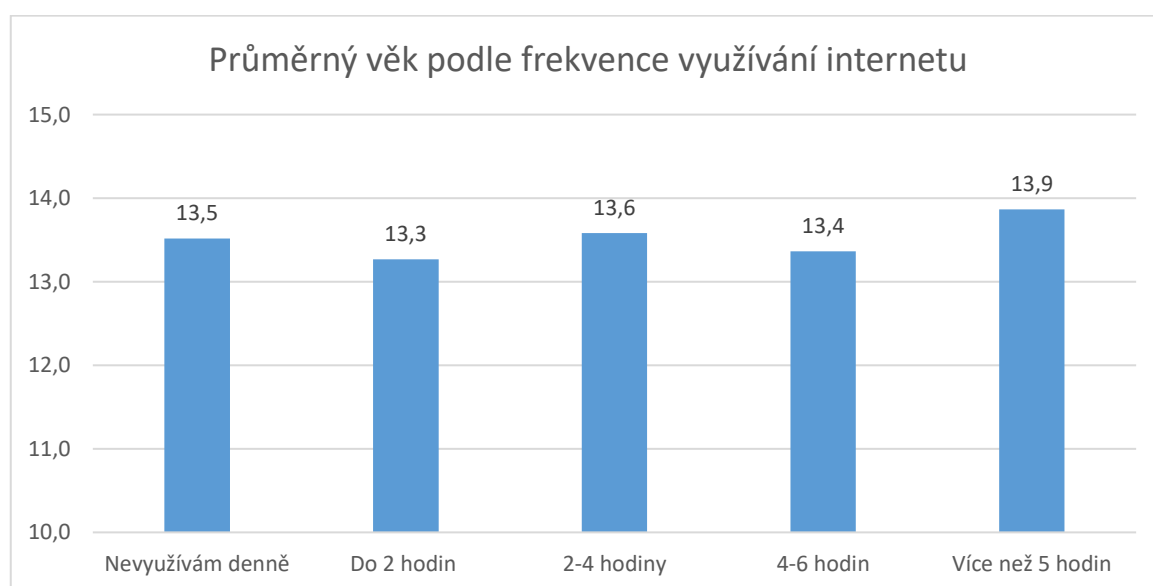
4.7. Verifikace stanovených hypotéz

K vyhodnocení hypotéz bylo využito hned několika testů. Ke zjištění závislosti mezi dvěma číselnými proměnnými bylo využito Pearsonova korelačního koeficientu. Ten nabývá hodnot od -1 do 1, přičemž obě krajní hodnoty znamenají závislost a 0 znamená lineární nezávislost. Ke zjištění závislosti mezi nominální a číselnou proměnnou bylo využito analýzy rozptylu. A ke zjištění závislosti mezi nominálními proměnnými bylo využito chí-kvadrát testu. Všechny testy byly provedeny v MS Excel a byly zpracovány podle Chrásky (2007).

H1: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem a tím, kdy dítě dostane svůj první smartphone.

Tato hypotéza byla ověřena pomocí Pearsonova korelačního koeficientu. Tento koeficient mezi věkem žáka a věkem, kdy žák dostal svůj první smartphone, je 0,278 a na 5 % hladině je statisticky významný (p-hodnota 0,000). Znamená to, že mladší žáci dostali svůj telefon v mladším věku než žáci starší. Lze to vysvětlovat tak, že se posouvá věková hranice, kdy rodiče svým dětem kupují první smartphone, ale také tak, že na trhu výrazně ubývá klasických telefonů a cena smartphonů výrazně klesá. Tato hypotéza se tedy potvrdila.

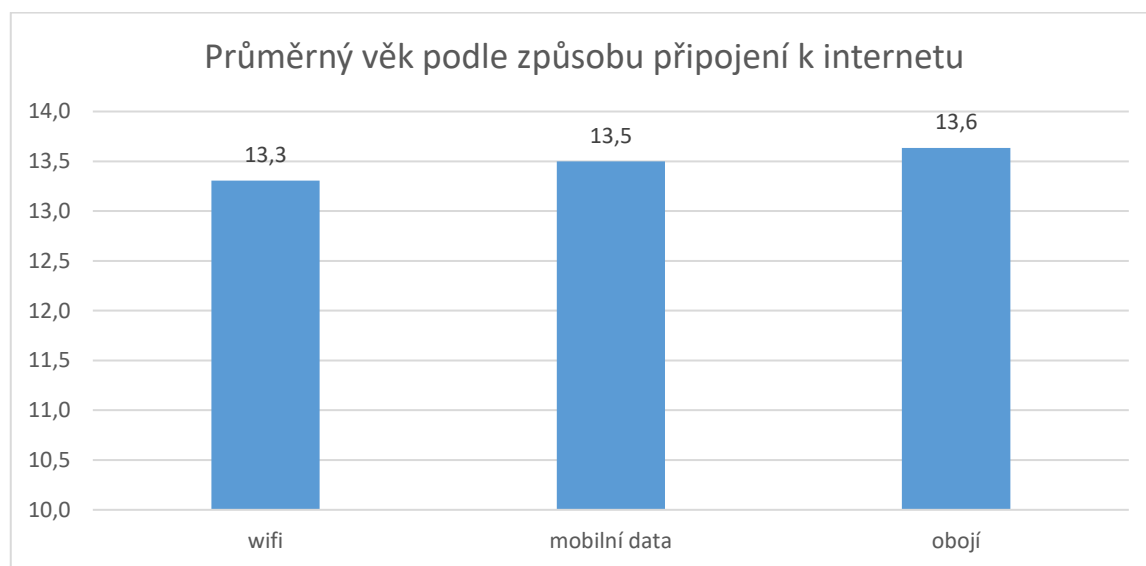
H2: Existuje statisticky významná závislost mezi věkem dítěte a frekvencí využívání internetu ve smartphonu.

Graf č. 12: Průměrný věk podle frekvence využívání internetu

K ověření této hypotézy jsem porovnála průměrné věky podle frekvence využívání internetu, viz graf č. 12. Z grafu je patrné, že mezi věkem a frekvencí využívání internetu ve smartphonu není závislost – s frekvencí neroste průměrný věk. Tuto závislost lze testovat pomocí analýzy rozptylu. Na 5 % hladině významnosti je věk a frekvence nezávislá (p-value 0,079). Nelze tedy říci, že by starší žáci trávili na internetu více času než žáci mladší a naopak. Tato **hypotéza se tedy nepotvrdila**.

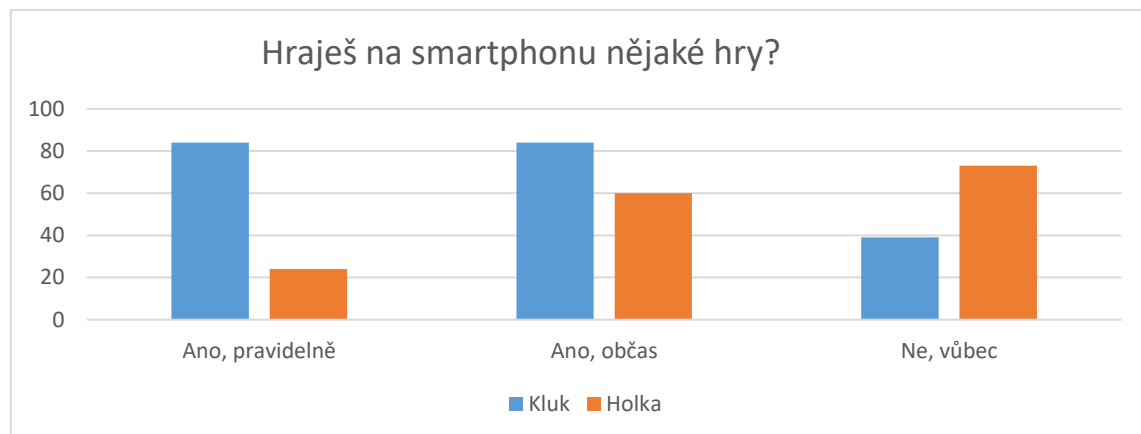
H3: Existuje závislost mezi věkem dítěte a jeho přístupem k mobilnímu internetu ve smartphonu.

Graf č. 13: Průměrný věk podle způsobu připojení k internetu

K ověření této hypotézy jsem porovnála průměrný věk a způsob připojení k internetu, viz graf č. 13. Z něj je patrné, že v tomto souboru se k internetu připojují pomocí Wi-Fi mladší žáci (průměrný věk je 13,3 roku) a pomocí mobilních dat spíše žáci o něco málo starší (průměrný věk je 13,5 roku). Pomocí Wi-Fi i mobilních dat se připojují žáci ve věkovém průměru 13,6 let. Pomocí analýzy rozptylu lze říci, že existuje statisticky významná závislost mezi věkem a způsobem připojení (p-value 0,018). Pomocí post hoc testu se ukázalo, že existuje významný rozdíl mezi věkovým průměrem žáků, kteří se připojují přes Wi-Fi a žáky, kteří se se připojují jak přes Wi-Fi, tak i přes data. Na základě těchto výsledků lze říci, že mladší žáci mají přístup k internetu pouze přes Wi-Fi. Starší žáci mají možnost obojího připojení. Tato **hypotéza se tedy potvrdila**.

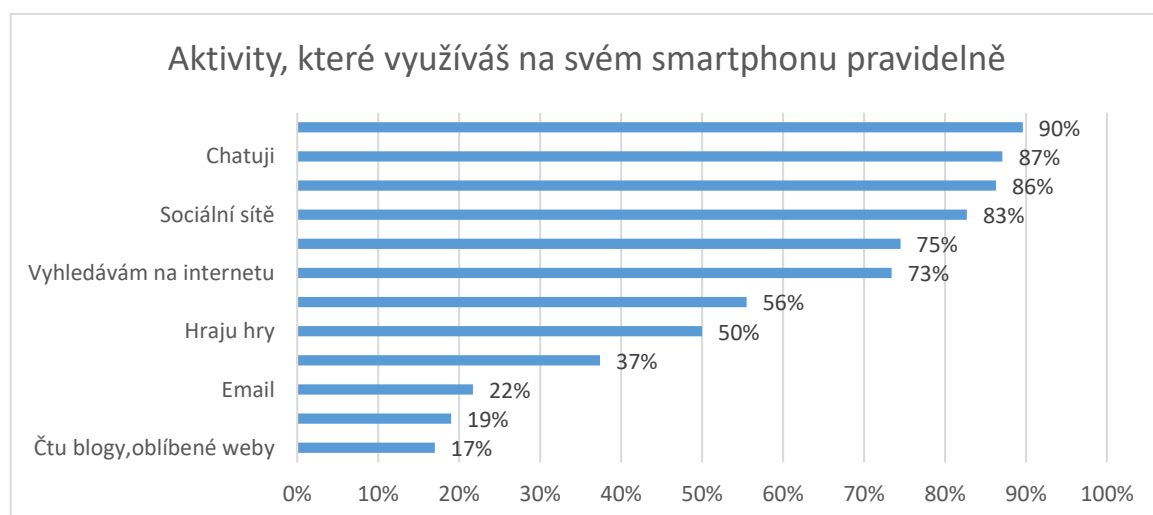
H4: Existuje statisticky významná závislost mezi pohlavím dítěte a výběrem aktivity hraní her na telefonu.

Graf č. 14: Hraješ na smartphonu nějaké hry?

Tato hypotéza byla ověřena pomocí chí-kvadrát testu. Na jeho základě lze konstatovat, že mezi pohlavím dítěte a výběrem aktivity hraní her existuje statisticky významná závislost (p -hodnota 0,000). Z grafu č. 14 je patrné, že 168 z 207 chlapců (tj. 81,2 %) hraje alespoň občas hry, zatímco pouze 84 z 157 dívek (tj. 53,5 %) hraje alespoň občas hry na smartphonu. Lze tedy říci, že chlapci hrají na smartphonu hry častěji než dívky, a to o 27,7 %. To znamená, že **hypotéza se potvrdila**.

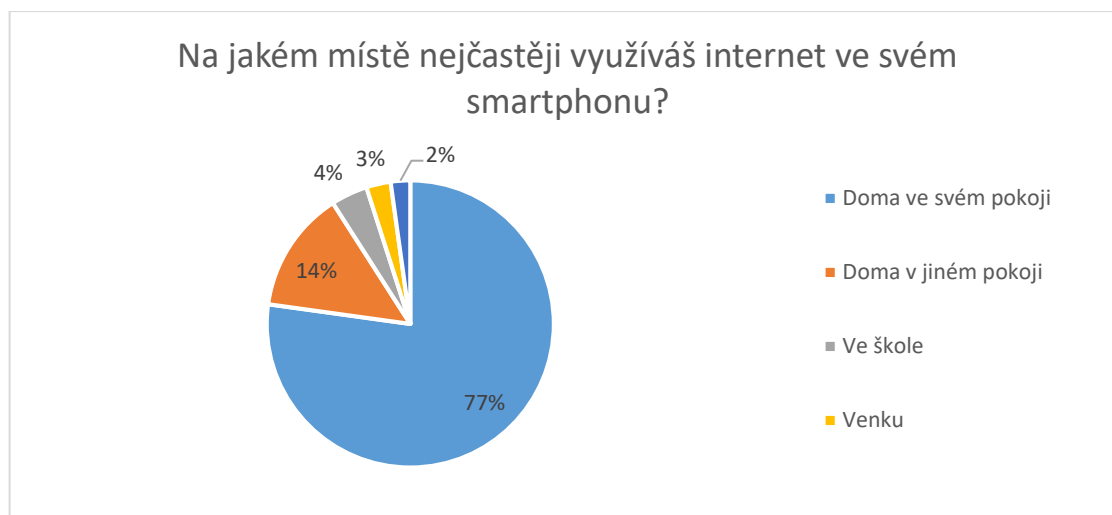
H5: Z funkcí, které nabízí chytré telefony oproti klasickým mobilním telefonům, děti nejvíce využívají fotografování.

Graf č.15: Aktivita, které využíváš na svém smartphonu pravidelně

Pouze 56 % žáků napsalo, že ve svém chytrém telefonu pravidelně využívá focení a natáčení. Podmínkou potvrzení hypotézy bylo alespoň 80 % respondentů. Nejčastěji používají žáci smartphone ke sledování videí (90 %), k chatování (87 %) a k poslechu hudby (86 %). Nejméně naopak k četbě blogů (17 %) a k online nakupování (19 %). Tato **hypotéza se tedy nepotvrdila**.

H6: Místem, kde děti využívají internet nejčastěji je jejich domov.

Graf č. 16: Na jakém místě nejčastěji využíváš internet ve svém smartphonu?

Z grafu č. 16 je patrné, že 91 % se připojuje nejčastěji doma, a to buď ve vlastním pokoji (77 %) nebo v jiném pokoji doma (14 %). Podmínkou bylo 76 %, takže **hypotéza se potvrdila**. Ostatní místa (např. ve škole, venku, v kavárně apod.) jsou zastoupena velmi sporadicky.

ÚH: Děti staršího školního věku využívají pravidelně a intenzivně internet ve svých chytrých telefonech.

Z verifikace stanovených hypotéz vyplynulo, že H1 se potvrdila, což znamená, že existuje statisticky významná závislost mezi věkem a tím, kdy dítě dostane svůj první smartphone. H2 se nepotvrdila, což znamená, že neexistuje závislost mezi věkem dítěte a frekvencí využívání aktivit vyžadujících připojení k internetu na chytrých telefonech. To znamená, že děti využívají tyto aktivity bez ohledu na to, kolik jim je let- i mladší děti tedy využívají chytrý telefon pravidelně a intenzivně. Předpokládala jsem, že existuje statisticky významná závislost mezi věkem a způsobem připojení (H3) a tento předpoklad se potvrdil. Čím je dítě starší, tím častěji má přístup k internetu jak prostřednictvím mobilních dat, tak prostřednictvím Wi-Fi. Také mě zajímalo, zda je

nejčastěji využívanou funkcí chytrých telefonů fotografování, jak dokazuje výzkum dle Lenhart (2015). Tato hypotéza (H5) se nepotvrdila, neboť z mého výzkumného šetření vyplynulo, že nejčastěji využívanou funkcí je sledování videí (90 %). Pořizování fotografií skončilo až na 7. místě (56%). Poslední hypotéza (H6) předpokládala, že místem, kde děti nejčastěji využívají svůj smartphone je domov, a to buď ve vlastním pokojíčku nebo v jiném pokoji doma. Tato hypotéza se potvrdila, protože celých 91 % dětí využívá internet doma.

Ústřední hypotéza práce se mým výzkumným šetřením potvrdila, neboť děti staršího školního věku opravdu využívají internet ve svých chytrých telefonech pravidelně a intenzivně. Nejčastěji ho využívají v průměru 2-4 hodiny denně (36 %) a jejich názor na množství času stráveného na internetu ve smartphonu je nejčastěji takový, že 42 % na něm tráví tak akorát času a 37 % uvedlo, že poměrně hodně času. Respondenti také pravidelně (tj. alespoň každý druhý den) využívají různé aktivity, které smartphone nabízí. Nejvíce zastoupené je sledování videí (90 %), chatování (87 %) a poslech hudby (86 %).

4.8.Závěr výzkumného šetření

Cílem mého výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem využívají děti staršího školního věku (11-15 let) internet v chytrých telefonech.

Za pomoci jednotlivých položek dotazníku kladených v rámci vlastního výzkumného šetření byly zjišťovány informace týkající se:

- Věku a pohlaví respondentů.
- Typu mobilního telefonu, který vlastní a zda vůbec nějaký vlastní.
- Věku, kdy respondenti dostali svůj první smartphone a zda to byl hned smartphone nebo před ním měli ještě klasický mobilní telefon.
- Toho, zda mají nějakým způsobem omezený přístup ke svému smartphonu (např. rodičovský zámek; zákaz používat ho ve škole, při jídle atd.).
- Frekvence užívání smartphonu a množství času, které na něm respondenti tráví. Ptala jsem se i na jejich názor na množství takto stráveného času.
- Místa, na kterém smartphone nejčastěji využívají a z jakého důvodu se jedná právě o dané místo.
- Aktivit, které smartphone nabízí a respondenti je pravidelně využívají a také o tom, které 3 aktivity jsou mezi nimi nejpopulárnější.

- Aktivit, které smartphone nabízí, ale děti je téměř nevyužívají.
- Přínosu, který respondenti spatřují v tom, že mají svůj vlastní smartphone.
- Hraní her na smartphonu.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že ve výzkumném souboru je celkem 380 žáků, z čehož převažují chlapci (57,1 %) oproti dívkám (42,9 %). Tato převaha může být způsobena tím, že na jedné základní škole, kam jsem dotazníky zadala jsou hokejové sportovní třídy, které navštěvují především chlapci, tím pádem ředitel školy mohl dotazníky zadat do více tříd hokejových nežli do běžných. Také to mohla ovlivnit absence některých žákyň na školách. Ředitelé mě také upozorňovali, že v období zadávání mých dotazníků měly školy spousty sportovních a jiných akcí.

Dále mě zajímal věk žáků, který měl odpovídat věkové kategorii 11 až 15 let. Průměrný věk respondentů je 13,5 roku. Nejmladšímu je 10 (1 žák) a nejstaršímu 16 let (také pouze 1 žák). Zajímala jsem se o to, jaký typ mobilního telefonu žáci mají. Pokud neměli žádný telefon, klasický mobilní telefon nebo smartphone bez přístupu k internetu, vyplňovali respondenti pouze 3 úvodní položky (věk, pohlaví, typ telefonu) a dále dotazník nevyplňovali. Pokud měli chytrý telefon s přístupem k internetu, pak vyplňovali dotazník celý. Žáků, kteří měli smartphone, ve kterém mohou využívat internet bylo 95 %, chytrý telefon bez připojení k internetu mělo 1,6 %, klasický mobilní telefon mělo 3,2 % a 1 žák uvedl, že nemá telefon žádný.

Co se týče věku, ve kterém děti dostaly svůj první chytrý telefon, tak průměrným věkem je 9,8 let. Věk 10 let jsem uváděla v teoretické části práce na základě poznatků z dostupné literatury a výzkumů, takže tato hranice souhlasí i u mého výzkumného souboru. Také mě zajímalo, zda resp. měli nejprve klasický mobilní telefon nebo hned smartphone. Celých 82,1 % uvedlo, že jejich první telefon byl klasický a pouhých 17,9 % dostalo jako první telefon smartphone.

Co se týče přístupu k internetu, tak 42 % dětí se má možnost připojovat pouze přes Wi-Fi a 56,3 % se může připojovat jak přes data, tak přes Wi-Fi. Co se týče určitých omezení respondentů ve využívání chytrých telefonů, ať už ze strany rodičů nebo pedagogů, tak nejvíce jsou žáci omezeni při vyučování (58%) a doma u jídla (39 %). Myslím si, že by v tomto případě mohlo být procentuální zastoupení i vyšší, protože dle mého názoru je dobře, když děti nemohou být na svých telefonech neustále. Více než 29 % žáků uvádí, že se necítí být v používání telefonu nijak omezeno. Někteří žáci do

dotazníků připisovali poznámku, že nejsou nikým omezeni, ale že chytrý telefon nepoužívají dobrovolně při nevhodných situacích (např. výlet s rodinou nebo na návštěvě). To hodnotím kladně – děti si samy uvědomují, že je neslušné dívat se do mobilu, když jim někdo věnuje svůj čas, pozornost. V souvislosti s omezováním přístupu jsem se ptala, zda děti na svém telefonu mají nějaký rodičovský zámek. Pouze 5 % resp. uvedlo, že ho na svém telefonu má, 13 % dětí to neví a celých 82 % řeklo, že ho na svém telefonu nemá. V tomto případě si myslím, že by rodiče měli být více informováni o této možnosti a mohli by svým dětem ve větší míře zakazovat určité stránky na internetu. Je ale pravdou, že děti toto mohou vnímat jako projev nedůvěry nebo nabourání soukromí. Rodiče si navíc dle mého názoru často ani neumí představit, na kterých serverech na děti může nebezpečí čekat.

Nejvíce mě zajímala frekvence využívání aktivit, které potřebují přístup k internetu. Nejvíce resp. (36 %) napsalo, že je využívá v průměru 2-4 hodiny denně, 24 % do 2 hodin denně, 20 % 4-6 hodin denně, 12 % resp. ho využívá více než 5 hodin denně a pouze 8 % uvedlo, že tyto aktivity denně nevyužívá. V souvislosti s tímto mě také zajímal názor respondentů na množství času stráveného takovýmito aktivitami. Nejvíce žáků (42 %) si myslí, že takto tráví tak akorát času, 37 % poměrně hodně času, 14 % málo času a pouze 7 % resp. si myslí, že takto tráví opravdu velké množství času. Myslím si, že 2-4 hodiny průměrně denně není nijak alarmujícím výsledkem. Přesto si myslím, že pokud žáci tráví na mobilu až 4 hodiny denně, mohlo by se to snížit- např. večerní procházkou s rodiči, větším dohledem učitelů na zákaz používání mobilů při vyučování apod.

Místem, kde resp. tráví čas na internetu ve smartphonech nejčastěji je dle výsledků mého průzumného šetření jejich domov, a to buď ve vlastním pokoji (77 %) nebo v jiném pokoji doma (14 %). Ostatní kategorie (ve škole, venku, v kavárně atd.) jsou zastoupeny velmi sporadicky. To můžeme vysvětlit tak, že resp. upřednostňují pohodlí a soukromí před mobilitou a navíc, že ve škole mají často přístup omezen (hlavně při vyučování). Ptala jsem se i přímo na to, proč nejvíce využívají toto místo – mají zde soukromí a klid (41 %), připojení k Wi-Fi (20 %) a je to pohodlné (17 %). Někteří žáci uváděli, že nejčastěji tráví čas na svém telefonu doma a že tomu je tak proto, že se nudí, takže se takto zabaví. Toto může vést k zamyšlení, zda rodiče dítěti poskytují prostor pro vhodné trávení volného času- např. v rámci nějakých organizovaných volnočasových aktivit nebo společných aktivit s rodinou. Také si myslím, že rodiče jsou

svým dětem vždy vzorem a že pokud tráví svá odpoledne a večery na chytrých telefonech oni sami, nemohou se divit, že dítě se chová stejně. Vzhledem k tomu, že často vídám děti, které tráví čas v obchodních centrech nebo v rychlých občerstveních, kde tráví čas ve skupinkách na chytrých telefonech, tak jsem se ptala, zda někdy chodí cíleně na určitá místa za připojením k Wi-Fi. Více než polovina (51 %) žáků uvedla, že na taková místa nechodí vůbec, 44 % resp. uvedlo, že ano, ale jen občas a pouze 5 % jich takto tráví čas často.

V rámci dotazníkového šetření jsem také zjišťovala, které aktivity na svých smartphonech žáci využívají pravidelně (tj. alespoň každý druhý den). Nejčastěji sledují videa (90 %)- často doplňovali, že na YouTube; chatují (87 %)- dodávali, že nejčastěji na Messengeru; poslouchají hudbu (86 %)- nejvíce přes YouTube, Spotify, Musically nebo využívají sociální sítě (83 %)- FB, Instagram a Snapchat. Z těchto aktivit si žáci měli v další položce dotazníku zvolit 3, které mají nejradši a na stupeň vítězů znázornit pořadí. Na prvním místě nejčastěji uváděli YouTube, chatování a sociální sítě. Na druhém místě sociální sítě, hudbu a chatování, na třetím místě pak nejčastěji končila hudba, sociální sítě a YouTube. Za nejméně využívané aktivity žáci označili čtení blogů (60 %), nakupování online (59 %) a email (56 %). V souvislosti s tímto, mě také zajímalo, jaký největší přínos chytrých telefonu resp. oceňují- proč je pro ně chytrý telefon lepší než klasický. Více než polovina (51 %) resp. za největší přínos považuje to, že může být ve spojení s ostatními kdykoliv a kdekoliv, 31 % resp. oceňuje to, že je smartphone zábaví. A 18 % resp. se líbí, že mohou kdykoliv a kdekoliv vyřešit spoustu věcí. Toto souvisí i s typem nejoblíbenějších aktivit. Děti na smartphonech využívají sociální sítě a chatování, což znamená, že mohou být kdykoliv a kdekoliv ve spojení s okolním světem. Také rády sledují videa, poslouchají hudbu a hrají hry – tudíž je telefon zábaví, když se nudí. Se zábavou na smartphonu souvisí tedy i hraní různých her, kterým se zabývala 18. položka dotazníku. Nejvíce resp. uvedlo, že hraje hry občas (39 %), pravidelně hraje hry na svém chytrém telefonu 30 % a vůbec je nehraje 31 %. Průzkumné šetření také prokázalo, že hry hrají více chlapi, nežli dívky (o 27,7 %).

Výsledky výzkumného šetření poukazují na to, že velká většina dětí staršího školního věku (95 %) má svůj vlastní chytrý telefon přes který se mohou připojovat k internetu a využívat tedy spoustu aktivit a aplikací, které toto připojení vyžadují. Jak jsem zmiňovala v teoretické části práce, tak prostředí internetu s sebou nese nejen různá pozitiva (např. zábavu, množství snadno dostupných informací, komunikaci s přáteli i

lidmi se stejnými zájmy apod.), ale i rizika a nebezpečí. Z výzkumného šetření jsem se dozvěděla, že více než polovina dětí (56,3 %) má možnost připojení k internetu jak přes mobilní data, tak přes Wi-Fi, což jim umožňuje využívat internet ve svém smartphonu kdykoliv a kdekoliv (pokud nejsou nějakým způsobem omezeni- např. rodiči, pedagogy, rodičovským zámekem). S tímto může souviset např. riziko rozvoje závislosti na internetu. Poměrně kladně hodnotím fakt, že velká většina respondentů uvedla, že nejčastěji internet ve smartphonu využívají doma a že více než polovina (51 %) resp. uvedla, že nechodí cíleně na místa, kde je Wi-Fi. To může být výzvou pro rodiče, kteří tak mohou lépe kontrolovat množství času stráveného na mobilu jejich dítětem a více se zaměřit na to, zda se na něm nevěnuje rizikovým aktivitám. Je také třeba zmínit, že 83 % resp. tráví čas na sociálních sítích, což s sebou opět nese rizika, která mohou dítě ve virtuálním prostředí ohrožovat. Myslím si, že s ohledem na prudký rozvoj IKT a znaky dnešní informační společnosti je velmi složité dětem upírat možnost využívání přínosů, které internet a smartphony nabízí. Je tedy potřeba se zaměřit na prevenci a edukaci dětí tak, aby byly schopny se umět v tomto novém a cizím světě vhodně chovat a vyhnout se rizikům. A pokud se s některým z rizik setkají, měly by vědět, jak se v dané situaci chovat a na koho se obrátit.

Celkově bych výzkumné šetření zhodnotila kladně, protože ačkoliv děti smartphony využívají, tak se spíše potvrdila data získaná z již dostupné literatury a předchozích výzkumů a neprokázal se žádný výrazný posun nebo zhoršení v některé ze zkoumaných oblastí. Myslím si, že postupem času se bude věk, ve kterém děti budou mít své první smartphony přirozeně snižovat a frekvence využívání internetu ve smartphonech poroste, ale pokud na dané situaci budou pracovat rodiče dětí a učitelé, mohla by se situace zlepšit nebo alespoň držet na aktuální úrovni.

ZÁVĚR

V této práci byla zmapována problematika využívání internetu v chytrých telefonech (tzv. smartphonech) dětmi staršího školního věku. Tato věková kategorie odpovídá žákům druhého stupně základních škol. Pro svou práci jsem si tuto kategorii vymezila dle Vágnerové (2000) jedenáctým až patnáctým rokem života dítěte. Vzhledem ke svému bydlišti, jsem se věnovala dětem z Hradce Králové, a to jak ze základních škol v centru města, tak z okrajových částí. Vzhledem k tomu, že s prudkým rozvojem informačních a komunikačních technologií je tato problematika stále více aktuální, tak si vážím toho, že jsem tímto svým zkoumáním mohla přispět k hlubšímu poznání daného tématu, a to jak po stránce teoretické, tak i praktické.

Celkové zpracování zvoleného tématu bych na závěr hodnotila pozitivně. Věřím, že se mi podařilo splnit cíl práce, tedy zmapovat problematiku využívání internetu v chytrých telefonech u dětí staršího školního věku, a to z hlediska teoretických i praktických poznatků vycházejících z vlastního zaměření práce. V teoretické části jsem obsáhla dosavadní poznatky z dané oblasti, a to pomocí dostupné literatury a dalších zdrojů a definovala jsem hlavní a související pojmy, kterými byly například internet, chytré telefony, pozitivní a negativní aspekty využívání internetu, volný čas dětí, bezpečnost na internetu, kyberprostor, starší školní věk, informační a komunikační technologie (IKT) a další. V praktické části jsem se zabývala stejnou problematikou, ale již v praxi. Zkoumala jsem, jakým způsobem cílová skupina internet ve svých chytrých telefonech využívá – tedy jaký typ mobilního telefonu vlastní, jakým aktivitám se na něm věnuje, zda se jim věnuje pravidelně, které aktivity jsou nejoblíbenější, jakým způsobem se přes svůj smartphone připojuje k internetu, zda je nějak omezena při využívání internetu rodiči nebo učiteli a další.

Při volbě tématu práce jsem se obávala nedostatku literatury, která by se věnovala přímo využívání internetu dětmi v chytrých telefonech. Většina se zaměřovala na obecné využívání internetu dětmi, a to především na rizika s tím související nebo pouze na chytré telefony, a to spíše z technického hlediska – jaké funkce nabízejí, jak lze nastavit rodičovský zámek atd. Velmi mi pomohly zahraniční prameny – především již realizované zahraniční výzkumy, které se zabývaly stejným nebo podobným tématem. Při realizaci vlastního výzkumného šetření jsem měla obavy, že neseženu dostatečné množství vyplněných dotazníků – spousta škol mě odmítla s tím, že mají velký zájem ze stran studentů vysokých škol a že škola nemá tak velký časový prostor na realizování

tolika výzkumných šetření. Nakonec se mi ale podařilo sehnat 380 vyplněných dotazníků, což považuji za dostačující výzkumný soubor. Vzhledem k tomu, že respondenty mého výzkumného šetření byly děti, je možné, že některá data v dotaznících vyplnily lživě nebo ne zcela přesně (ať už s ohledem na aktuální rozpoložení, nepozornost při čtení otázek apod.). S tímto jsem ale při výběru cílové skupiny musela počítat a je tedy třeba toto hledisko zohlednit. I proto jsem se snažila do dotazníku nedávat choulostivé nebo příliš osobní otázky a také jsem dětem písemně v samotném dotazníku i slovně při zadávání zdůraznila, že dotazníky jsou zcela anonymní a že slouží pouze pro účely mé práce.

Myslím si, že tato práce může posloužit jako odborný podklad pro další bádání v dané oblasti a také jako čtení pro laickou veřejnost- např. pro rodiče, kteří mají dospívající děti využívající chytré telefony a rádi by se dozvěděli, jaká rizika jejím dětem hrozí a jaké mají možnosti zvýšení bezpečnosti svých dětí na internetu. Také se prostřednictvím výsledků výzkumného šetření mohou dozvědět více o tom, jakým způsobem děti daného věku mobilní internet využívají.

Na práci by se dalo navázat a zjistit tak více z oblasti rizikového využívání internetu v chytrých telefonech dětmi nebo se ve výzkumném šetření více věnovat využívání volného času dětmi a zaměřit se na to, proč děti netráví čas radši jinými aktivitami. Také by se dalo realizovat výzkumné šetření s rodiči dětí v daném věku a zjistit, jaké mají povědomí o způsobu a času, který děti tráví na chytrých telefonech a zda znají všechna rizika, se kterými se děti v kyberprostoru mohou setkat a zda znají možnosti zabezpečení a omezení chytrých telefonů svých dětí (např. prostřednictvím rodičovského zámku).

Seznam použité literatury a pramenů:

BIOCCA, Frank. (2000). New media technology and youth: Trends in the evolution of new media. *Journal of Adolescent Health*, 27(2), 22-29.

BRADY, B. R., S. J. VODANOVICH a R. ROTUNDA. The Impact of Workaholism on Work-Family Conflict, Job Satisfaction, and Perception of Leisure Activities. *Psychologist-Manager Journal (Taylor)* [online]. 2008, vol. 11, issue 2, s. 241-263 [cit. 17.1.2017].

Desatero bezpečného internetu: Jak se bezpečně pohybovat v prostředí internetu. *Seznam se bezpečně: Bud'te na internetu v bezpečí* [online]. Praha: Seznam.cz, 2016 [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.seznamsebezpecne.cz/desatero>.

ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. České vyd. Přeložil Vendula Hlavatá. Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-15-x.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

HERODEK, Martin. *Android: jednoduše*. 1. vyd. V Brně: Computer Press, 2013. Naučte se za víkend (Computer Press). ISBN 978-80-251-4118-2.

HOFBAUER, Břetislav. K paradoxům volného času dnešního člověka. In *Sociálně edukativní problémy mládeže a dospělých v reflexi pedagogické teorie a praxe*. Sborník příspěvků ze 7. konference ČPdS. Brno: Konvoj, 1998.

HOŠEK, Václav. Physical activity and quality of life. In: *Sborník z 10. Evropského kongresu sportovní psychologie Praha*, 1999, UK-FTVS, Praha, ss. 29-35.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-545-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 8024713691.

JIROVSKÝ, V., HNÍK, V., KRULÍK, O. Základní definice vztahující se k tématu kybernetických hrozeb, 2008. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 681–694.

KAŠPÁRKOVÁ, J. Volný čas dětí a mládeže v olomouckém regionu. In.: Socialia 2002 „K sociální analýze mládeže“: sborník příspěvků z mezinárodní konference. Kraus, B (ed.). Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. s. 122-125.

KONEČNÝ, Štěpán. *Android: kompletní průvodce*. 1. vyd. Praha: CHIP, 2015. ISBN 978-80-87575-47-5.

KONEČNÝ, Štěpán. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5488-2.

KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. První vydání. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 8022319309.

KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 9788074355448.

KRYSTOŇ, Miroslav. *Edukácia detí a mládeže vo voľnom čase*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003. ISBN 80-8055-804-3.

KUNCOVÁ, Monika. Jak tráví volno české rodiny s dětmi? In: <https://www.zena.cz/> [online]. Praha: Centrum.cz, 1999-2017 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <https://www.zena.cz/rodina/jak-travi-volno-ceske-rodiny-s-detmi/r~i:article:722503/?redirected=1497125785>.

KVAŠŇÁKOVÁ, Lenka. *Posudzovanie životnej situácie ohrozenej rodiny s deťmi v rámci sociálnoprávnej ochrany detí*. Prešov: FF PU, 2011.

LARSON, R. W., WILSON, S., MORTIMER, J. T. (2002). Conclusions: Adolescents' preparation for the future. *Journal of Research on Adolescence*, 12(1), 159-166.

LAŠEK, Jan. *Komponenty sebehodnocení pubescentů*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. Acta Universitatis Reginaehradecensis, 2, Suppl. 2. ISBN 80-704-1103-1.

LENHART, Amanda. Teens, Social Media & Technology: Overview 2015. In: *Pew Research Center* [online]. Washington: Pew Research Center, 2004 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://www.pewinternet.org/2015/04/09/teens-social-media-technology-2015/>.

LIVINGSTONE, S., HADDON, L., GÖRZIG, A., and ÓLAFSSON, K. (2011). Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. LSE, London: EU Kids Online.

LIVINGSTONE, Sonia M. a Moira. BOVILL. *Children and their changing media environment: a European comparative study*. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum Associates, 2001. ISBN 978-0805834994.

LIVINGSTONE, Sonia M. *Young people and new media: childhood and the changing media environment*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE, 2002. ISBN 9780761964674.

MASCHERONI, G. & ÓLAFSSON, K. (2013). *Mobile internet access and use among European children. Initial findings of the Net Children Go Mobile project*. Milano: Educatt.

MATĚJČEK, Zdeněk a Marie POKORNÁ. *Radosti a strasti*. Vyd. 1. Jinočany: H, 1998. ISBN 80-860-2221-8.

McKenna, K. Y. A., & Bargh, J. A. (1998). Coming out in the age of the Internet: Identity “de-marginalization” through virtual group participation.

MOC, Michal. *Bezpečné užívání internetu: metodická příručka*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i., 2015. ISBN 978-80-86302-77-5.

MUSIL, Josef. *Komunikace v informační společnosti*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-39-6.

MYERSON, George. *Heidegger, Habermas a mobilní telefon*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003. Postmodernistická setkávání. ISBN 80-725-4368-7.

Online gaming. In: Internet matters.org: Helping parents keep their children safe online [online]. London: internetmatters.org™, 2017 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <https://www.internetmatters.org/advice/online-gaming/>

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071787116.

PELCÁK, Stanislav a Monika PELCÁKOVÁ. *Škola za oponou: Rizikové chování dětí a mládeže*. 2. vyd. Pardubice: Benepal, 2013.

PIFKA, Tomáš. *Informační gramotnost*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 9788024426228.

PÍRKO, Martin. Děti a Internet I. In: Úřad pro ochranu osobních údajů: The office for personal data protection [online]. Praha: Úřad pro ochranu osobních údajů, 2013 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <https://www.uoou.cz/deti%2Da%2Dinternet%2Di/ds-2507/p1=2363&archiv=1>

POLAKOVIČ, Peter, Rozmarína DUBOVSKÁ a Klára HENNYEYOVÁ. *Informačné a komunikačné technológie – prostriedok zvyšovania efektivity edukačného procesu*. Praha: Extrasystem Praha, 2016. Didaktika, pedagogika. ISBN 9788087570319.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. Pyramida (Panorama). ISBN 80-7038-078-0.

SAK, Petr a Jiří MAREŠ. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 8072290428.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: neužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

SCHELLMANN, Bernhard. *Média: základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha: Europa-Sobotáles, 2004. ISBN 80-86706-06-0.

SIEBERG, Daniel. *Digitální dieta: čtyři kroky k překonání závislosti na moderních technologiích a znovunalezení rovnováhy v životě*. Praha: Synergie, c2014. Profesionál (Synergie). ISBN 9788073703158.

SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas: vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 8024610396.

Social networking. In: Internet matters.org: Helping parents keep their children safe online [online]. London: internetmatters.org™, 2017 [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <https://www.internetmatters.org/advice/social-networking/>

SPITZER, Manfred. *Digitální demence*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

- SULER, John.: The Basic Psychological Features of Cyberspace. In *The Psychology of Cyberspace*, 1998 (citace červen, 5., 2017). Dostupné z: <http://www.rider.edu/users/suler/psycyber/psycyber.html>
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa. Teoretické a praktické aspekty aktivit a terapie s asistenciou psov (canisterapie) v kontexte medziodborovej spolupráce v praxi sociálnej práce. In: JANEBOVÁ, Radka, ed. *Spolupráce v sociální práci: Cooperation in social work: sborník z konference IX. Hradecké dny sociální práce: Hradec Králové, 21. až 22. září 2012*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-259-1.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Brno: Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky, 2011. ISBN 978-80-7294-515-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.
- VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky:

Převzaté od jiných autorů:

Tabulka č. 5: Místo a frekvence (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

Tabulka č. 6: Typ zařízení a místo (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

Tabulka č. 7: Typ zařízení a věk (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

Tabulka č. 8: Pohlaví, věk a způsob připojování k mobilnímu internetu (Mascheroni, Ólafsson, 2013)

Z dílny autora práce:

Tab. č. 5: Kolik je Ti let?

Tab. č. 6: Jaký typ mobilního telefonu máš (tzn. je pouze Tvůj)?

Tab. č. 7: Jakým způsobem se přes smartphone připojuješ k internetu?

Tab. č. 8: Kdyby sis měl/a z předchozích aktivit vybrat pouze 3, které máš nejradši, které by to byly? Doplně na stupeň vítězů podle oblíbenosti (na 1. místě bude Tvá nejoblíbenější).

Grafy:

Z dílny autora práce:

Graf č. 1: Máš přístup ke svému smartphonu neomezený nebo máš k němu přístup nějakým způsobem omezený?

Graf č. 2: Máš ve svém smartphonu nějaký rodičovský zámek (tzn., že Ti rodiče mohou omezit přístup na internet, na některé webové stránky, na placené aplikace atd.)?

Graf č. 3: Kolik času denně zhruba strávíš na smartphonu aktivitami, které potřebují přístup k internetu (např. FB, Messenger, email, Viber/Whatsapp, YouTube, vyhledávače – Seznam, Google; online hry atd.)

Graf č.4: Jaký máš názor na to, kolik času na internetu na svém smartphonu trávíš?

Graf č. 5: Na jakém místě nejčastěji využíváš internet ve svém smartphonu?

Graf č. 6: Proč ho využíváš právě na tomto místě?

Graf č. 7: Chodíš někdy cíleně na určitá místa za účelem připojení k Wi-Fi (např. do kavárny, do obchodu, do knihovny apod.)?

Graf č. 8: Udělej křížky do čtverečků těch aktivit, které využíváš na svém smartphonu pravidelně (tzn. alespoň každý druhý den).

Tab. č.8: Kdyby sis měl/a z předchozích aktivit vybrat pouze 3, které máš nejradši, které by to byly? Dopln na stupeň vítězů podle oblíbenosti (na 1. místě bude Tvá nejoblíbenější).

Graf č. 9: Zakřížkuj ty aktivity, které nabízí smartphone a Ty je vůbec nebo téměř vůbec nevyužíváš – nejsou pro Tebe zajímavé, užitečné.

Graf č. 10: Jaký přínos smartphonu je pro Tebe nejvýznamnější?

Graf č.11: Hraješ na smartphonu nějaké hry?

Graf č. 12: Průměrný věk podle frekvence využívání internetu

Graf č. 13: Průměrný věk podle způsobu připojení k internetu

Graf č. 14: Hraješ na smartphonu nějaké hry?

Graf č.15: Aktivity, které využíváš na svém smartphonu pravidelně

Graf č. 16: Na jakém místě nejčastěji využíváš internet ve svém smartphonu?

Přílohy

Příloha A – Anonymní dotazník pro respondenty

DOTAZNÍK

Ahoj, jmenuji se Dominika, studuji Sociální pedagogiku na Univerzitě v HK a ráda bych Tě poprosila o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, který mi moc pomůže při psaní diplomové práce, která se zabývá využíváním internetu v chytrých telefonech (tzv. smartphonech) lidmi Tvého věku. Dotazník je samozřejmě anonymní a slouží pouze pro účely mého zkoumání. Budu Ti moc vděčná, když na moje otázky odpovíš co nejpřesněji, aby výsledky výzkumu byly co nejvyužitelnější.

Předem Ti moc děkuji za spolupráci 😊

1. Kolik je Ti let?

☐ Je mi

.....

let.

2. Jakého jsi pohlaví?

☐ Kluk

☐ Holka

3. Jaký typ mobilního telefonu máš
(tzn. je pouze tvůj)?

☐ Chytrý telefon (tzv.
smartphone)

☐ Chytrý telefon (tzv.
smartphone), ale nemohu
v něm využívat internet

☐ Klasický mobilní telefon

☐ Žádný

Vzhledem k tomu, že se moje práce zabývá využíváním internetu ve smartphonech, tak jestliže jsi na předchozí otázku odpověděl/a, že máš **klasický mobilní telefon; smartphone, na kterém nemůžeš využívat internet** nebo **nemáš mobil žádný**, tak následující část dotazníku nevyplňuj a odevzdej ho pouze s vyplněnými prvními 3 otázkami, prosím.

POKRAČOVÁNÍ PRO TY, KTEŘÍ MAJÍ SMARTPHONE S PŘÍSTUPEM K INTERNETU:

4. V kolika letech jsi dostal/a svůj
první smartphone?

☐ V

letech.

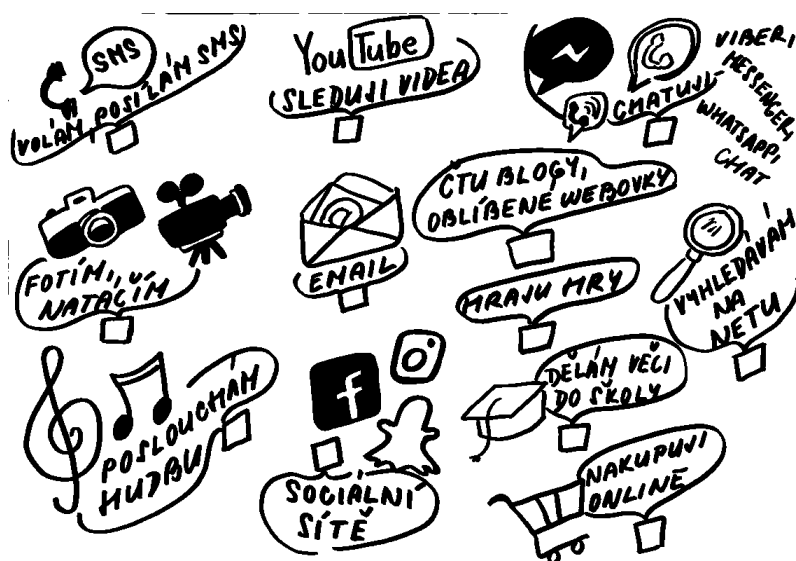
5. Dostal/a jsi hned smartphone
nebo jsi ještě před ním měl/a
klasický mobil?

- ☐ Nejdříve jsem měl/a
klasický mobilní telefon
- ☐ Jako první mobil jsem
hned dostal/a smartphone
6. Jakým způsobem se přes
smartphone připojuješ
k internetu?
- ☐ Přes Wi-Fi
- ☐ Přes mobilní data (např.
máš neomezený internet)
- ☐ Obojí (když je
k dispozici Wi-Fi, tak
přes ní; když není, tak
přes data)
7. Máš přístup ke svému
smartphonu neomezený nebo
máš k němu přístup nějakým
způsobem omezený? Zaškrtni
klidně i více odpovědí.
- ☐ Mohu ho používat
kdykoliv a kdekoliv
- ☐ Nesmím ho nosit do
školy
- ☐ Nesmím ho používat při
vyučování
- ☐ Nesmím ho používat
doma déle, než mi určí
rodiče
- ☐ Nesmím ho používat
doma u jídla (společná
večeře, oběd)
- ☐ Nesmím ho používat při
společných aktivitách
s rodinou (např. na
rodinném výletu, když je
u vás návštěva atd.)
- ☐ Jiné:
.....
8. Máš ve svém smartphonu nějaký
rodičovský zámek (tzn., že Ti
rodiče mohou omezit přístup na
internet, na některé webové
stránky, na placené aplikace
atd.)?
- ☐ Ano
- ☐ Ne
- ☐ Nevím o tom
9. Kolik času **denně** zhruba strávíš
na smartphonu aktivitami, které
potřebují **přístup k internetu**
(např. FB, Messenger, email,
Viber/Whatsapp, YouTube,
vyhledávače – Seznam, Google,
online hry atd.)
- ☐ Nevyužívám je denně
- ☐ Do 2 hodin denně
- ☐ 2 až 4 hodiny denně
- ☐ 4 až 6 hodin denně
- ☐ Více než 6 hodin denně
10. Jaký máš názor na to, kolik času
na **internetu** na svém
smartphonu trávíš?

- ☐ Myslím, že na něm
trávím málo času
- ☐ Myslím, že na něm
trávím tak akorát času
- ☐ Myslím, že na něm
trávím poměrně hodně
času

- ☐ Myslím, že na něm
trávím opravdu velké
množství času

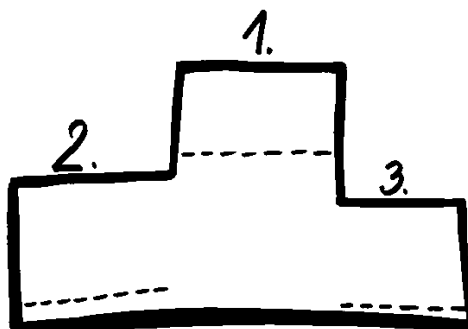
11. Udělej křížky do čtverečků u obrázků těch aktivit, které využíváš na svém smartphonu pravidelně (tzn. alespoň každý druhý den):

Pokud pravidelně využíváš ještě nějaké další aktivity, uveď zde které:

.....

12. Kdyby sis měl/a z předchozích aktivit vybrat pouze 3, které máš nejradši, které by to byly? Dopln na stupeň vítězů podle oblíbenosti (na 1. místě bude tvá nejoblíbenější):

13. Zakřížkuj ty aktivity, které nabízí smartphone a Ty je **vůbec** **nebo téměř vůbec nevyužíváš** – nejsou pro Tebe zajímavé, užitečné.

- ☐ Telefonování a posílání SMS
- ☐ Focení, natáčení videí
- ☐ Poslech hudby
- ☐ Sledování videí (např. na YouTube)
- ☐ Email
- ☐ Sociální sítě (např. FB, Instagram, Snapchat a další)
- ☐ Chatování, psaní si s někým (např. přes Messenger, Viber, Whatsapp atd.)
- ☐ Hraní her
- ☐ Čtení blogů a oblíbených webovek
- ☐ Vyhledávání si různých informací a poznatků (přes vyhledávače)
- ☐ Činnost na internetu spojená se školou
- ☐ Nakupování online
- ☐ Jiné

14. Jaký přínos smartphonu je pro Tebe **nejvýznamnější**? Vyber pouze 1 odpověď:

- ☐ Zabaví mě (hry, fotky, videa apod.)
- ☐ Jsem se všemi ve spojení nejen skrz volání a SMS, ale i přes internet (sociální sítě, messenger apod.). Můžu s ostatními sdílet svoje zážitky hned a zdarma.
- ☐ Můžu na něm kdykoliv a odkudkoliv vyřídit spoustu věcí, které bych jinak musel/a dělat na PC, notebooku nebo tabletu.

15. Hraješ na smartphonu nějaké hry?

- ☐ Ano – pravidelně
- ☐ Ano – občas
- ☐ Ne, vůbec

16. Na jakém místě nejčastěji využíváš **internet** ve svém smartphonu?

Zakřížkuj pouze 1 odpověď:

- ☐ Doma ve svém pokoji
- ☐ Doma v jiném pokoji (např. obývací, jídelna)
- ☐ Ve škole
- ☐ Venku

☐ V kavárně, v obchodě, u kamaráda
v knihovně, u kamaráda

☐ Jinde:

.....

☐ Jiné:

.....

17. Proč ho využíváš právě na tomto místě?

Zakřížkuj pouze 1 odpověď:

- ☐ Mám tam soukromí a klid
- ☐ Je tam Wi-Fi
- ☐ Je to pohodlné
- ☐ Nudím se, takže se zabavím
- ☐ Bavím se tím spolu s přáteli

18. Chodíš někdy cíleně na určitá místa za účelem připojení k Wi-Fi? (např. do kavárny, do obchodě, do knihovny apod.)

- ☐ Ano – často
- ☐ Ano, ale jen občas
- ☐ Ne, vůbec

Ještě jednou díky za vyplnění!

